

Ekonomski fakultet
UNIVERZITET U NOVOM SADU *Subotica*

SOCIOLOGIJA

Semestar: (2) letnji

Nedeljni fond časova: 2+2

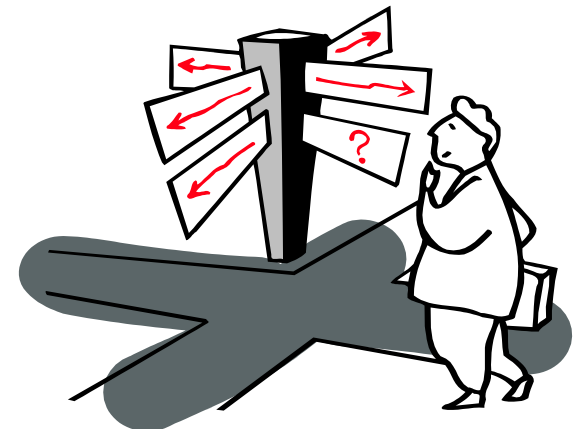
Broj kredita: 6

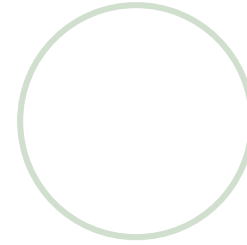
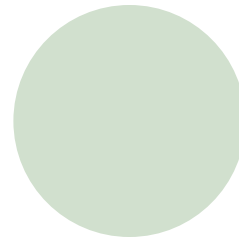
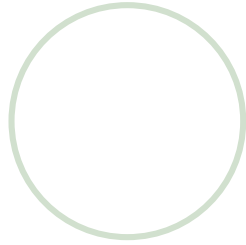
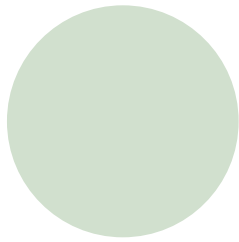

Realizatori predmeta:

Dr. Iren Gabrić-Molnar, redovni profesor

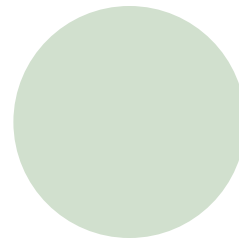
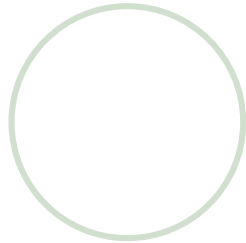
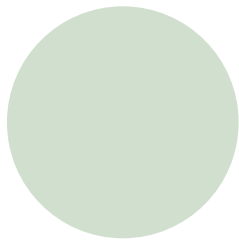
Jezik nastave: srpski, mađarski

Osnovni cilj predmeta:

Predmet pruža osnovne informacije o najnovijim sociološkim gledištima, društvenim kretanjima, o indikatorima razvoja ljudskih resursa, privrede i vlasti, civilnog društva i paradoksima demokratije, kao i o elementima empirijskih istraživanja u razumevanju uzroka i posledica u društvenim promenama.

Pitanja za svakog zrelog intelektualca:

Zbog čega smo osobeni, onakvi kakvi jesmo i zašto se ponašamo onako kako se ponašamo?

Zbog traženja odgovora moramo proučavati društvene pojave, relevantne društvene promene, komunikaciju grupe i naravno sebe (kauzalitet-međuzavisnost)

Primenjeno:

Sociološku imaginaciju – posmatranje sveta u širem kontekstu (mikro, mezo i makro sredina, faktori)

Posmatranje društvene interakcije – međuzavisni uticaji, interesi, delanja, komunikacija

Šta povezuje masu i/ili grupe?

Instink, potreba ili svesni interesi?

POSTOJI RAZLIKA IZMEĐU ŽIVOTINJSKOG
ČOPORA I LJUDSKE ZAJEDNICE, DRUŠTVA

Kolektivitet, ponašanje u masi

- U masi se pojavljuje **emocionalna povezanost** na šta utiču tri psihološka mehanizma: imitacija, sugestibilnost i cirkularna reakcija (proces u kojem emocije u drugih stvaraju iste emocije u pojedincu, što zatim pojačava te emocije kod drugih) (*Sigmund Freud*)
- Po **teoriji zaraze** masa stvara osećaj anonimnosti i ponekad snažne emocije postaju **šablon za sve** i onda grupe imaju svoju dušu. (*Gustave Le Bon*)
- *Edward Louis Bernays (otac propagande)* je bio jedan od prvih koji je pokušao **manipulirati mišljenjem javnosti koristeći psihologiju nesvesnog**.
- **Gomile postaju kolektivi** i kada npr. jedna osoba na rock koncertu podigne upaljač, mnoštvo će ga odmah slediti, ili kada na demonstracijama jedna osoba baci kamen u izlog, odmah nastanu neredi. (*Ralph Turner i Lewis Killian*)

Interesne grupe i pojedinac deluju istovremeno, interaktivno radi zajedničkog cilja.

Pojedinci su ipak i autonomni subjekti društva.

Koji su indikatori i motivi ljudskog delovanja u grupi? Zadovoljavanje autentičnih potreba.

Prihvatimo različitosti u društvu...

(npr. multikulturalnost, različiti interesi, potrebe...).

Oni se mogu i dopunjavati.

Teme za obradu iz Sociologije:

- svet koji se menja (globalizacija, ja i moja okolina)
- društveno i lično, zajedničko i privatno
- ponašanje subjekata u ekonomskim odnosima
- struktura društva i društvena mobilnost, migracija
- **problemi tranzicije**
- vladavina, politika, država i nacija
- **javno mnjenje i civilno društvo**

Metodi:

- komparativni metod
- istorijski metod
- rezultati empirijskih istraživanja

Sadržaj predmeta:

Svest o kulturnim razlikama, efekti kulturne politike, razumevanje svoga »ja«
Razvoj sociološke misli (Ogist Kont, Emil Dirkem, Karl Marks, Maks Veber).
Novija sociološka gledišta (funkcionalizam, teorije društvenih sukoba, teorije društvenog delanja)

Kultura, društvena promena i interaktivna svakodnevnica. društvena struktura i stratifikacija

Vladavina, politika, država i nacija.

Tipovi političke vlasti, paradoksi demokratije.

Problemi tranzicije postsocijalističkih društava.

Državno uređenje Srbije. Organizacije civilnog društva, pokreti.

Rad, ekonomski život preduzetništvo.

Ljudski resursi i obrazovanje.

Karakteristike aktivnog ljudskog potencijala

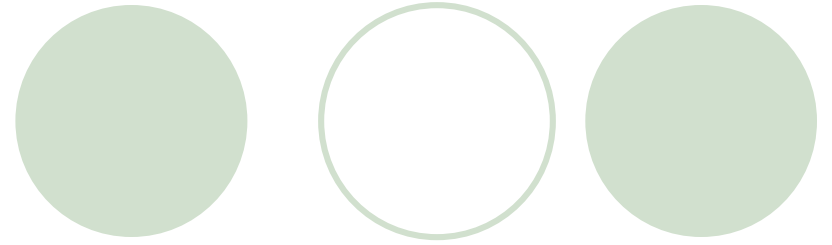
Preduzetništvo i mobilnost ljudskog potencijala. Socijalni aspekti tranzicije.

Restrukturisanje društva u Srbiji tokom 90-tih. Fenomen siromaštva.

Migracije, svetski –regionalni demografski tokovi

Javnost, masovne komunikacije i globalizacija. Manipulacije

Metodi socioloških empirijskih istraživanja - razumevanje uzroka i posledice.

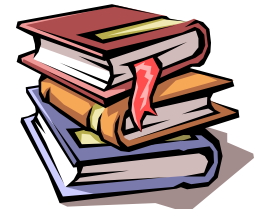

Obavezna literatura:

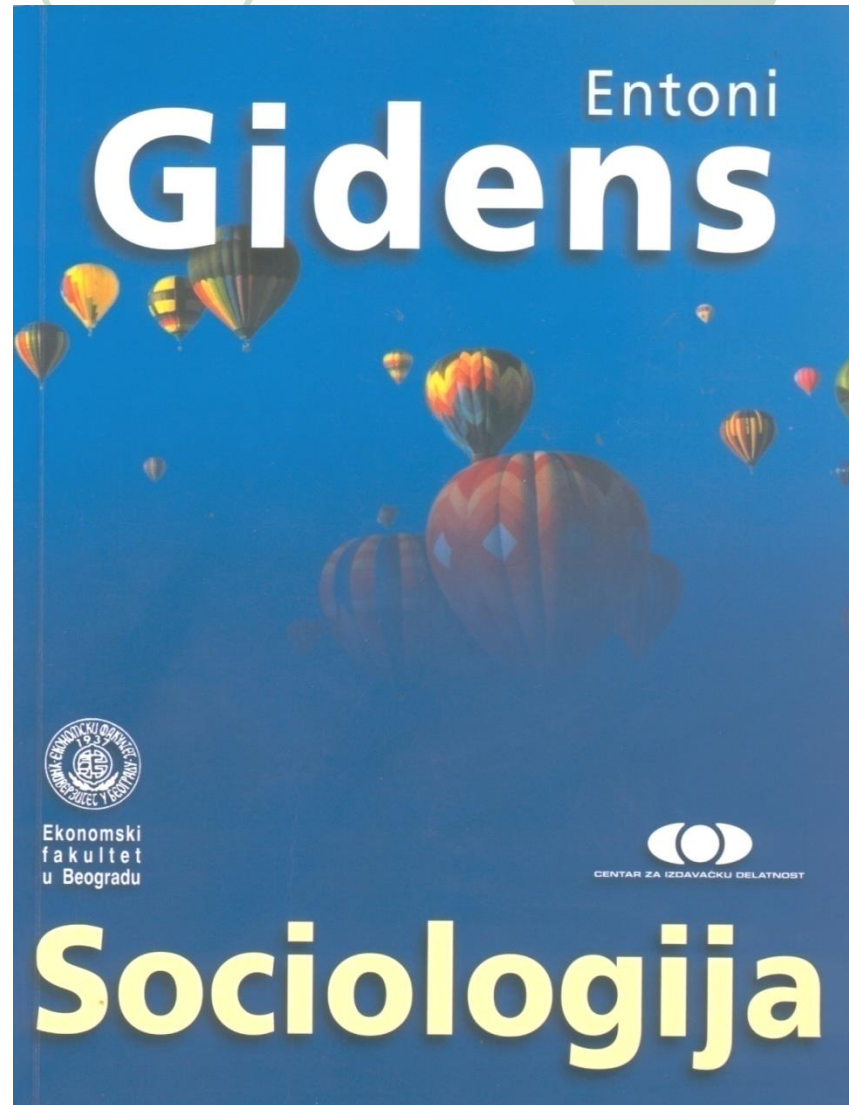
Anthony Giddens: *Sociologija*
(Odabrana poglavlja),

Izd: Ekonomski fakultet, Beograd, 2006.

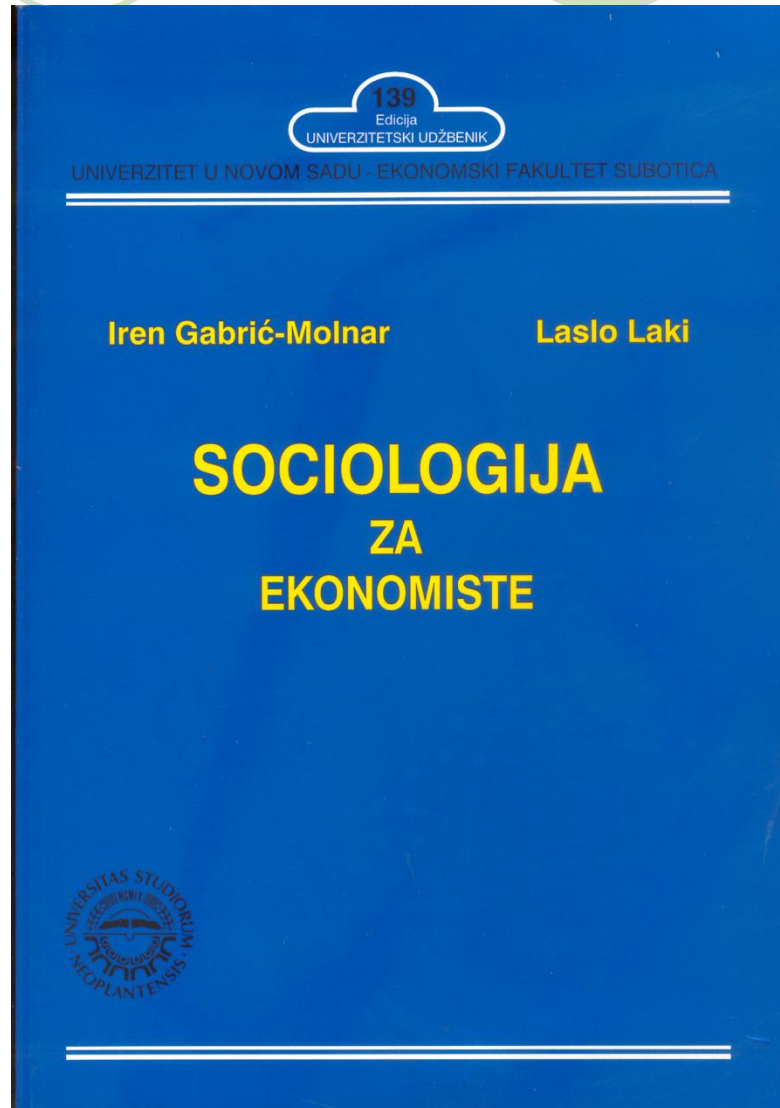
**Knjiga uspostavlja ravnotežu između teorijskog
mišljenja i empirijskog istraživanja.**

Odabrana poglavlja udžbenika

Univerzitetski udžbenik - 2001

OPTEREĆENJE STUDENTA **Nedeljno (2+2+samostalni rad)**

Pripreme za predavanja: 1 sat

Predavanja i testiranje: 2 časa (obavezno)

Teoretske i praktične vežbe: 2 časa (obavezno)

Samostalni rad ili konsultacije: 2 sata

U semestru (20+20+samostalni rad)

Neophodne pripreme (beleške, koncepti, konsultovanje literature): 20 sati

Nastava, test: 20 časova (obavezno)

Vežbe: 20 časova (obavezno)

Mogućnost konsultacije: 20 sati (utorak u 12 sati, kabinet 42)

Dopunski rad za pripremu ispita i polaganje: 20 sati

Ukupno opterećenje za predmet: 100 sati

Minimalna obaveza studenta:

- **pohađanje nastave i vežbi**
- **da položi pozitivno pismeni test (kolokvij)**
- **usmeni ispit**

Neobavezno:

- **jedan pismeni seminarski rad/esej za bolju ocenu**
- **diskusija i aktivnost na vežbama**

Za krajnju ocenu potrebno je ostvariti:

1	Pohađanje nastave i vežbi	Provera prisutnosti (po izboru nastavnika)	Min 6	Max 10 bodova
2	Test/ kolokvijum	Student ima <u>obavezan pismeni test</u>	Minimum 30	Maksimum 60 bodova
3	Pristupni radovi i diskusije na času	Esej/seminarski rad sa usmenim izlaganjem (PPT) + debatiranje	Minimum 15 bodova	Maksimum za izlaganje 25 + za diskusije 5 = 30 bodova

Ukupno: 51-60 bodova = 6 (šest)

Ukupno: 61-70 bodova = 7 (sedam)

Ukupno: 71-80 bodova = 8 (osam)

Ukupno: 81-90 bodova = 9 (devet)

Ukupno: 91-100 bodova = 10 (deset)

Sveukupno za pozitivnu ocenu: minimum 51, a maksimum 100 bodova

Uz ponuđenu ocenu, koja odgovara broju osvojenih bodova tokom semestra, student može ali i ne mora da polaže za višu ocenu na usmenom ispitu.

Ocena se može povisiti najviše za 2 ocene.

Student izlazi na ispit u junskom, septembarskom ili oktobarskom (januarskom) roku. Ako ni onda ne položi ponavlja izbor predmeta sledeće godine.

Oblici provere znanja i ocenjivanje bodovima:

min-max

Prisustvo i aktivnosti na časovima: 6 – 10

Testiranje: 30 – 60

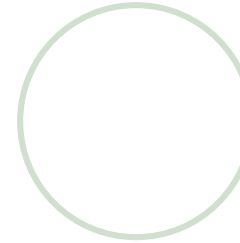
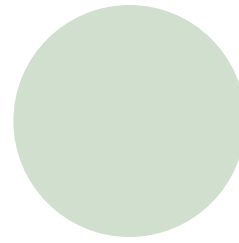
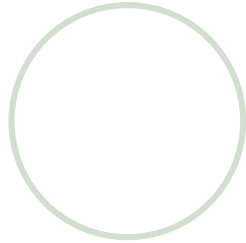
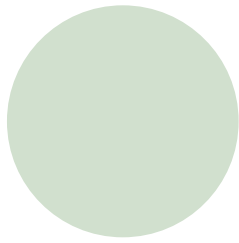
Seminarski rad-eseji+diskusije: 15 – 30

ukupno: 51 – 100

**Završni – usmeni ispit je dostupan svima,
za popravljanje ocene.**

**Pravo na predloženu ocenu
se dobija, ako tokom semestra
sakupi najmanje 51 bod!**

Pismena provera znanja!

**TEST (jedan, na kraju semestra)
(20-30 pitanja)**

- otvorena pitanja**
- dodatni odgovori**
- zatvorena pitanja (izbor odgovora
zaokruživanjem)**

Seminarski rad studenata (15-25 bodova) se obavezno brani na vežbama:
USMENO IZLAGANJE, PPT prezentacija ili esej

Tema i sadržaj eseja se *dogovara* sa predmetnim profesorom.

Predstavljeno je studentovo viđenje problema, argumentacija, moguće tumačenje I ANALIZA datog problema ili njihovo poređenje.

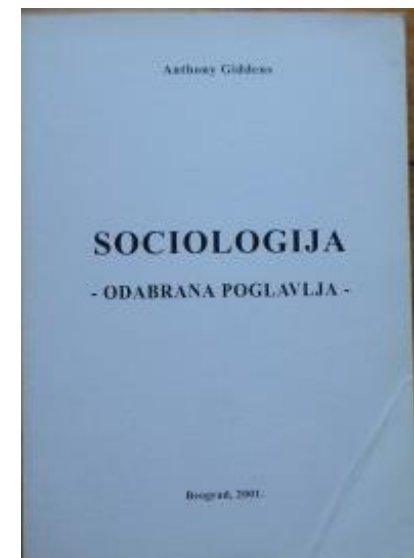
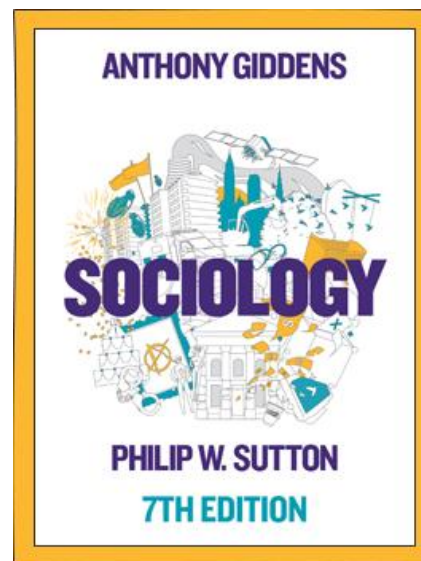
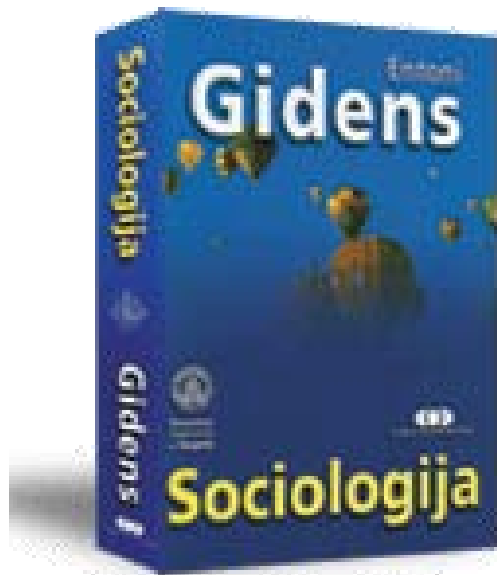
Formalno sadrži sledeće delove:

naslovna strana, uvod (kategorije i pojmovi), analitički deo i zaključci, konkluzije i predlozi, izvor literature.

Kriterij za ocenjivanje: rad odgovara temi (naslovu), studiozno izgrađen, ima logičku strukturu, samostalan, autentičnost stavova, pravilno korišćenje izvora (citati, literatura), jezički jasan i koncizan

Seminarski rad obavezno polazi od tematskog okvira
i uz korišćenje udžbenika

Dostupan je na adresi <http://www.polity.co.uk/giddens>.
<https://www.scribd.com/document/287788223/Giddens-Sociologija>

Diskusije i debate na času vežbe

- Unapred se pripremaju 2-3 studenta za izabrane i sa predmetnim profesorom dogovorene teme
- Oko 20 minuta stoji na raspolaganju: **uvodno izlaganje i moderiranje debate**
- Po zaključivanju teme sa konkluzijama vrši se ocenjivanje moderatora i diskutanta (1-3 boda za aktivnost na času)

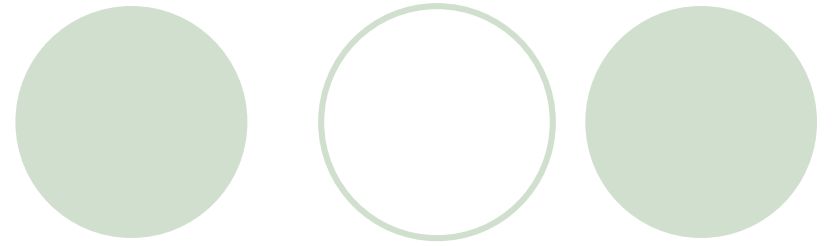
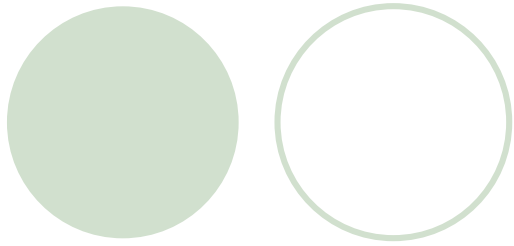

Usmeni ispit u junu/julu

Završni – usmeni ispit sledi posle obaveznog pismenog testa.

Okvirna ispitna pitanja dobijate od profesora tokom semestra i nalaze se na websitu fakulteta

Rezultati seminarskog rada i testa mogu se preneti na usmeni ispit sa janskog roka u septembar ili oktobar.

**Svim studentima
želim
puno snalažljivosti
i
uspeha u studiranju!**

SOCIOLOGIJA

-Predložena ispitna pitanja-

1. Sociologija: predmet proučavanja i svrhe naučne discipline
2. Sociološka imaginacija
3. Osnivači sociologije i njihove ključne ideje (O. Kont, E. Dirkem, K. Marks, M. Veber)
4. Funkcionalizam
5. Teorija društvenih sukoba
6. Simbolički interakcionizam
7. Kultura
8. Vrednosti
9. Etnocentrizam
10. Kulturni relativizam
11. Socijalizacija
12. Identitet
13. Osnovni tipovi predmodernih društava
14. Neindustrijske (tradicionalne) civilizacije
15. Nastanak i razvitak modernih, industrijskih društava
16. Osnovni faktori društvene promene
17. Zemlje "Prvog sveta"
18. Zemlje "Drugog sveta"
19. Novoindustrijalizovane zemlje
20. Razlozi proučavanja oblika društvene interakcije
21. Mikrosociologija i makrosociologija
22. Neverbalna komunikacija
23. Porodica, srodničke veze i brak
24. Rasa i rasizam
25. Etnicitet
26. Monokulturna i multikulturna društva
27. Modeli etničke integracije u savremenim društvima
28. Predrasude i stereotipi
29. Manjinske grupe
30. Uloga Evropskih institucija u zaštiti ljudskih i manjinskih prava
31. Osnovni tipovi nacije bez države
32. Osnovni faktori nastanka nacionalizma u modernim društvima
33. Gelnerova i Smitova teorija nacije i nacionalizma
34. Globalizacija i nacionalna država
35. Definicija klase
36. Klase: razlikovanje od ranijih formi raslojavanja društva
37. Karl Marks: osnovne odlike kapitalizma
38. Maks Veber o klasama i klasnom društvu
39. Erik Olin Rajt: klase i kontrola nad resursima
40. Klasa i zanimanje: šema Džona Goldtorpa
41. Promene prirode radničke klase u drugoj polovini 20. veka
42. "Viša klasa" i "službenička klasa"
43. Srednje klase
44. Merenje klase: zajedničke karakteristike klasnih šema
45. Meritokratija
46. Društvena pokretljivost
47. Vladavina, politika, moć
48. Osnovni tipovi političkih sistema (političke vlasti)
49. Glavne odlike modernih država

50. "Vladavina naroda" – nedoumice u značenju reči
51. "Demokratija": pojam i osnovne pretpostavke savremenog života
52. Liberalna demokratija
53. Pojam i funkcije političke stranke
54. Glavne odlike participativne demokratije
55. Autoritarni režimi
56. Osnovne odlike "real-socijalističkog" ("komunističkog") sistema vlasti
57. Uloga organizacija u životu savremenog čoveka
58. Veberov "idealni tip" birokratije
59. Disfunkcije birokratije (R. Merton)
60. "Gvozdeni zakon oligarhije" (R. Mihels)
61. Mišel Fuko: o organizacijama
62. Funkcionisanje totalnih institucija (E. Gofman)
63. Japanski model organizacije i upravljanja
64. Odlike "postmoderne organizacije" (S. Kleg)
65. "Rad": pojam i karakteristike
66. Podela rada i ekonomska međuzavisnost u tradicionalnim i modernim društvima
67. "Ekonomija znanja"
68. Tejlorizam i fordizam
69. Transformacija rada: postfordizam, fleksibilna proizvodnja, grupe, timovi ...
70. Sociološke debate o automatizaciji
71. Fenomen produženog radnog vremena
72. Ekonomske aktivnosti muškaraca i žena: nasleđe i aktuelni trendovi
73. Žene i zaposlenost u Evropi
74. Rodna podela u pogledu zanimanja
75. Žene menadžeri (Džudi Vajcman)
76. Globalizacija: pojam i ključni faktori
77. Osnovni uzroci sve veće globalizacije
78. Kulturološki aspekti globalizacije (popularna kultura)
79. Karakter i perspektive globalizacije: različita tumačenja
80. Problem globalizacije: rastuće nejednakosti
81. Sistem obrazovanja: istorijat i savremene odlike
82. Nejednakosti u sferi obrazovanja
83. Obrazovanje i uticaj novih tehnologija
84. Obrazovanje i problem "digitalne podeljenosti"
85. Imigracija i emigracija
86. Modeli globalnih migracija – od 1945. do danas
87. Migracije i Evropska Unija
88. Siromaštvo: koncepti apsolutnog siromaštva i relativnog siromaštva
89. Ko su siromašni?
90. Osnovna objašnjenja uzroka siromaštva
91. Definicija nezaposlenosti (Međunarodna organizacija rada)
92. Globalno rizično društvo i porast nesigurnosti radnog mesta (U. Bek)
93. Masovni mediji
94. Rane teorije o medijima (H. Inis i M. Mekluan)
95. Jirgen Habermas o "javnoj sferi"
96. Tompsonova teorija o medijima: tri tipa interakcija
97. Žan Bodrijar o medijima: svet "hiperrealnosti"
98. Savremeni medijski imperijalizam
99. Odnos korelacije i uzročnosti
100. Osnovne faze istraživačkog procesa
101. Anketa i intervju: prednosti i nedostaci
102. Etnografija, anketa, eksperiment i dokumentarno istraživanje: prednosti i nedostaci.

Metodi istraživanja u Sociologiji

Društvene situacije su različite...
Sociolog u svakoj kompleksnoj situaciji
analizira naučnim metodama, jer treba
da dopre do objektivnih i istinitih
podataka.

Kako???

Sociološka pitanja su:

- “velika” pitanja društvenog razvoja – makro nivo
- interesne veze društvenih grupa – mezo nivo
- svakodnevne dileme malog čoveka - mikro nivo

**Pitanja činjeničnog karaktera, istražujemo
empirijskim putem – iskustvo, praktična provera**

Šta se desilo?

Gde se to desilo?

Kada se to desilo i ranije?

Šta je uzrok pojavi?

Faze istraživačkog procesa:

1. Definisanje problema – tema istraživanja
2. Pregled postojećih saznanja, literature, statistike i projekata
3. Formiranje hipoteze – pretpostavki
4. Izbor metoda prikupljanja podataka
5. Terensko istraživanje - unos podataka
6. Analiza i ukrštavanje podataka
7. Interpretacija rezultata – izvođenje zaključaka i konkluzije
8. Prezentacija i javna provera rezultata
9. Publikovanje i komparacija

Cilj sociološkog istraživanja:

Razumevanje uzroka i posledice:

- postoji li korelacija ili konzistentna veza između promenljivih pojava
- analiza dimenzije u odnosu koje se druge pojave menjaju – stopa promena
- koji faktori su direktno uzrokovali pojavu?
- identifikovanje uzroka i zavisno promenljive na pojave

Proveravaju se uzročne veze!

Koji faktori su najviše uticali na pojavu?

Razlikovati zavisno promenljive i nezavisne faktore.

Slučaj A: uspeh karijere mladog čoveka najviše zavisi od sledećih zavisno premenljivih faktora:

Faktori u korelaciji:	Stepen uticaja
Bogati roditelji	4
Društvene veze, kontakti, poznanstvo	1
Uspeh u školovanju	3
Marljivost, stručnost na radu	2
Stabilnost društva	5
Sređeno detinjstvo	6

Istraživački metodi u sociologiji:

1. Etnografija
2. Anketiranje
3. Interjuisanje
4. Eksperiment
5. Biografije
6. Istorijske analize
7. Statističke analize

Mixed Mode Research = kombinacija nekoliko metoda koji se dopunjuju i proveravaju

Etnografija

- kvalitativno i subjektivno posmatranje
- direktno prisustvo istraživača u grupi (javno ili prikriveno)
- proučavanje ponašanja grupe ljudi na licu mesta u toku datog vremena /perioda dešavanja.
- rezultat: antropološka studija

Naprimera:

posmatranje aktivne interakcije studenata od oktobra 1999 do oktobra 2000 u Beogradu

ANKETIRANJE

Ispitivanje pojedinaca (slučajni ili reprezentativni uzorka) pismenim putem uz ili bez prisustva anketara:

Vrste:

- direktno pismeno ispitivanje
- ispunjavanje standardizovanih upitnika kod kuće

Faze zadatka:

1. **Sastavljanje upitnika (identifikaciona-, kontrolna-, zatvorena i otvorena pitanja)**
2. **Pilot studije – probno anketiranje**
3. **Obuka/trening anketara - Rad na terenu – Kontrola**
4. **Evidentiranje podataka (kompjuterski SPSS program)**
5. **Kvantitativna i kvalitativna analiza podataka**

INTERVJUISANJE

je usmeno ispitivanje (razgovor) pojedinaca ili male grupe (reprezentativni uzorak) na osnovu unapred pripremljenih pitanja u datoj temi

Vrste:

- **tvrdi intervju**

(sa unapred pripremljenim, fiksnim pitanjima)

- **meki intervju**

(sa određenom temom bez fiksnih pitanja)

- **duboki intervju**

(višesatno, detaljno usmeno ispitivanje ili razgovor sa ekspertom iz date teme)

Eksperiment je veštački izazvana okolnost

Retko se primenjuje u društvenim naukama, jer je rizično i neetično staviti ljude u istraživački laboratorij pogotovo bez njihovog znanja!

Npr. Reformu novog školskog programa ispitujemo tokom jedne školske godine na uzorku – jedan ili dva razreda

Delimično uspešni eksperimenti:

Hotornov efekat – proučavanje uz znanje ispitivanih

- Npr. radnici rade produktivnije kada ih posmatramo

Filip Zimbardovo istraživanje: sceniranje zatvora (1972)

– prekinuo neuspešan ili veoma uspešan eksperiment

– subjekti su prebrzo prihvatili ulogu koja se od njih očekuje i postalo je opasno

STATISTIČKA ANALIZA

1. Prikupljanje i obrada podataka: **primarni izvori**
2. Analiza **sekundarnih izvora**: kvantitativna i kvalitativna analiza postojećih statističkih podataka iz projektne teme i njihovo upoređivanje sa našim podacima obrađenih u SPSS programu.

Važno je imati pouzdane i stručne izvore podataka:

Npr. Statistički godišnjaci zavoda, publikacije ekspertnih grupa...

Biografije i istorijska analiza

1. Proučavanje npr. 50-tak biografija kao “studije slučajeve”

Upoređivanje iskustva različitih ljudi
Ideali i idoli ili obični ljudi

2. **Istorijska analiza** upoređuje blisku i daleku prošlost:

- **usmena** istorija je primarni izvor: razgovor sa očevicima i učesnicima prošlih događaja
- **dokumentaciona** istorija je sekundarna analiza zapisanih podataka, analiza arhive

Npr. Proučavanje života u uslovima rata

Cilj: predviđanje društvenih transformacija u budućnosti na osnovu iskustva iz prošlosti

TRIANGULACIJA

kombinacija nekoliko metoda u sociološkom istraživanju koji se dopunjavaju i proveravaju.

Fleksibilnost istraživanja

Cilj:

- objektivnost i eliminisanje grešaka**
- dobiti realne i istinite podatke**

Npr. istraživanje života prosjaka u urbanoj sredini zahteva kombinaciju: posmatranja, intervjuja, biografije i čak eksperimenta i istorijske analize

Publikovanje i praktično proveravanje dobijenih zaključaka

**Naučni projekti su objektivne istine o našoj
društvenoj stvarnosti**

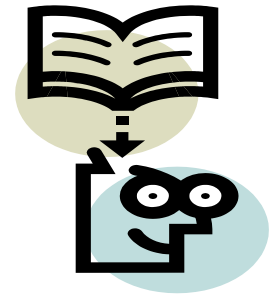
Obavezno ih treba objaviti - publikovati

**Neophodni su kontrole podataka i
zaključaka na osnovu**

- kritike i iskustva drugih,**
- naučne rasprave,**
- konferencije i skupovi stručnjaka**

**Rezultati naučnih istraživanja se
permanentno saopštavaju, proveravaju
vodeći stručnjaci = experti**

RAZVOJ SOCIOLOGIJE

U 19. veku

Sociologija je samostalna nauka.

Razlozi formiranja:

- *Posledice nagle industrijalizacije (uslovi rada, siromaštvo, kriminal)*
- *Shvatanje društvenih promena*

MESTO U SISTEMATIZACIJI NAUKA

Društvene nauke

Predmet analize:

- **Društveno okruženje**
- **Funkcionisanje delova društva**
- **Delatnost čoveka**
- **organizacija – grupa – pojedinac**
- **međudelatnost, međuzavisnost - saradnja**
- **ili sukobi, konflikti**
- **filozofija**
- **ekonomija**
- **politologija**
- **psihologija (socijalna-psihologija)**
- **demografija**
- **sociologija (opšta i politička sociologija)**
- **granske sociologije...**

Novija sociološka gledišta:

- **funkcionalizam**
- **teorije društvenih sukoba**
- **teorije društvenog delanja**
- **modernisti i postmodernisti**

Posle francuske revolucije - veliko očekivanje da se objasne događaji i društvene promene...

Razvoj klasične sociološke misli:

- **Ogist Komt (Auguste Comte)**
- **Emil Dirkem (Emilé Durkheim)**
- **Karl Marks (Karl Marx)**
- **Maks Veber (Max Weber)**

I. FUNKCIONALIZAM

**Ogist Komt (Auguste Comte) – fr. (1798- 1857),
pozitivista - činjenice i iskustvo se naučno razmatraju**

Postoji 6 fundamentalnih nauka: matematika, fizika, hemija,
biologija, astronomija, sociologija

Izmislio ime sociologija: *«društvena fizika»*

Sociologija je pozitivna nauka i sastoji se od:

(1) socijalne statike (teorija reda) i

(2) socijalne dinamike (neminovne promene),

ima više faze učenja:

-teološka faza (uticaj Boga),

-metafizička faza (prirodne nauke),

-pozitivna faza (naučno posmatranje)

Emil Dirkem (Emilé Durkheim)– francuski sociolog (1858-1917), funkcionalista

Polazi od Sen Simonovog stava - ideja socijalne fiziologije: traži mehanizam za jedinstvo društva (izbegavanje ratova i negativnosti industrijalizacije: konsenzus, humanost, pozitivizam-činjenice)

Biološke teorije, organicističke škole o funkcionisanju celine
Društvo je celina, čiji podsistemi neprestano deluju (kultura, porodica, religija, politika, školstvo...)

Zadatak sociologije je:

Otkrivanje funkcije i veza pojedinih podsistema u strukturi (npr, porodica ima funkciju socijalizacije potomaka, a privreda da **proizvodi hranu i sve potrebštine radi** zadovoljavanja potreba ljudi – oni su i **međusobno povezani: u porodici se rađaju novi ljudski resursi za privređivanje, a potrošač je porodica**)

Šta je potrebno kao funkcionalni minimum za opstanak i razvoj društva, šta proizvodi krize, besciljnost?

Kolektivna psihološka teorija:

Struktura društva je skup normativnih i drugih nepisanih pravila ponašanja članova i grupa – međupovezanost članova i norme ponašanja rađaju društvene vrednosti (kultura, rad, običaj, moral, komunikacije, kriminal, samoubistvo, anomija – atipično ponašanje...)

Društvena i moralna solidarnost imaju moć nad pojedincima:

- mehanička solidarnost (sličnost, verovanje)*
- organska solidarnost (uzajamni interesi)*

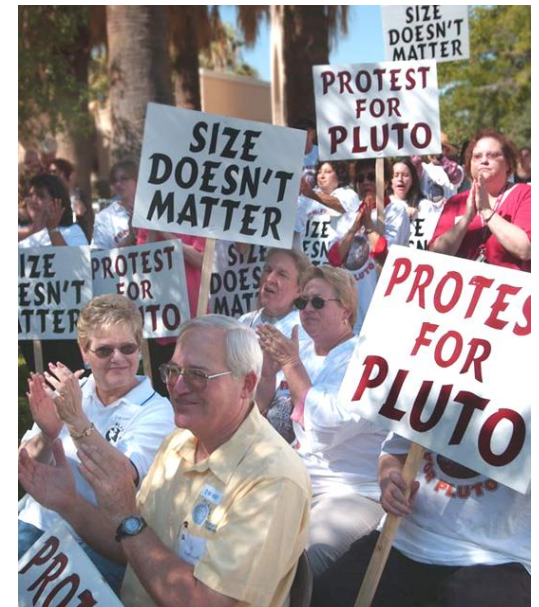
Funkcionalizam danas

20. vek: faktori koji utiču u društvu vode ka:

- društvenoj kohezija ili
- društvenim konfliktima

Društvo je jedan složen sistem čiji različiti delovi deluju zajedno i proizvode stabilnost, solidarnost, ili ako se delovi isključuju proizvode krizu, proteste.

Talcott Parsons, (1902-1979) američki sociolog, funkcionalista

Razvija posebne granske sociologije
(soc. porodice, soc. medicine,
politička- i religijska soc.)

Funkcionalizam + teorija akcije =
**međuzavisnost pojedinaca u
društvenim odnosima**

**Akciju regulišu 4 podsistema:
organizam, pojedinac, društvo i kultura**

Kultura = faktor determinisan
**zajedničkim vrednosnim sistemom,
koji utiče na motive i akciju pojedinca**
Pojedinci imaju "društvene uloge"

Robert K. Merton – amer.

**Uloge društvenih funkcija i disfunkcije
- latentni faktori u društvu (devijancije)**

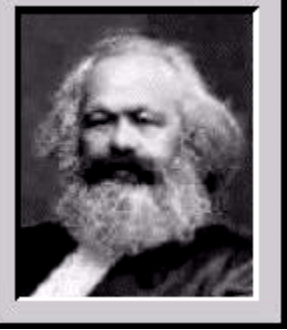
**Sociologija = empirijsko otkriće problema srednjih
dimenzija**

**(npr. teorija relativnog siromaštva – subjektivni sud)
“Sociologija nauke” (1973)**

**Američki funkcionalisti posmatraju silu razvoja u
društvu, zanemaruju analizu krize**

**Najnovije: značaj kreativizma i akcije usred svetske
ekonomske krize**

II. TEORIJE KRIZE ili konflikta ili teorije društvenih sukoba

Karl Marx - nem. (1818-1883),

Engels, Lenjin, Mao ce Tung, Tito, (Kardelj, Čegevara...)

- analiza društvenih sistema, kapitalizma, najamnog rada
- materijalističko shvatanje društva (ekonomija),
- klasni sukobi određuju sistem društva (klasna borba i svojinski odnosi),
- revolucija – nasilno rušenje (dve faze komunizma)
- kolektivni interesi iznad pojedinačnog

Društvo je troslojna realnost: materijalna baza, politička nadgradnja i oblici društvene svesti

Ralf Dahrendorf – nem./brit. sociolog (1929-2009)

Neophodni interesni konflikti i sukobi pojedinaca (autoritet) i grupa određuju razvoj (integrisanost) društva – konfliktna teorija društva i teorija konsenzusa (veza funkcionalizma i marksizma).

III. TEORIJE INTERAKCIJE - teorije društvenog delanja ili teorije društvene akcije
(simbolički interakcionizam) - vrsta psihološke teorije

Max Weber – nem. (1864-1920) nominalista
Zajedničko delovanje grupa u društvu formira strukturu kao celinu – pojedinačni i grupni interesi
Postoje različitosti u društvu jer motivi pojedinaca nisu jednaki (rangiranje: bogatstvo, ugled, moć).
Kulturne ideologije i vrednosti oblikuju društvo.

Društveni razvoj zavisi od:

- razvoja tehnologije/tehnokratije i
- državno-političke elite/birokratije

Tragao za idealnim tipom društva koji je racionalan, efikasan

George Herbert Mead (Mid), amer. (1863-1931)

– teorije društvenog delanja; simbolički interakcionizam

- jezik kao sredstvo komunikacije (reči su simboli za predmete)

Entoni Gidens (Anthony Giddens, 1938-), engl.

-Teorija društvene refleksivnosti
(npr. neizvesnost i poverenje u braku,
čuvanju zdravlja...)

- **Istražuje: moderno društvo, interakcije,
rodne razlike**

-Treba znati kontrolisati budućnost putem
demokratije, komunikacije i tolerancije
ljudi

IV. MODERNE TEORIJE

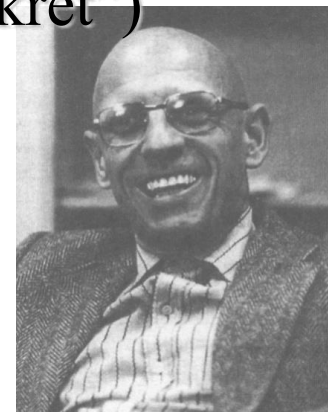
Mišel Fuko (Michel Foucault) – fr. filozof-psiholog (1926-1984)

- **značaj vlasti i moći institucija** (odnos znanja i moći),
- **pojedinač trpi uticaje** (škola, zatvor, bolnice...)
- **skepticizam doba:** javni intelektualac, kritičar, „anti-represivni senzibilitet”

Uticaj društvenog/opšteg diskurzusa na shvatanja čoveka (gradi nove norme između „zdrave psihe“ i „ludila“, povlačeći relativno jasne distinkcije između neuroze i psihoze. Drugačiji stav prema ludilu u srednjem i novom veku... „antipsihiatrijski pokret”)

Interdisciplinarno učenje društva.

Piše *Istoriju seksualnosti*, aktivan a građanskim protestima (Pariz, 1968) i u homoseksualnoj kulturi u San Fransisku, umire od AIDS-a.

Društvo zavisi od:

- instrumentalne delatnosti (rad)
 - komunikacione delatnosti (društvene interakcije)
-

Kapitalizam je izvor bogatstva ali i krize.

Komunikacija vodi ka interkulturalnosti, socijalizaciji i zajednicama, civilnom organizovanju.

Manipulacija mase putem medija je ogromna.

Vlast treba da se kontroliše preko javnog mnjenja, javnim dijalogom lokalne sfere društva.

Uloga autentičnih intelektualaca je velika u javnim diskusijama.

Npr. U EU zajedničko političko delovanje zahteva solidarnost, a ne lojalnost zemalja članica.

Urlih Bek (Urlich Beck – 1944-) nem.

Teorija rizičnog društva

- globalizacija – **društvo visokog rizika** - neizvesnost u ljudskim odnosima
(diferencijacija i pluralizacija društva)
- **“subpolitika”** – alternativne akcije, pokreti
- Postindustrijalizacija - mobilnost u **zapošljavanju** (alternative rada i nezaposlenosti), **novi stil života** (braka, karierizma)

Manuel Kastels (Manuel Castells)

- Svetom vlada globalna komunikacija
- **Uticao automata = “gvozdeni kavez”**
- **Kontrolisati međunarodni kapitalizam**
- **Dobar primer je Finsko čovekocentrično društvo**

V. POSTMODERNIZAM

S. Hol (Stuart Hall, 1932-2014), Jamajca, G.Britannia

- pitanja hegemonije i kulturnih studija (*identitet produkt istorije i kulture, a ne gotov proizvod.*)

Žan Bodrijar (Jean Baudrillard, 1929-2007), fr.

na originalan način ispitivao život znakova i uticaj

tehnologije na društveni život,

sistematski kritikovao glavne modele moderne misli.

Istorija gubi smisao jer je savremeno društvo isuviše promenljivo, mobilno, pluralistično, decentralizovano, neizvestan, sa neizmernim uticajem komunikacije (manipulacija preko medija, masovna potrošnja...)

Transformacija društva je kompleksna i to treba sagledati sa novim i modernim sociološkim gledištima, primeniti nove metode: moderna društva su bila organizovana po principu proizvodnje i potrošnje, dok su postmoderna organizovana po principu simulacije i igre slika i znakova

Budućnost sociologije

zavisi od dvostrukog zahteva.

Ona treba da je istovremeno:

- akademska nauka (**snažan** zahtev za utemeljenje sociologije, kao realne analize **društva** na **naučnim** metodama)
- **društvena** kritika (budna i aktuelna kritika **društvene** stvarnosti)

Hvala na pažnji!

Podsistemi društva - kultura

DRUŠTVENE NORME I OBLICI SVESTI

Društvo je izgrađen sistem interakcija pojedinaca i grupa u kontekstu promenljivih društvenih odnosa

Pojedinac

kulturno okruženje

organizovane grupe

Kultura je način života i komuniciranja pojedinaca i grupa u društvu čime se izgrađuje poseban sistem vrednosti

Uticajni faktori:

- ▶ Nematerijalni/svest (vrednosni sistemi, oblici svesti, norme **ponašanja...**)
- ▶ Materijalni (prirodni resursi, tehnologija, proizvodne snage...)

Vrste kultura:

- monokultura (ne postoji, spominju Japan)
- multikultura (EU, SAD, **različitost**, migracija)

Subkulture – podsistemi odnosa, posebni

slojevi stanovništva

Vrste kulture

1. **Visoka kultura** duhovne elite (npr. opera, klasična muzika, slikarstvo, pozorište i slično).
2. **Narodna kultura** pripada običnom svetu, autentična kultura u predindustrijskom vremenu
3. **Masovna kultura** proizvod je industrijskog društva i masovnih medija, konzumiraju mase (filmovi, turizam, TV serije, realiti show).
4. **Popularna kultura** odnosi se na kulturni proizvod koji ima podršku u velikom broju ljudi (filmovi, muzika sa specifičnim vrednostima).
5. **Supkultura** su navike i stil života određenih slojeva i grupa u društvu. Oni se razlikuje od drugih po svom grupnom identitetu (npr. Amiši, Romi, *imigranti*, *umetnici*, *sportski navijači*)
6. **Kontrakultura** odnosi se na društvenu grupu čije se vrednosti, norme i stil života nalaze u raskoraku i odudara od kulture šire društvene zajednice. Kritikuju i odbacuju standardnu kulturu. Npr. hipici, pankeri, antiglobalisti.

Kulturalni relativizam ili etnocentrizam

Kult. relativizam = doživljavanje kulture drugih objektivno i u suživotu sa njim.

Npr. Drugačije sudim o islamu u režimu talibana i drugačije o modernom islamu u Kuvajitu, ako sam tamo živela

Etnocentrizam = primenjujem privilegizovane standarde kod moje kulture/nacije i sve ostalo upoređujem sa time. Rezultat: ksenofobija

Npr. izvor shvatanju kolektivne krivice: “svi Nemci su fašisti”, “svi Muslimani su teroristi”, “svi Albanci su neprijatelji”

Socijalizacija – učenje vrednosnih sistema o ponašanju, prilagođavanje i prihvatanje kulture.

Vrste: primarna i sekundarna socijalizacija

Konformizam – integracija u grupi (imigranti)

Društvene uloge – *ponašanje po unapred određenim kulturnim vrednostima i očekivanjima u društvu.* U životu imamo više uloga

Npr. pop, lekar, majka, imigrant, sportista, šef, sin, turista, vojnik...

Uloge se uče u detinjstvu:

Oca ili brata imitira mlađi brat, starija sestra čuva mlađu seku...= rodbinske veze kroje društvene uloge

Identitet – formiranje identiteta ličnosti ili grupe kao proces traje čitavog života

Izvori identiteta

- 1.) karakter individua, sloboda odluke, interesi
- 2.) društvena pozicija: pol, profesija, sloj, nacionalna-,
porodična pripadnost...

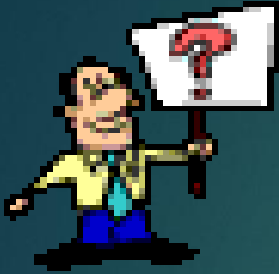
Pojedinac ima više identiteta – povremeno može da
oseća i konflikt ili mešanje identiteta

**Npr. neodlučnost u polnom, socijalnom, nacionalnom,
kulturnom, jezičkom ponašanju... (multikulturalne i
višenacionalne zajednice)**

**ili doživljavaju se istovremeno identitet žene, sestre,
majke i profesije.**

Društveni razvoj i promene

Društvene promene su stalne –
u duhu održivog razvoja menjaju
strukturu i institucije društva

Faktori koji utiču na društvene promene:

- 1.) fizičko okruženje (ekološki uslovi, klima, materijalni resursi, geo-fizički uslovi)
- 2.) ekonomsko-političko organizovanje (privreda i uslužni sektori, država, stranke, demokratija, pokreti...)
- 3.) socijalni i kulturni uslovi (slojevitost, komunikacija, religija, vrednosni sistemi...)

Primitivno društvo

Tipovi društva

1. Primitivna – predmoderna društva
 - a.) **lovačko i sakupljačko društvo** (50 000 god. p.n.e.: horda, rod – desetak članova grupe)
 - b.) **poljoprivredno društvo** (12 000 god. p.n.e.: krvnosrodstvo, plemena, seoske zajednice, zemljoradnja-
lov, matrijarhalne porodice, vođe-borci-zemljoradnici, starci-mladi...)
 - c.) **stočarska društva** (12 000 god. p.n.e.: zajednice plemena – 100-1000 članova – poligamija, patrijarhat, nasledstvo, razlike u bogatstvu)
 - d.) **neindustrijske ili tradicionalne civilizacije** (od 6000 god. p.n.e do 19. veka) – zanatstvo, trgovina, gradovi, država, milijonske zajednice (narod, klase); Kina, Egipat, Mezopotamija, Mexiko-Maje, Rimsko carstvo, srednjeevokovne kraljevine.

Novi vek – moderna društva od 19. veka

2. Moderna és postmoderna društva

1. **Društva prvog sveta** - 18. vek - kapitalizam (manufaktura, tehnička podela rada), industrijska revolucija, gradovi, raslojavanje, politički i nacionalno samoorganizovanje, parlamentarizam (**SAD, EU, Japan, Australija**)
2. **Društva drugog sveta** – 1917-1989. **Bivše socijalističke** zemlje: kolektivizacija, planska privreda, etatizam, vojni savez, raspad, tranzicija (Npr. Sovjetski Savez, SFRJ, Koreja...)
3. **Društva trećeg sveta** – 18. vek: nsamostalne, kolonijalne i nekolonijalne zemlje; tradicionalizam, zemljoradnja, nizak dohodak. (Npr. Kina, Indija, **Afričke zemlje, zemlje Srednje-Amerike**)
4. **Novoindustrijalizovane, zemlje u tranziciji** – od 1990. godine **vojinsko prestrukturiranje, tržište u izgradnji, protivurečnosti zbog zaduženosti.** (Npr. **bivše socijalističke zemlje u Evropi, Meksiko, Brazilija**)

GLOBALIZACIJA = unifikacija

Uzroci modernizacije i promena:

1. **Ekonomski uticaji** – moderna tržišna proizvodnja, tehnologija, inovacije, **potrošačko društvo**, gomilanje i preraspodela bogadstva, **električna komunikacija**, mediji, **međunarodni kapital**, multinacionalne kompanije, **međ. krize**
2. **Politički uticaji** – **raspodela vlasti i moći**, politička-vojna prevlast, multinacionalni elitizam, liberalna demokratija, **građanska prava**
3. **Kulturni uticaji** – **rušenje monokulturalizma/ migracije**, **kritično i inovativno razmišljanje**, kreativnost, komunikacija bez granica, racionalnost, vek znanja

Rezultati globalizacije

Pozitivni

- ▶ Stvaranje multipolarnog sveta
- ▶ Razmena informacija u medicini, obrazovanju i nauci
- ▶ Rast novih radnih mesta u nerazvijenim područjima
- ▶ Brzina komunikacije
- ▶ Jačanje svesti o zajedničkoj odgovornosti za zdravu prirodnu sredinu

Negativni

- ▶ Rast nezaposlenosti usled primene visoke tehnologije
- ▶ Širenje siromaštva i produbljivanje nejednakosti
- ▶ Uski politički interesi globalizacije često su ispred humanih
- ▶ Jačanje individualističke svesti na štetu zajedništva

Društvena interakcija

- ▶ Čovek neprestano komunicira (direktno signalima ili sa simbolima (npr. jezik)... u medicini su to simptomi)
- ▶ komunicira sa bebama, bogovima, kućnim ljubimcima, u pesmama se obraća cveću, sudbini, zvezdama...

Društvena interakcija – proces pomoću kojeg kontaktiramo, postupamo i reagujemo na ljude oko nas

Vrste: označava međusobni uticaj

1. Interakcija sa fizičkim okruženjem - kontakti

Npr. Kako gleda turista na svakodnevni život, građevine, saobraćaj, doživljava klimu, strani jezik...

2. Interakcija sa ljudima – komunikacija signalima ili simbolima (lingvistička)

Npr. susret nepoznatih osoba na ulici: ignorisanje (grad), učtivo javljanje (varoš), ritualno/obavezno kontaktiranje (selo)

Oblasti društvenih interakcija:

- Mikrosociologija** – interakcija pojedinaca, malih grupa
- Makrosociologija** – interakcija na nivou države (npr. aktera političkog sistema ili ekonomskog poredka)

KOMUNIKACIJA je saopštavanje poruke

1. Neverbalna - govor tela

Ekman Frizen (1978) – “kodni sistem” tumačenja pokreta mišića tela (uči se od ranog detinjstva)

- (1) kontakt očima (simpatija ili prezir);
- (2) ne = klimanje glavom kao negiranje na više načina,
- (3) kažiprst na glavi znači pohvalu kod Italijana, ali kod drugih naroda gest ironije

2. Verbalna – konverzacija

Herold Garfinkel (1984) etnometodologija

- **Precizni govor** – stručno predavanje
- **Improvizovani razgovor u datoj situaciji** – časkanje, uzvici, lapsus

Erving Goffman (1922-, amer.)

1. Nekoncentrisana interakcija

(svesni prisustva drugog, ali komuniciraju bez direktnog razgovora, npr. dvoje razgovaraju na ulici i mi ih obiđemo umesto da prođemo između njih)

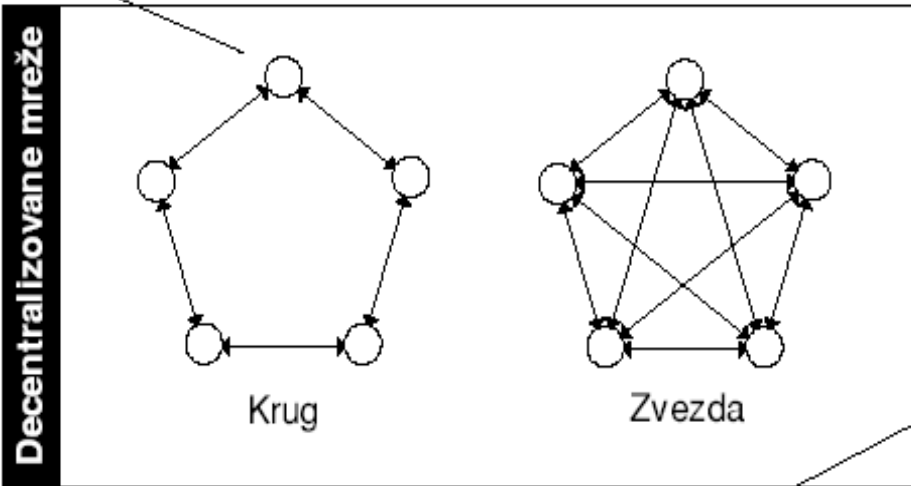
2. Koncentrisana interakcija (reagovanje govorom „lice u lice” ili dogovoreni susreti, konferencije, grupne zabave, dramaturgija) *Postoje društvena pravila i rituali koje ljudi praktikuju i uvek postoji pozadinsko očekivanje (rodne razlike, razno profesionalno ponašanje)*

(3) Programirana online interakcija – traženje partnera preko interneta

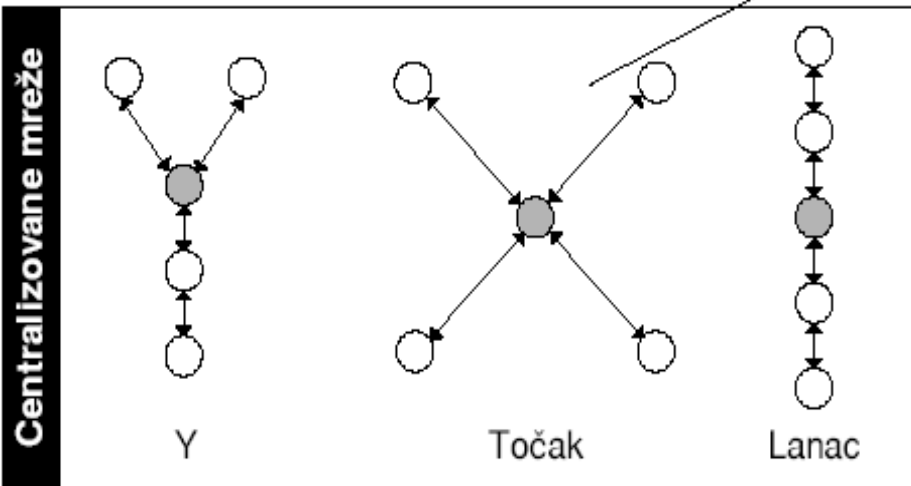

Formalne komunikacione mreže

Članovi mogu da komuniciraju samo sa još dvoje

Članovi mogu da komuniciraju samo sa jednom centralnom osobom

Tipovi glasina kao oblika komunikacije

1

Lanac

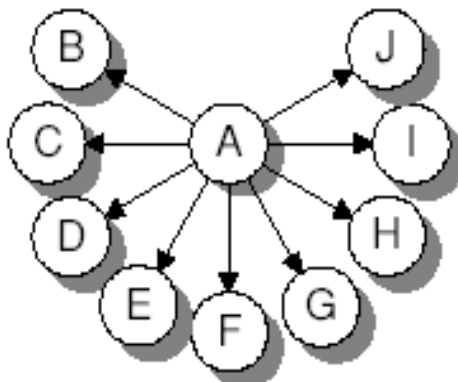
Jedna osoba kaže jednoj osobi

2

Trač

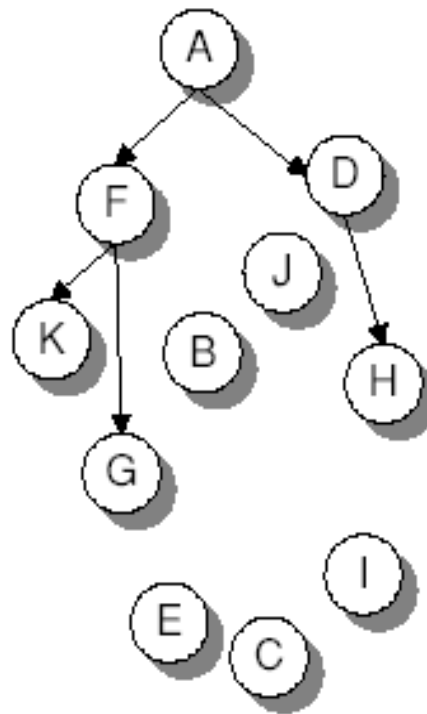
Jedna osoba kaže svakome

3

Verovatnoća

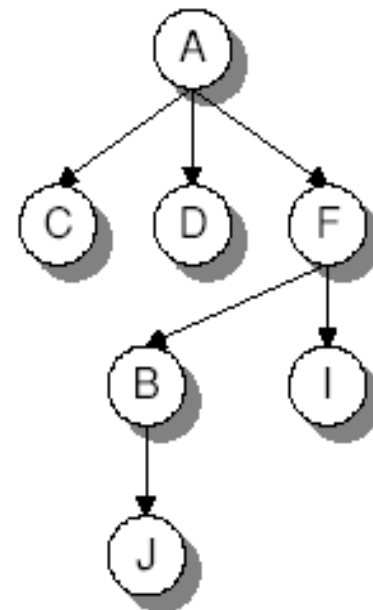
Svaka osoba slučajno kaže drugima

4

Klaster

Neke osobe kažu izabranim osobama

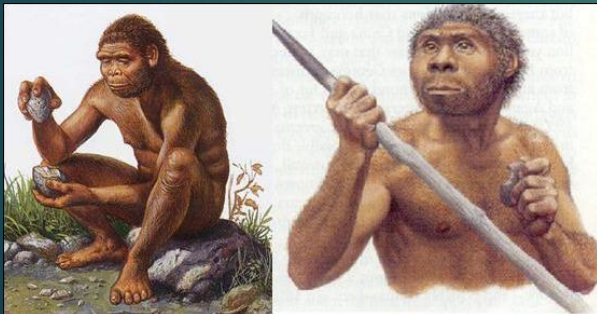

Irving Gofman: Interakcija u vremenu i prostoru je konvergencija vremena i prostora, zbog organizovanja i racionalizovanja ljudskog suživota. Dinamičan život može da izoluje pojedinca umesto da ih efikasno organizuje

- vremenske zone, lokalno vreme, raspored časova
- adresa, prostorne zone u urbanoj sredini

Oblici društvene svesti (6) i normi (4)

Društvene norme ponašanja/regulativi

1. Običaji – tradicija – navika

Ujednačeno ponašanje svih članova grupe duže vremena po opšte prihvaćenim pravilima. Npr. konzervirani i ustaljeni narodni ili seoski (lokalni) običaji – svadbe

Navika nije grupno nego ustaljeno ponašanje pojedinca – Npr. pušenje

2. **Moral** – Nepisano pravilo očekivanog ponašanja u grupi prema datom sistemu vrednosti koji se usađuje u ličnost vaspitanjem. Obaveze po sebi koji se sankcionišu. Npr. laž (kritika, izolacija, griža savesti)

3. **Pravne norme** – pisana pravila ponašanja u državnoj ili radnoj zajednici (hipoteza, dispozicija, sankcija)

4. **Tehničke norme** – pisana pravila rukovanja sa alatima, mašinama i tehnološkim objektima

Tri elementa morala

- ▶ **Moralna norma** (pravilo prema kojemu se treba ponašati u skladu s postojećim moralom)
- ▶ **Moralni sud** (prosudivanje nekog čina, zauzimanje pozitivnog ili negativnog stava)
- ▶ **Moralna sankcija** (kazna koju društvo ili pojedinac izriču prekršitelju moralne norme)

Moral se menja pod uticajem neke druge kulture i njenih pravila.

Moguć je i sukob moralnih pravila nekog društva i savesti pojedinca, što isto može dovesti do potrebi za njihovim ispravljanjem.

Pojam društvene svesti

- ▶ **Svest omogućava da budemo svesni svog postojanja i sopstvenih misaonih procesa.**
- ▶ Svest je sveukupnost vlastitih psihičkih doživljaja (oseti, opažaji, sećanja, mišljenje, predstave, asocijacije, osećanja, potrebe) koje smo u stanju neposredno da opazimo introspekcijom i relativno jasno opišemo/izrazimo.
- ▶ **U sociologiji, svest je sistem uverenja, predstava, stavova, vrednosti i znanja, nastao pod uticajem tradicije i sociokulturnih činilaca, koji pripada jednom kolektivu, društvu ili društvenom sloju (društvena-, grupna-, klasna-, nacionalna svest). Npr. svest mladih intelektualaca**

Oblici društvene svesti

1. **Religija** - animizam, totemizam, institucionalizacija, politeizam, monoteizam,

Komponenti religiozne svesti - vanljudsko biće, lični kontakt sa “Bogom”, religiozan na svoj način (uobičajeni rituali, simboli), uključivanje u grupne ili crkvene obrede

Sekularizacija (negiranje i kažnjavanje religioznosti, ateizam)

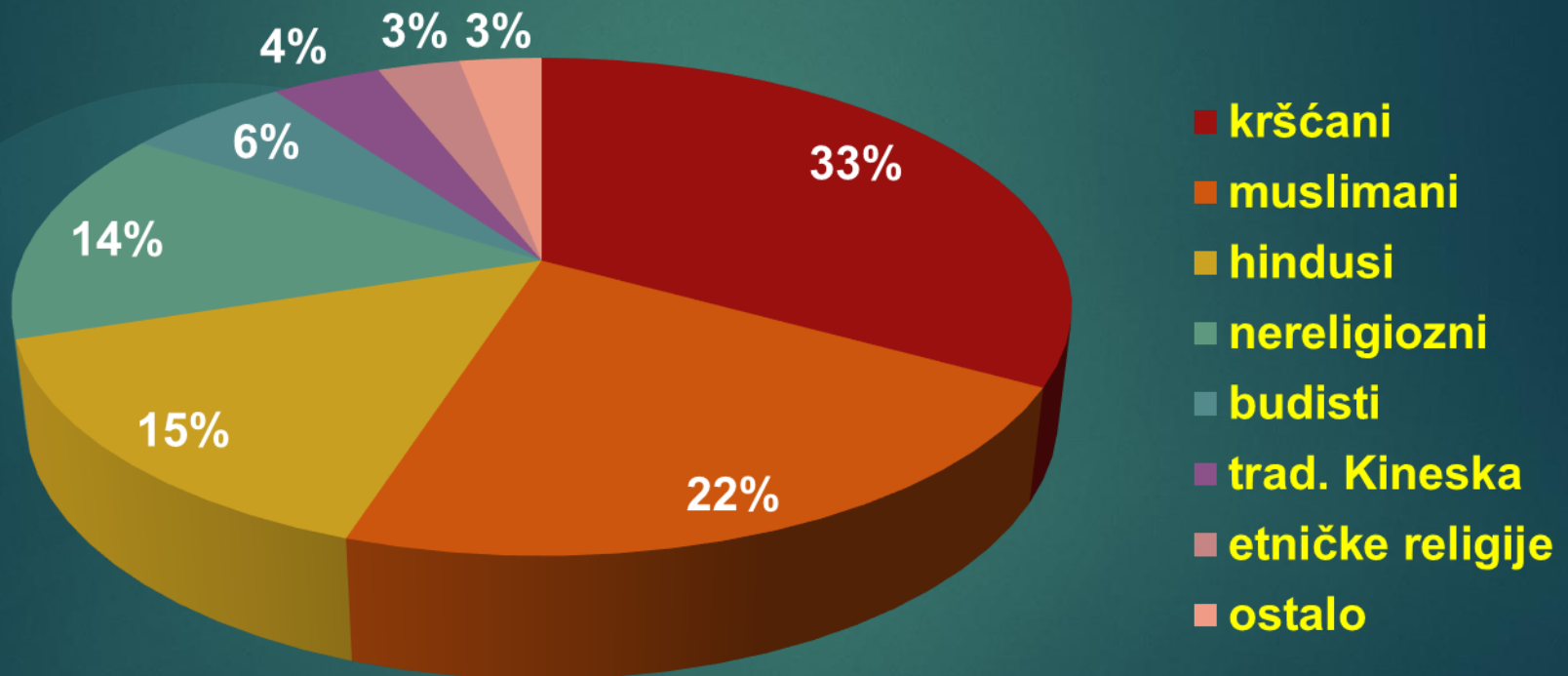
Svetske religije (hronološki):

1. Religije dalekog istoka - hinduizam (stara 6 hiljada godina – 1 milijarda vernika), **budizam**, **konfučijanizam**, **taoizam** (2 milijarda vernika)
2. **Hrišćanstvo** (katolicizam, pravoslavlje, protestantizam) **i judizam** (2 hiljada godina – oko 1 milijarda vernika)
3. **Islam** (7. vek – oko 1 milijarda muslimana),

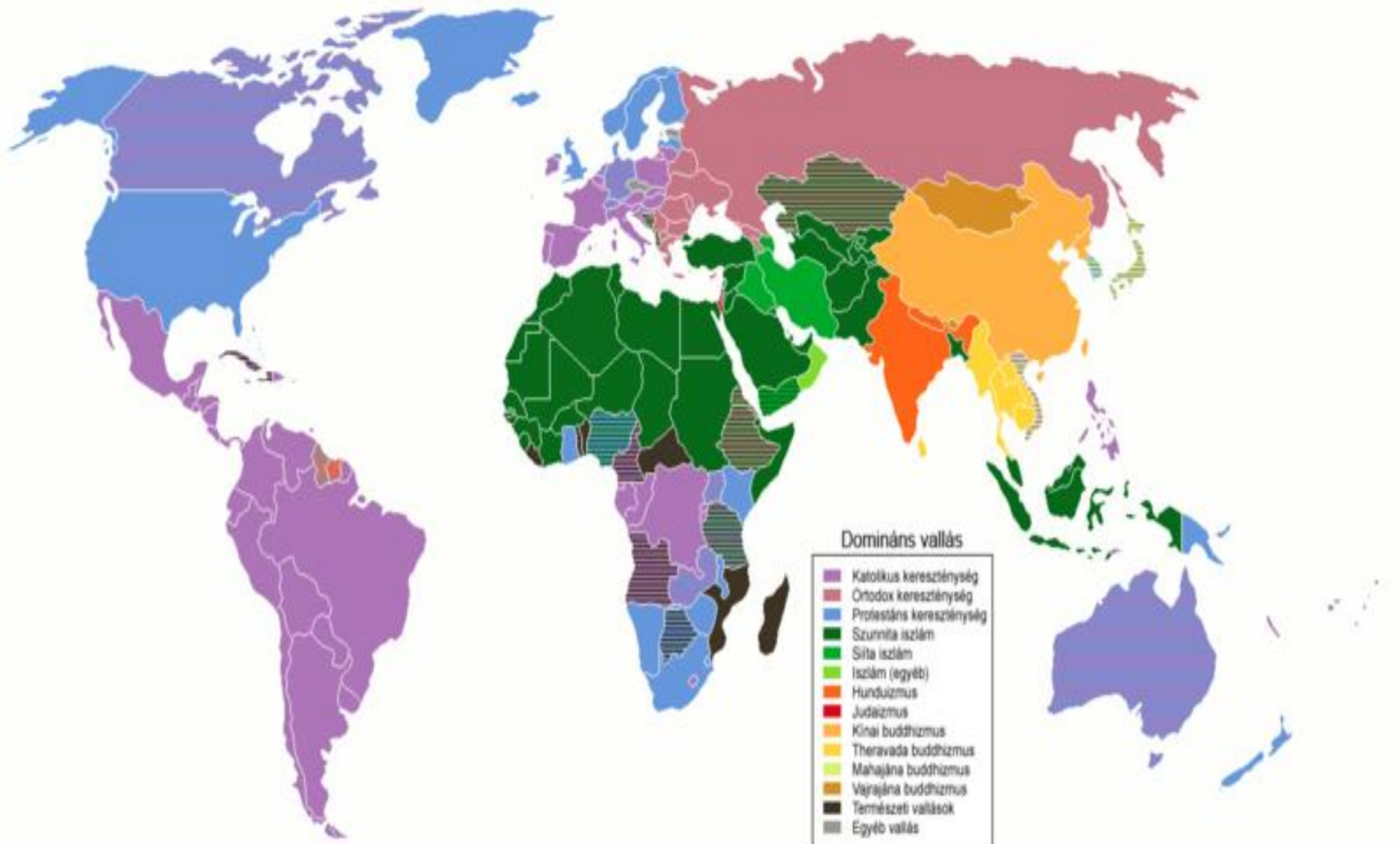

Religioznost u svetu

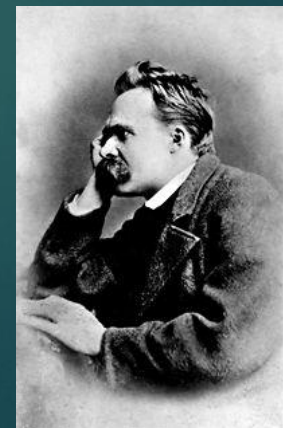
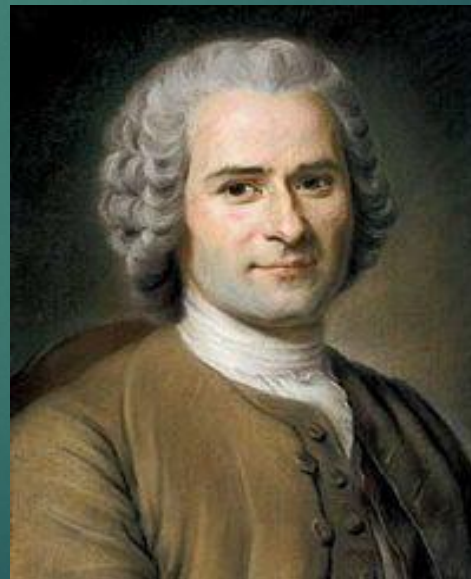
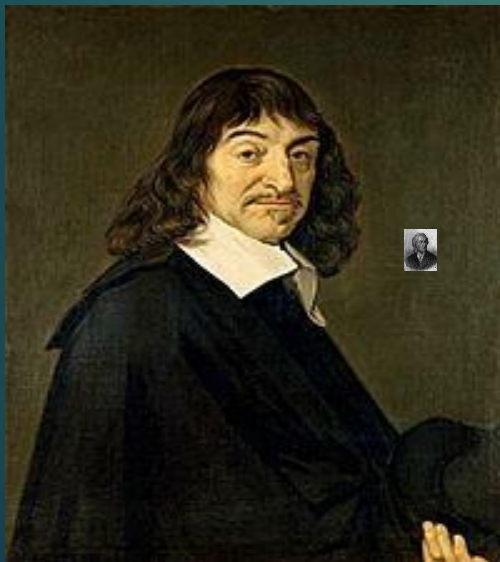
Pripadnost svetskim religijama - procenat
svetskog stanovništva, 2000. godine

Dominantne religije u svetu

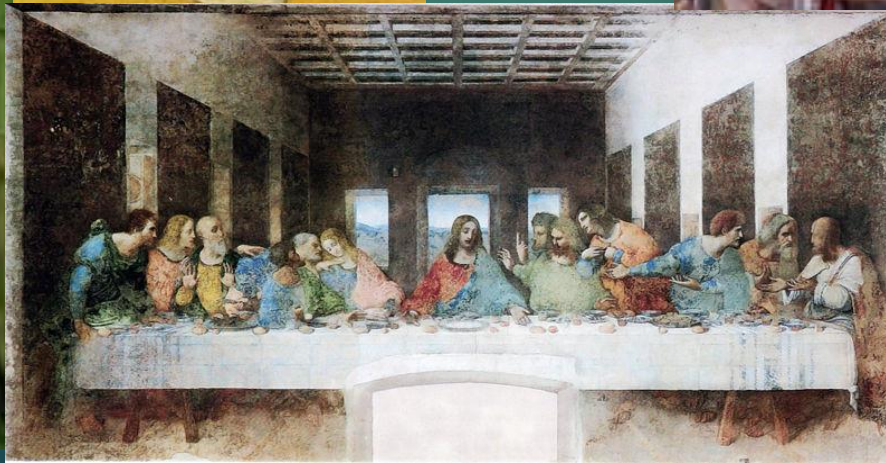

2. Filozofija – svest o suštini bitisanja i postojanja, pitanja stepena saznanja materije i biti

3. Umetnost – subjektivni doživljaj estetike u vremenu i prostoru (umetnik – gledaoci, umetnički potrošači)

Predmeti: slika, skulptura, zgrada, predstava,
koncert

4. Nauka – objektivno tumačenje sveta, kreativnost, izumi, novatorstvo

1. *Nauka je istinito/objektivno saznanje o stvarnosti*
2. *Nauka je sistematizovana suma znanja iz određene oblasti*
3. *Nauka je najznačajniji resurs preciziranih proverenih saznanja*
4. *Nauka je obim društvene svesti koja se neprestano razvija.*

Naučni zakon je iskaz ili stav koji izražava objektivno postojeće veze među pojavama, koje su nužne, suštinske, relativno stalne i opšte (procesu mogu da se predvide).

**Najpre se pojavljuju prirodne nauke:
matematika, astrologija, hemija, biologija, medicina**

Društvene nauke:

Filozofija, pravo, sociologija, ekonomija

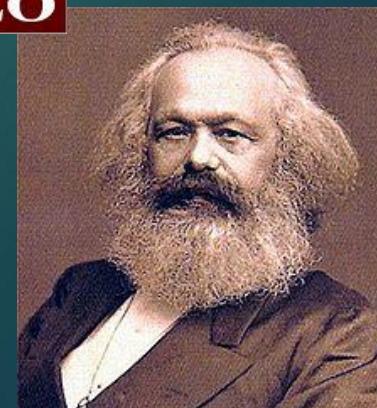
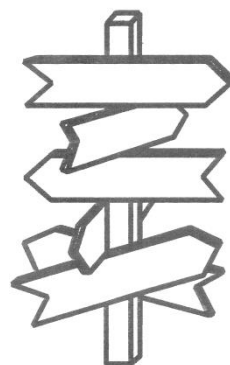
5. Ideologija – shvatanja, očekivanja.

Predstavlja ukupnost društvenih ideja svojstvenih jednom razdoblju ili jednoj društvenoj skupini (npr: "prosvjetiteljska ideologija", "građanska ideologija", "militaristička ideologija“)

Može biti i skup negativnih ideja: skup dogmi i predrasuda

IDEOLOGIA

Tipologija političkih ideologija

- ▶ Konzervativizam
- ▶ Liberalizam
- ▶ Nacionalizam
- ▶ Fašizam/nacionalsocijalizam
- ▶ Ideologija novog desnog radikalizma
- ▶ Ideologije nove desnice
- ▶ Ideologija populizma
- ▶ Ideologija regionalizma/regionalističkog populizma
- ▶ Hrišćanska demokratija
- ▶ Ideologija socijaldemokratije
- ▶ Ideologija komunizma
- ▶ Ideologija globalizma i globalizacije
- ▶ Političke ideologije o ujedinjenju Europe
- ▶ Ideologija Novog svetskog poretka
- ▶ Ideologija “New age”
- ▶ Ideologije i dominantne religije
- ▶ Ideologija sukoba civilizacija

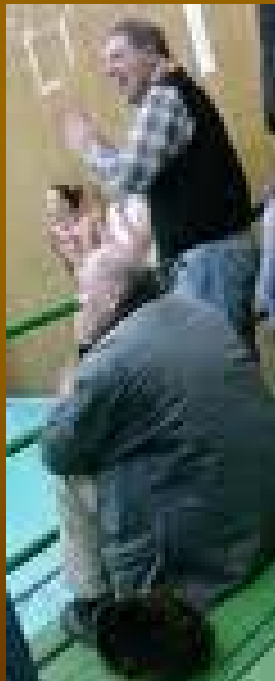
6. Kultura

- ▶ **Kultura se odnosi na celokupno društveno nasleđe, na naučene obrazce mišljenja, osećanja i delovanja neke društvene grupe, zajednice, kao i na izraze tih obrazaca u materijalnim objektima.**
- ▶ **Reč kultura je latinskog porekla *colere*, što znači: nastanjivati, uzgajati, štititi, poštovati.**
- ▶ **Komponenti kulture: simboli, jezik, vrednosti, norme, rituali.**

Hvala na pažnji!

DRUŠTVENI IDENTITET I SAMOIDENTITET

■ Društveni identitet

ČOVEKU SE PRIPISUJU RAZNI OBLICI IDENTITETA

(npr. jedna žena može biti ćerka, sestra, student, devojka, majka)

■ Samoidentitet

JE PRODUKT, KADA SE OTKRIVA DA "JA" NIJE PASIVNI ENTITET i razluje se od druge osobe

IDENTITET PREDSTAVLJA SVEST O SOPSTVU

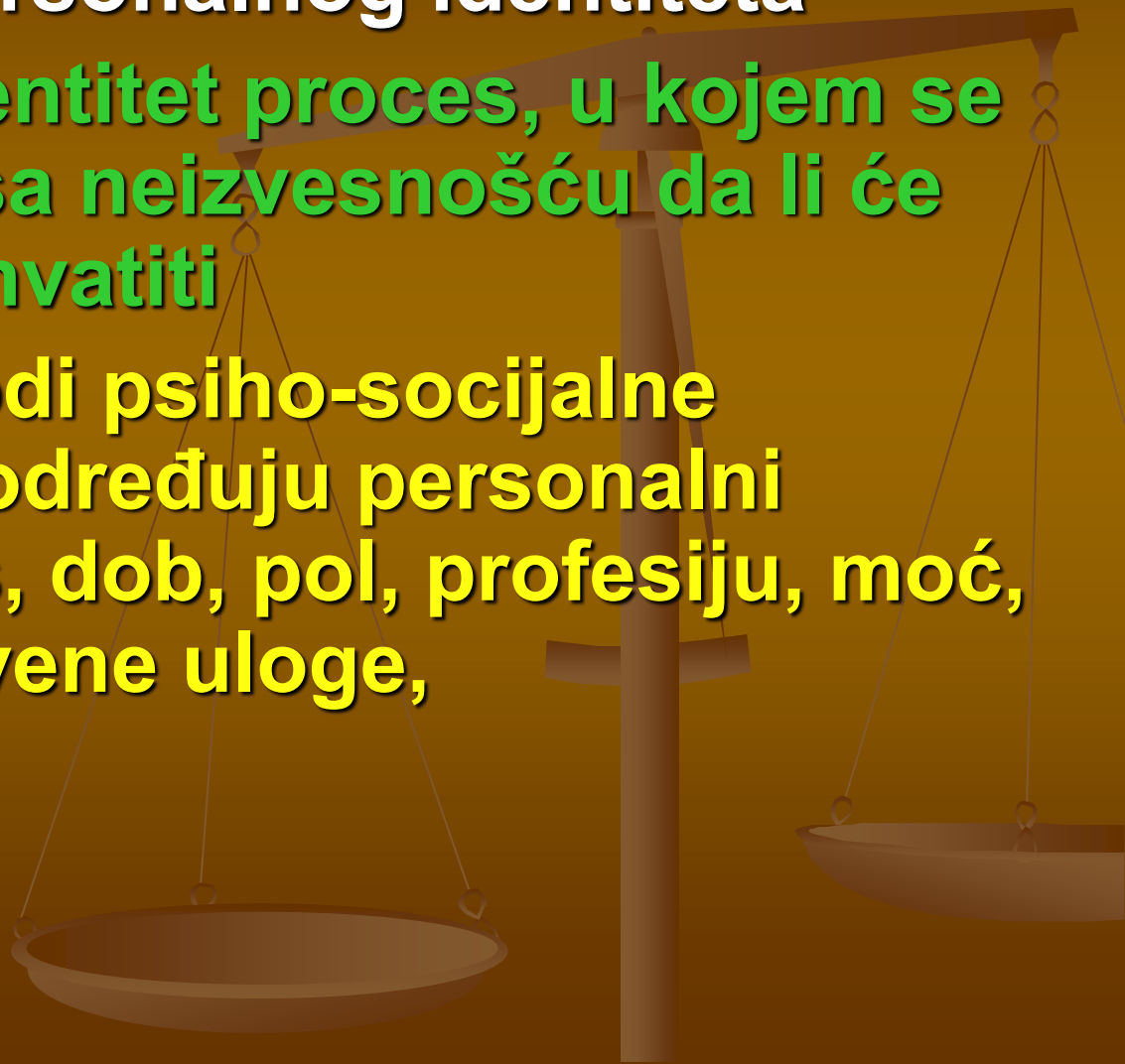
bilo kolektivnom ili personalnom

U formiranju identiteta ličnost izvlači svoj stil života iz svoje kulture, ali ona nije prosto “subjektivna strana kulture” jer u formiranju personalnog identiteta igra ulogu i unutrašnji sastav dispozicije ličnosti.

Identifikujemo se, znači uspostavljamo razliku između “ja” ili “moje” i “drugoga”.

- **“Rana svest” u detinjstvu se sastoji iz individui nametnutih naredbi od strane autoriteta i reguliše se osećajem krivice, brige**
- **“Savest u zreloom dobu” = kada individua vrši izbor i ponaša se prema sopstveno utvrđenim principima.**
- **Nijedan pojedinac ne može da bude izolovan, van sveta svoje kulture**

- **Potrebe za sigurnošću i za emocionalnim prihvatanjem u zajednici su važne komponente personalnog identiteta**
- **budući da je identitet proces, u kojem se sukobljavamo sa neizvesnošću da li će nas okolina prihvatiti**
- **Mucchielli navodi psiho-socijalne reference koje određuju personalni identitet: status, dob, pol, profesiju, moć, obaveze, društvene uloge, kompetencije...**

Habermas smatra da je moralni razvoj odlučujući za “ego-identitet”; u tom procesu pojedinac uči da razlikuje norme i principe i da postupa prema principima

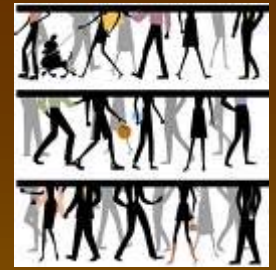
■ Moralni razvoj Habermas vidi na tri nivoa:

1. **prekonvencionalni nivo**, kada dete reaguje na kulturna pravila u smislu izbegavanja kazne i dobitka

2. **konvencionalni nivo**, kada se uspostavlja kriterijum “zakona i reda” u smislu fiksiranih pravila za održavanje društvenog poretka i

3. **postkonvencionalni, autonomni, principijelni nivo**, kada se moralni principi i vrednosti definišu nezavisno od autoriteta

Razni identiteti...

Vrste kolektivnog identiteta: grupni identitet, klasni identitet, socijalni identitet kulturni, nacionalni i profesionalni identitet.

- Za grupni identitet je karakteristično da se odnosi na manje celine koje se odlikuju neposrednim odnosima među članovima
- Klasni identitet je podgrupa socijalnog identiteta jer obezbeđuje osećanje pripadnosti jednom segmentu društva (sloju, klasi)
- Socijalni identitet obuhvata širi okvir i odnosi se na identifikaciju individua sa društvenim sistemom tj. tiče se društvenog položaja koji individua zauzima u društvu.

SVI MI SMO INDIVIDUE RAZLIČITE SVAKA ZA SEBE. Niko nije isti!

Svako godinama spoznaje svoj identitet i samoidentitet i razvija ga.

Svoje “JA” stvaramo i gradimo godinama, dok smo živi. Samoidentitet je ostvarenje “ja” koje je reflektivno shvaćeno od strane osobe u smislu vlastite biografije

- **Kulturni identitet je specifičan izraz socijalnog identiteta budući da je kultura i suštinski deo socijalnog sistema i njegova osnova**

**Svi smo formirane ličnosti,
ali nismo nepromenljivi!**

Hvala na pažnji!

PREDRASUDE I STEREOTIPI

POJAM PREDRASUDA

Tvrdnje za koje se vezuje potpuna uverenost u njihovu tačnost.

Tvrdnje koje se ne zasnivaju na činjenicama i materijalnim dokazima. Prihvataju se bez prethodnog rasudjivanja.

KOMPONENTE PREDRASUDA

- 1. Kognitivna**
- 2. Emocionalna**
- 3. Akciona**

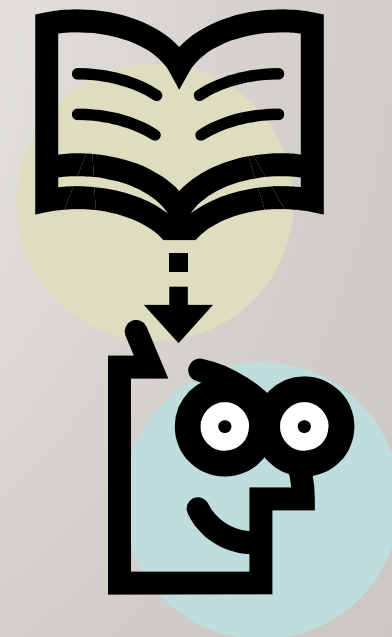

Nekoliko teorija o poreklu predrasuda:

- 1. Teorije opravdane reputacije**
- 2. Fenomenološke teorije predrasuda**
- 3. Psihodinamičke teorije**
- 4. Situacione teorije**
- 5. Kulturološke teorije**
- 6. Društveno-istorijske teorije**

Tri pristupa objašnjenju predrasuda:

- 1. Individualni**
- 2. Međuljudski**
- 3. Međugrupni**

POJAM STEREOTIPA

Fiksni i nepromenjeni stavovi prema nekome pripadniku jedne grupe.

Često poseduju i deo istinitosti, ali su stavovi uglavnom prenaplašeni i preuveličani.

“Englezi su hladni.”
“Crnci su jaki.”
“Nemci su racionalni”

Stereotipi se mere prema Likertovoj skali.

...KROZ PRIMERE...

PREDRASUDE KOD DECE

- Oni uče i prihvataju opšte norme ponašanja, ali ih u praksi ne primenjuju.
- Dovode do straha i izbegavanja pripadnika drugih grupa.
- Kod dece diskriminacija stvara osećaj manje vrednosti i socijalne odbačenosti.

POLNE PREDRASUDE I DISKRIMINACIJA

- Ženama su kućni poslovi u genima
- Oprez - žena za volanom!
- Lude za šopingom
- Žene uvek mirišu po cveće
- Žene su uvek emotivne u seksu
- Žene nisu racionalne
- Žene ne znaju obavljati muške poslove

PREDRASUDE PREMA HOMOSEKSUALCIMA...

RASNE I NACIONALNE PREDRASUDE

Etnički stereotipi

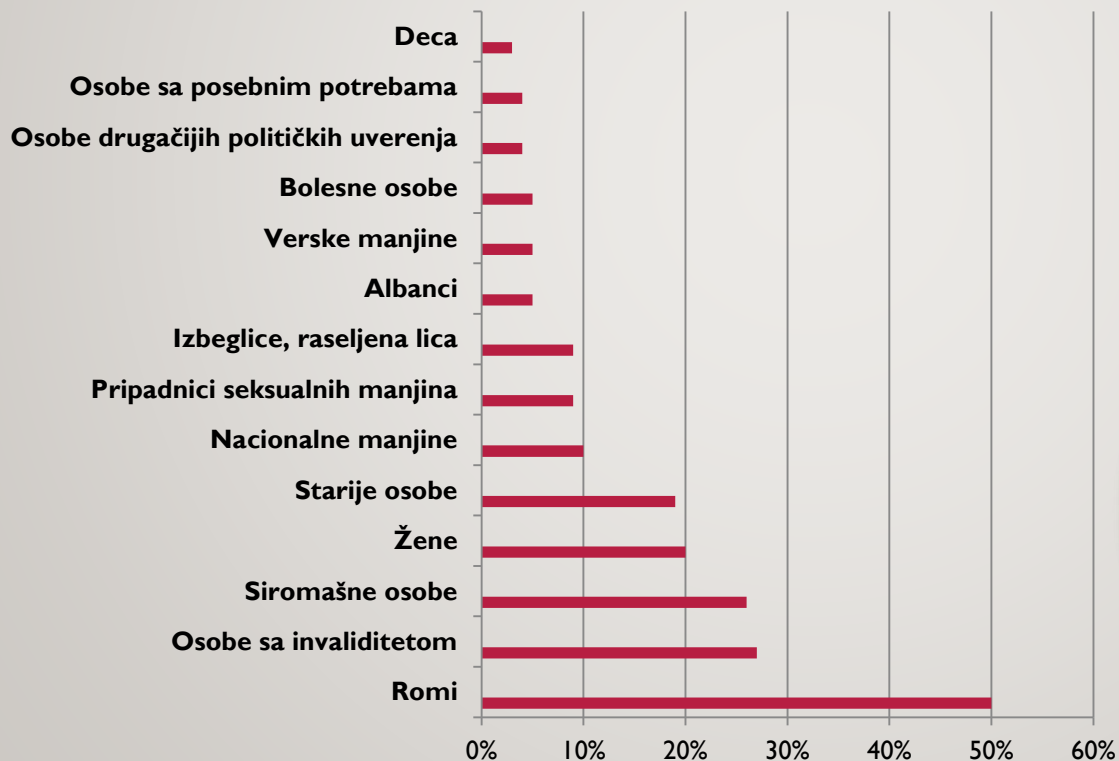
- Crnogorci su borbeni,
- Vlasi su sujeverni, loši vojnici i opasni zbog rumunizacije,
- Romi su niskog morala i vole da krađu...

Rasni stereotipi

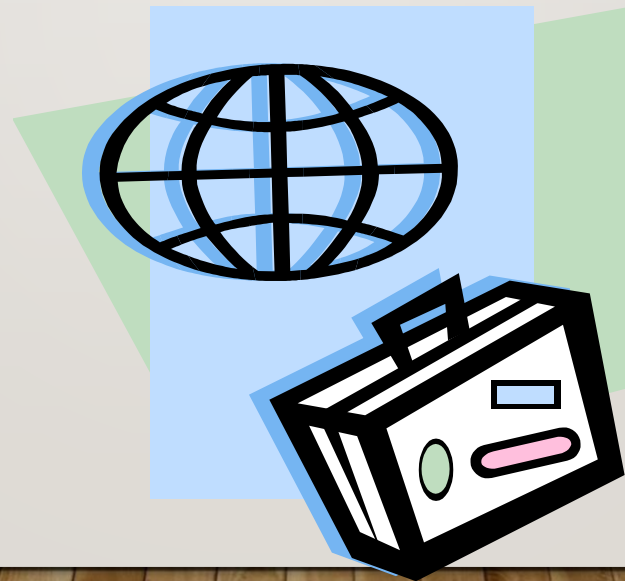
- Crnci su glupi i jaki, muzikalni
- Žuti su vredni, čutljivi i dobre sluge
- Belci su inteligentni, bogati i dobri rukovodioci

Romi su najbrojnija nacionalna manjina u Srbiji. Često su na meti diskriminacije i prevashodno se doživljavaju kao neprilagođen i necivilizovan narod koji mahom živi od krađe i socijalne pomoći.

HVALA NA PAŽNJI

Društvene grupe i slojevi

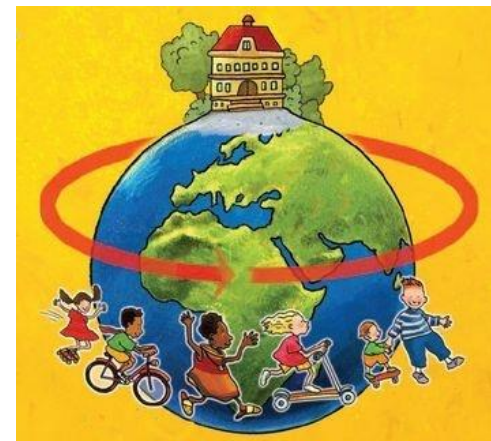
Klasifikacija društvenih grupa

Organizovane grupe

- Ekonomske (firma)
- Biološke (porodica)
- Političke (stranka)
- Ideološke (partija)
- Kulturne/civilne
- Pravne (država)
- Naselja (urbalne sredine)
- Kriminalne

Neorganizovane grupe

- Klase
- Kaste i staleži
- Etničke, rase
- Profesionalne
- Slučajne

Klasifikacija društvenih grupa

Charles Horton Cooley: Social Organization (New. York, 1909)

Kriterij	Primarne grupe	Sekundarne grupe
Veličina	Malobrojne	Veće
Značaj odnosa	Posebna orijentacija	Ciljna orijentacija
Trajanje odnosa	Obično dugotrajni	Različiti, često kratkotrajni
Obuhvatnost odnosa	Sveobuhvatni odnosi koji uključuju različite aktivnosti	Uski odnosi koji uključuju malobrojne aktivnosti
Percepcija odnosa	Cilj po sebi	Sredstvo za nešto drugo
Tipični primeri	Porodica, prijateljska grupa	Radna organizacija, politička stranka

Klasifikacija društvenih grupa

Globalne grupe

Primitivne:

- horda
- rod
- pleme

Razvijene:

- narod
- nacija
- čovečanstvo

Parcijalne grupe

- Grupe koje čine biološko, ekonomsko i edukativno jedinstvo – **porodice**
- Grupe u ekonomskim procesima – **privredne organizacije**
- Grupe u ekonomsko–političkim odnosima: **klase, kaste, staleži, birokrati, profesionalne organizacije...**
- Grupe sa političkim obeležjem: **države, partije, stranke, institucije**
- Grupe sa idejnim karakterom: **kulturne, naučne, edukativne, religijske, zabavne...**

Porodica

je najstarija, promenljiva, primarna i parcijalna društvena grupa koja se temelji na

**bio-reproduktivnim,
bio-sexualnim,
socijalnim,
socio-zaštitnim,
socio-ekonomskim**

vezama supružnika i njihove rođene ili adoptirane dece (**srodstvo**)

Porodica je univerzalna ljudska zajednica koju čine odrasli reproduktivno sposobni partneri i njihovo potomstvo, ali i dalji srodnici koji žive zajedno sa njima.

Po strukturi, funkcijama i vrednosnoj orijentaciji postoji više tipova porodica:

monogamna, poligamna;
matrijarhalna, patrijarhalna;
potpuna, nepotpuna;
nuklearna, proširena;
autoritarna, demokratska...

Istorijski razvoj porodice:

1. Promiskuitet
2. Porodica krvnog srodstva
3. Punalua porodica (sestara)
4. Porodica parova - poligamija
5. Monogamna porodica

Porodica je funkcionalnija ako postoji veća spremnost njenih članova da međusobno zadovoljavaju važne ljudske potrebe (bliskost, saradnja, poverenje), pokazuju veći stepen **fleksibilnosti**, koje su usmerene na održavanje porodičnog jedinstva.

Disfunkcionalna porodica nije u stanju da se prilagodi novonastalim uslovima života i ona ne može da se suoči sa stresom bez većih posledica.

Talkot Parsons:

Primarna socijalizacija je proces u kome deca uče kulturne norme društva (moral, komunikacija/jezik). Stabilizacija ličnosti odnosi se na ulogu koju porodica ima u emocionalnom pomaganju odraslih članova porodice.

Današnja tipologija porodice:

1. Po mestu življenja (seoska, gradska)
2. Po dominantnoj profesiji (seljačka, radnička, intelektualna, profesorska, advokatska, zanatska...)
3. Broju članova (nuklearna, proširena, višegeneracijska, okrnjena)
4. Po načinu života:

Tradicionalna porodica – zatvorena i relativno udaljena od društvenog javnog života, muški hranilac porodice

Patriarhalna porodica – dominantna je u selu. Otac teži da zadrži vlast i disciplinu, vlada stroga subordinacija, ako je to višegeneracijska porodica

Demokratska porodica – saradnički odnos članova, stabilne radne navike

Autoritativna porodica – roditeljski autoritet može biti prisilno zapovednički ili odgovorno roditeljstvo

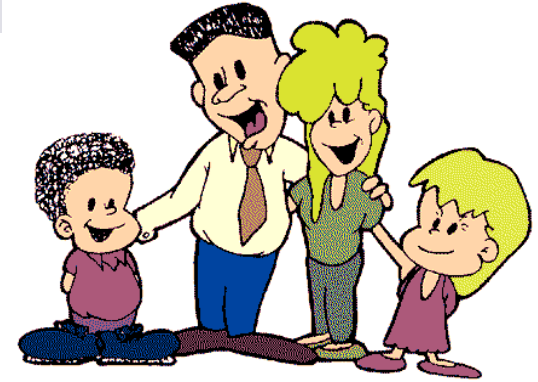
Moderna porodica – podela poslova, kohabitacija (vanbračna zajednica), razvod, mobilnost

Obeležje demokratske (idealne) porodice

- Emocionalna i polna jednakost
- Uzajamna prava i odgovornosti u odnosima
- Suroditeljstvo – saradnički odnos
- Dogovoreni autoritet nad decom
- Obaveze dece prema roditeljima
- Društveno integrisana porodica

(Anthony Giddens, 1999.)

Funkcije porodice:

- **biološka** (obezbeđivanje potomaka)
- **edukativna** (primarna socijalizacija, govor, vrednosni sudovi)
- **emotivna** (ljubav, poštovanje, sigurnost)
- **ekonomska** (proizvođačka, potrošačka)
- **zaštitna** (biološka, moralna, pravna, ekonomska)

**Cilj: primarna socijalizacija i stabilizacija ličnosti
(funkcionalisti – Talkot Parsons)**

Tendencija mladih u izbegavanju bračne veze

Da li je samački život alternativa braku?

Privlačnost singl života	Privlačnost bračnog života
Mogućnost uspešnije karijere	Ekonomska sigurnost
Neregularan polni život, izbor	Redovan polni život
Uzbudljiv stil života	Usmerenost na porodične vrednosti
Promenljivost i eksperimentisanje	Sigurnost u ličnim odnosima

Feministički pristup

- **Feminizam osporava tradicionalnu sliku porodice**

Beti Frejdan je pisala o „problemu bez imena“ koji se odnosi na usamljenost mnogih američkih domaćica koje su se osećale potisnutim u krugu brige o deci i vođenju domaćinstva.

- **Druge feministkinje ispitivale su fenomen „zarobljene žene“ i štetne posledice porodičnog okruženja koje je „gušilo“ međusobne odnose.**

Feministički pokreti

nastoje da pokažu prisustvo nejednakog odnosa moći unutar porodice.

Feministički autori najviše se bave:

- nejednakim odnosima moći i aktivnostima u vezi sa staranjem o drugima
- podelom posla u domaćinstvu

Istorijat porodice na našim prostorima

- Porodica Južnih Slovena je **patrijarhalna porodica**
- Sloveni su malo cenili žene, ona je bila muževljeva svojina.
- Brak se lako razvodio, žena bi bila kažnjena oduzimanjem imanja, ili bi je muž istukao i vratio kući ili čak prodao.
- U svim istorijskim periodima osnovna funkcija porodice je bila podizati decu, učestvovati u njihovom vaspitanju.
- **Na našim prostorima na osnovu dva bitna biološka određenja, pol i starost, stvoren je čvrst sistem porodične hierarhije koja je obezbeđivala čvrstinu i homogenu strukturu porodice i prirodnu podelu rada u njoj.**

Savremeni tip porodične organizacije podrazumeva promene u porodičnim funkcijama, prvenstveno u ekonomskoj i reproduktivnoj ulozi.

- Autoritet muškarca slabi, žena dobija više uloge (majka, supruga i kao osoba sa karijerom i zaradom), uključuje se u javni život.
- **Porodični uticaj na decu je sve manji** obzirom na njihovu upućenost na školske ustanove i sve veži uticaj masovnih medija.
- Savremene okolnosti pokazuju **velik broj razvoda brakova i malobrojnost dece**

Nova stanovišta u sociologiji porodice

- Porast broja razvoda i porodica sa jednim roditeljem, odnosno pojava tzv. „novog braka“, gej porodica, kao i popularnost života pre braka pitanja su koja danas izazivaju pažnju sociologa.**
- **Moderno doba puno je sukobljenih interesa između porodice, posla, ljubavi i slobode da se postigne neki lični cilj (karijera, život migranta).**
- **„Borba između polova“, „centralna drama našeg vremena“, i to je pokazatelj čovekove „gladi za ljubavlju“.**
- **Organizacija rada odvojila je oca i majku od dece. Posledica povećane mobilnosti slabi veze i komunikaciju unutar porodice.**
- **Kontakti u porodici se smanjuju na minimum, oštro razdvajajući porodični i profesionalni život, radno i slobodno vreme.**

Rasa - problem diskriminacije i netolerancije zbog klasifikacije pojedinaca u grupe po biološkim razlikama

1. Aparthejd (18-19. vek) – sistem prinudne rasne segregacije po zakonu.

Klasifikacija rasa: bela, obojeni (mešana), azijska (žuta), crna

1990 aparthejd zvanično ukinut

– Nelson Mandela je oslobođen (27 god.)

2. Rasa je skup veza koje omogućavaju da se locira položaj pojedinaca i grupe na osnovu različitih bioloških osobina i spodobnosti = društveni položaj

**Društveni
status je
unapred
određen?**

Predrasude o rasnoj pripadnosti:

**Od bebe crnca će očekivati da ritualno peva i pleše,
od belca da bude školovan i “šef”,
a od žute rase da bude poslušan i radan.**

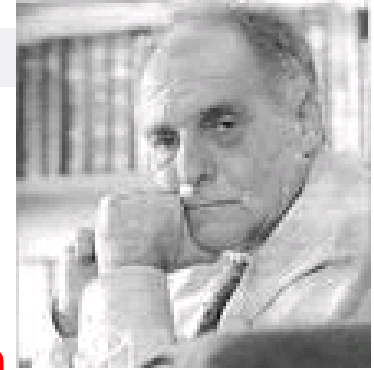

**Spoljašnost asocira ne na rase nego na različiti
etnicitet, pripadnost zajednici**

Etnicitet = pripadnost koja ima društveno značenje i odnosi se na kulturnu praksu i opredeljenje određene zajednice ljudi koja ih razlikuje od drugih: jezik, istorija, običaji, poreklo, religija, stil komunikacije, nošnja

Etnički identitet – veza sa prošlošću, pripadnost grupi, stiče se socijalizacijom = etnička zajednica – ne moraju biti diskriminirani
“Manjinske grupe” = fizički ili socijalno ugroženi
Npr. etničke manjine: brojčano ne moraju biti u manjini ali doživljavaju potčinjen položaj (npr. Afro-amerikanci, Jermeni, Baskisti... nacije bez države, ali i žene, hendikepirane ličnosti)

Ernest Gellner:

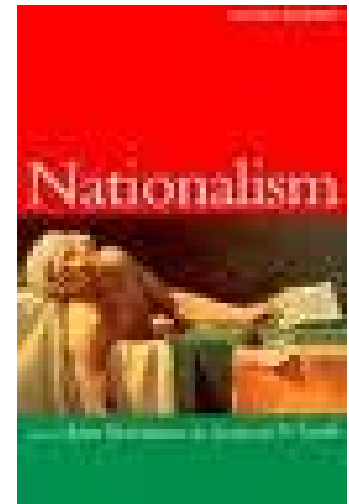

Koreni nacionalizma nalaze u određenim društvenim, a ne u psihološkim ili socijalno-psihološkim činjenicama. Nacionalizam je društvena pojava koja je najtešnje povezana sa formiranjem modernog kapitalističkog industrijskog društva.

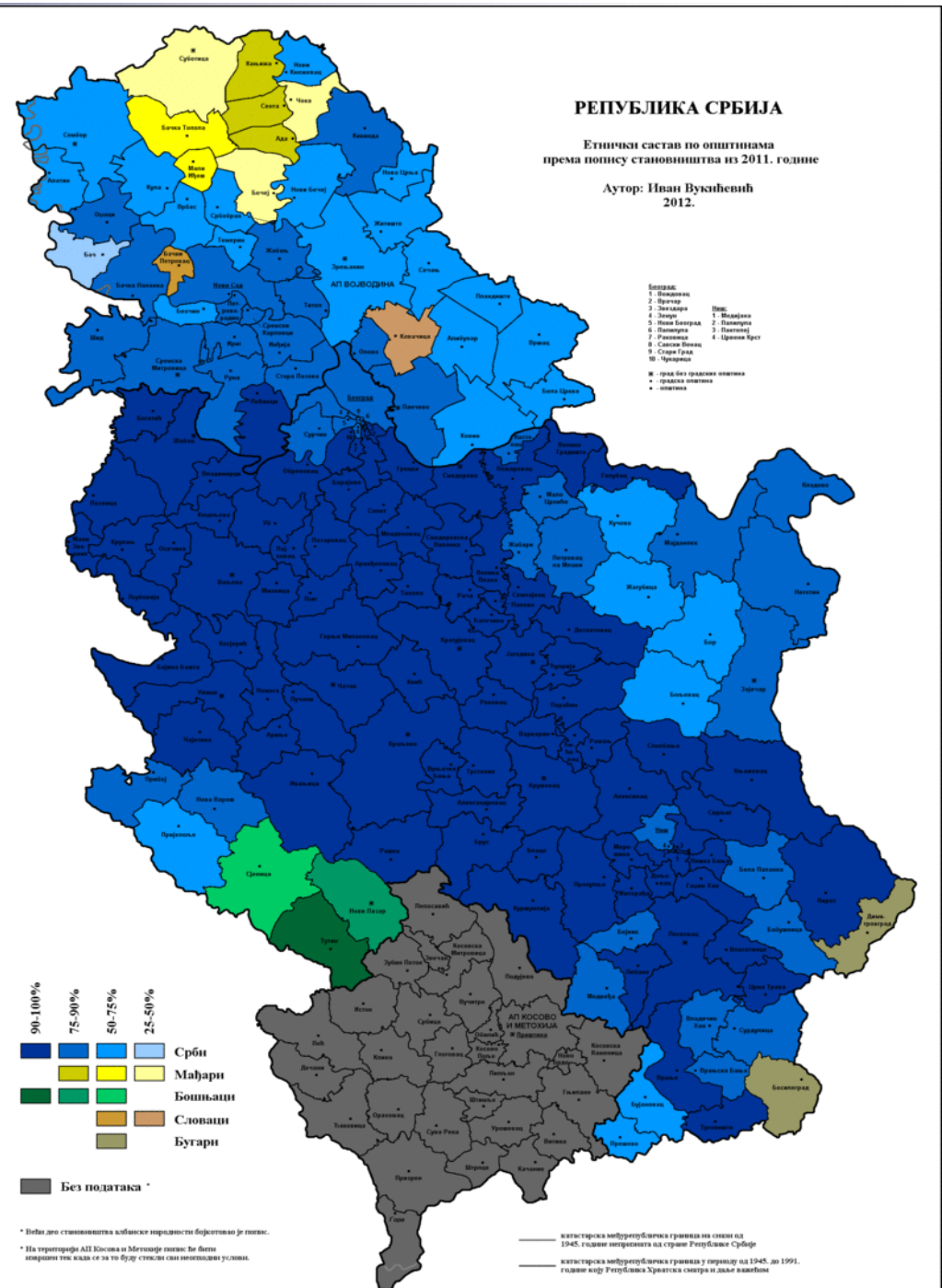
Suština nacionalizma nije u »pogrešnom« ideološkom promišljanju, niti se on može objasniti posebnim emotivnim stanjima odredjenih društvenih grupa ili zajednica.

Anthony Smith - obeležja nacionalnog identiteta:

- Zajednički mitovi i istorijska sećanja
- Zajednička masovna, javna kultura
- Zajednička zakonska prava i dužnosti svih pripadnika nacije
- Zajednička ekonomija, sa teritorijalnom mobilnošću pripadnika nacije

Etnička struktura Srbije po opštinama bez Kosova (2011)

Predrasuda – mišljenja i stavovi koji pripadnici jedne grupe imaju prema drugoj

Stereotipi – fiksni i nepromenljivi stavovi prema nekoj grupi
(npr. racionalan Nemač, hladan Englez, vredan Japanac, jak crnac)

Diskriminacija – vidljivo, namerno drugačije postupanje prema drugima (diskvalifikacija)

Rasizam - predrasude zasnovane na društveno značajnim fizičkim razlikama (biološki i kulturni rasizam)

Multikultura – etnički antagonizam ili etnička integracija

Etnocentrizam - sumnjičavost prema drugim kulturama, zatvorenost

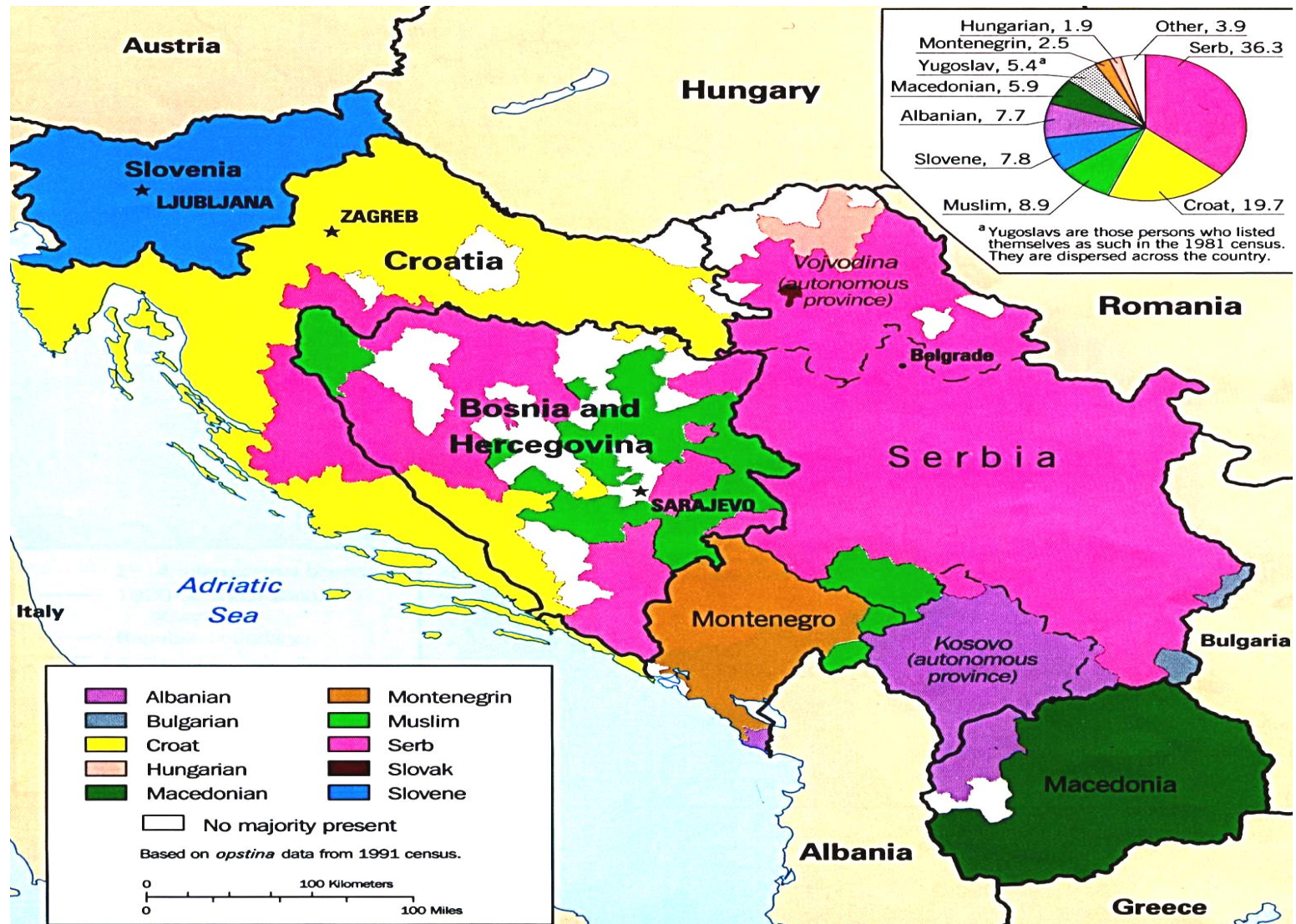
Nacionalizam – duboko stečeno osećanje pripadnosti (identifikacija) datoj nacionalnoj/etničkoj zajednici (nacionalni pokreti i nacionalne države - novi vek)

Sovinizam – osećanje mržnje prema drugoj naciji

Etnički sukobi – stvaranje etnički homogenih sredina, proterivanje, izbeglištvo (rat na Balkanu 90-tih godina)

Genocid - sistematsko uništavanje jedne etničke grupe od strane druge (npr. Indijanci, jevreji...)

Etnička struktura Jugoslavije

Modeli etničke integracije u svetu

- 1. Model asimilacija** – oblikovanje ponašanja jedne grupe (npr. manjine ili imigranti) da bi izgubili identite svoje zajednice i primili novi identitet (jezik, običaj, način života...)
- 2. Model “lonac za rastapanje”** – stapanje tradicije i raznih kultura u jedan novi kulturološki obrazac (npr. Amerikanac ili nadnacija Evropljanin)
- 3. Kulturni pluralizam** – podjednako vrednovanje i prihvatanje različitih subkultura – multikulturalnost je prednost (princip EU)

Hvala na pažnji !

TEORIJE NACIJE I NACIONALIZMA

NAROD, NACIJA...

PARCIJALNE DRUŠTVENE GRUPE

1. NAROD NASTAO PO RASPADU PLEMENSKOG DRUŠTVA (RASPAD KRVNOSRODNJIČKE VEZE I NASTANAK DRŽAVE - POČETAK STAROG VEKA)

IZRAZ *NATIO* (NACIO) U SVOM IZVORNOM JEZIČKOM ZNAČENJU PREDSTAVLJA ŠIRE ZNAČENJE (NARODNOSNO – POLITIČKO)

2. NACIJE NASTAJU KRAJEM SREDNJEG VEKA I NA POČETKU KAPITALIZMA

NACIJA

- ▶ **Definicija nacije** - angloamerički, azijski i afrički teoretičari pojam nacije vezuju za **pripadnost određenoj državi** tj. sinonim za narode koji žive na tom prostoru.
- ▶ **J. V. Staljin** definiše naciju, kao stabilnu, istorijski konstituisanu zajednicu naroda, jedinstvenog jezika, teritorije, ekonomskih odnosa i **duhovne formacije** koja se izražava u zajednici kulture.

NACIONALIZAM

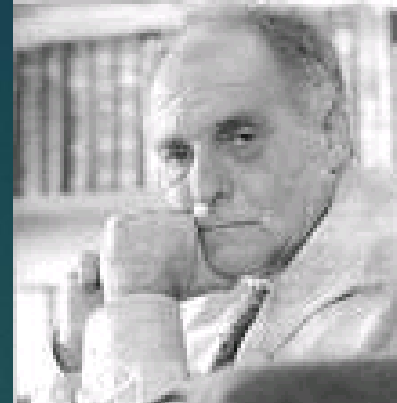
- ▶ Nacionalizam znači ljubav prema svom narodu, naciji – **pogrešno je sinonim za patriotizam**, i kao takav obično se definiše kao pozitivni nacionalizam.
- ▶ Nacionalizam je istovremeno oslobodilački-demokratski i reakcionaran, revolucionaran i konzervativan, plemenit i nazadan način izražavanja interesa, želja i ambicija pojedinih društvenih grupa.
- ▶ **Cilj nacionalističkog ponašanja**, nacionalističke akcije može da bude različit: stvaranje nacionalne države, nacionalno oslobođenje/uzdizanje.

GELNEROVA TEORIJA NACIJE I NACIONALIZMA

- ▶ **Ernest Gellner (Gellner)** - savremeni teoretičar nacionalizma - sociolog.
- ▶ Nacija i nacionalizam se ne mogu svrstati samo u jednu teorijsku disciplinu. Gelnerova studija pruža saznanja više teorijskih disciplina - filozofije jezika, istorije, socijalne antropologije, filozofije i sociologije.
- ▶ Gelnerova osnovna ideja je: **nacionalizam je društvena pojava koja je najtešnje povezana sa formiranjem modernog kapitalističkog industrijskog društva.**

Gellner:

Koreni nacionalizma nalaze u određenim društvenim, a ne u psihološkim ili socijalno-psihološkim činjenicama.

Suština nacionalizma nije u »pogrešnom« ideološkom promišljanju, niti se on može objasniti posebnim emotivnim stanjima odredjenih društvenih grupa ili zajednica.

TEORIJA ANTHONY SMITH-a

Naciju definiše kao “imenovanu ljudsku populaciju sa zajedničkom istorijskom teritorijom, zajedničkim mitovima i istorijskim sećanjima, zajedničkom masovnom, javnom kulturom, zajedničkom ekonomijom i zajedničkim zakonskim pravima i dužnostima svih pripadnika”.

- ▶ Nacionalni identitet je **višedimenzionalan** i nikada se ne može svesti na jedan element, čak ni u posebnim nacionalističkim frakcijama, niti se u nekoj populaciji lako ili brzo može stvoriti veštačkim sredstvima.

Smit razmatra četiri osnovna problema:

- ▶ **Karakteristike nacionalnosti** nasuprot drugim vrstama kolektivne kulturne identifikacije;
- ▶ Uloge različitih etničkih **osnova u oblikovanju** modernih nacija;
- ▶ Prirodu raznih vrsta nacionalističke **ideologije i simbolike**, kao i njihovo delovanje na oblikovanje nacionalnih identiteta;
- ▶ **Političke posledice** različitih vrsta nacionalnog identiteta

Anthony Smith - obeležja nacionalnog identiteta:

- ▶ Zajednički mitovi i istorijska sećanja
- ▶ Zajednička masovna, javna kultura
- ▶ Zajednička zakonska prava i dužnosti svih pripadnika nacije
- ▶ Zajednička ekonomija, sa teritorijalnom mobilnošću pripadnika nacije

ZAKLJUČAK- nacija je promenljiva kategorija

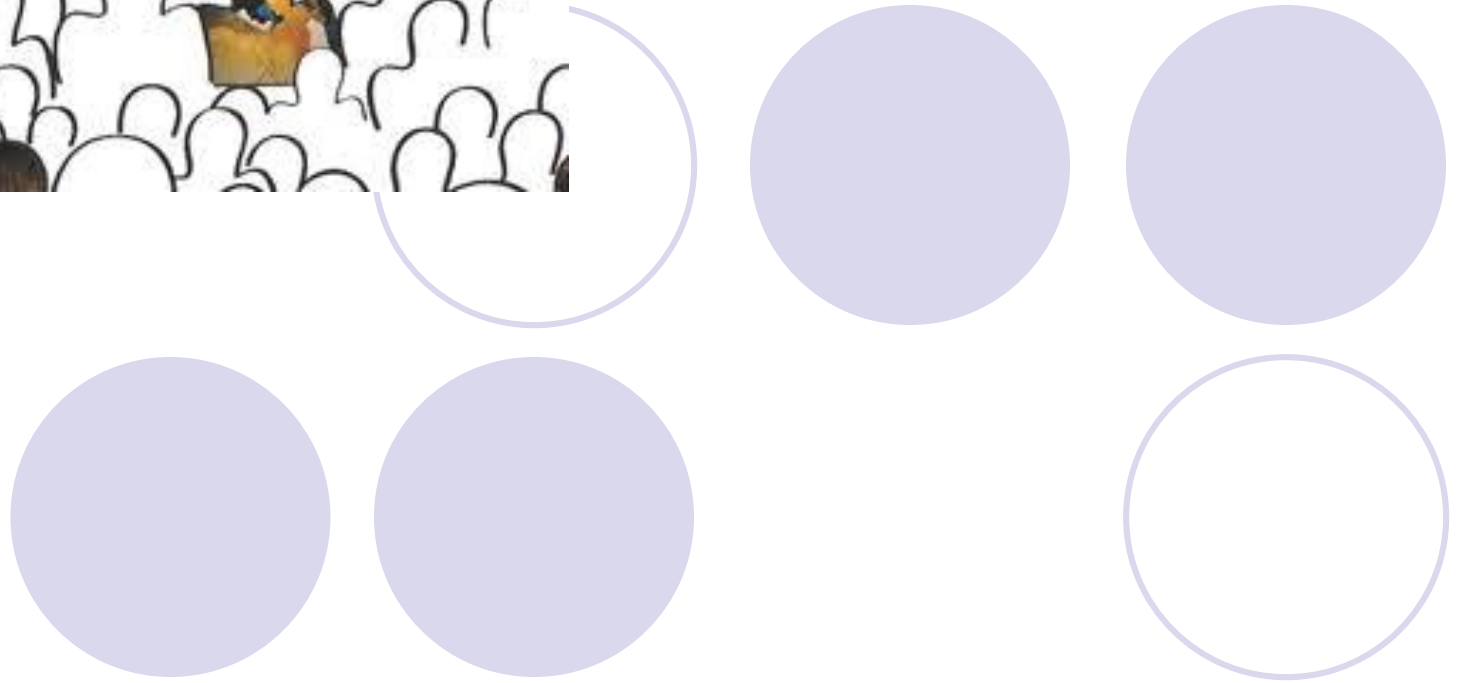
- ▶ Pojedinaac nacionalista ne može bez korena/izvora koje mu za osmišljavanje života pruža pripadanje naciji - on ne može bez učešća u kolektivnim praksama, bez simboličkog uključivanja u kolektivnu istoriju, bez kolektivne identifikacije
- ▶ Pojedinaac je aktivan član nacije, kada deluje najpre unutar mogućnosti koje su mu ponuđene od strane nacionalnog kolektiva, ali može i da proširi svoje vidike i da promeni svoju naciju iznutra.

Svaki je pojedinac u stanju da izmeni individualne i kolektivne aspekte svog identiteta čak i da napusti svoju nacionalnu kulturu – primeri su postojanje brojnih konvertita.

Individua ne sme da gubi ličnu slobodu inicijative ni u najčvršće ustrojenoj zajednici.

Hvala na
pažnji!

Društvena stratifikacija

Uvod

Društva se razlikuju po svojim istorijskim, kulturnim, običajnim i religijskim specifičnostima.

Sva ljudska društva imaju jednu zajedničku karakteristiku – **nejednakost**.

U svim tradicionalnim i modernim društvima (bilo da je reč o drevnim agrarnim civilizacijama ili savremenoj industrijskoj civilizaciji, o društvima mehaničke ili organske solidarnosti) **vlada hijerarhija moći, ugleda, poštovanja, znanja ili novca**.

Mnoga društva su se borila za jednakost svojih članova, gde će siromaštvo, ropstvo i svi ostali oblici potčinjenosti i nejednakosti postati stvar prošlosti. Ova ideja ostala je samo neostvarena želja.

Pojam društvene stratifikacije

Pojam stratifikacije je preuzet iz geologije.

U geologiji se ovaj pojam odnosi na *stratume* – slojeve zemlje, koji u vertikalnom nizu stoje jedni iznad, odnosno ispod drugih.

Društvena stratifikacija se u sociologiji odnosi na **proučavanje sistemski stvorenih nejednakosti između društvenih grupa i pojedinaca**. Neke društvene grupe mogu biti posjednici bogatstva, dok su drugi siromašni; neke društvene grupe raspolažu sa velikim količinama društvene moći, dok su druge grupe nemoćne.

„Društvena stratifikacija znači rangiranje društvenih grupa i pojedinaca iznad i ispod drugih, a ti rangovi su upravo rezultat nejednakih mogućnosti pojedinaca i društvenih grupa da pristupaju i koriste u podjednakoj meri resurse društvene moći, društvenog ugleda i bogatstva.”

Društvene nejednakosti su prirodno uslovljene?

- **Prirodne nejednakosti između polova** - stereotipne predrasude o tradicionalno ženskim i tradicionalno muškim poslovima

- **Starosne razlike**

u tradicionalnim društvima na starost se gledalo kao na životno razdoblje čoveka za koje se vezuje mudrost, veliki nivo društvenog ugleda i društvene moći;

savremeno društvo stare ljude isključuje iz društvenog života i brigu o njima prepušta najčešće zdravstvenim i socijalnim službama (starački domovi)

- **Rasna i etnička diskriminacija** - ređi oblik nejednakosti, ali je ona postojala i još uvek postoji.

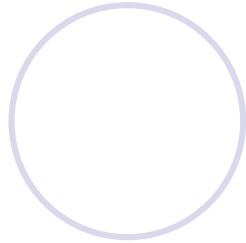
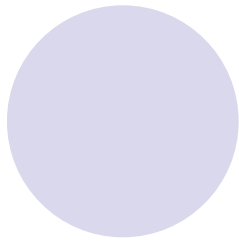
U SAD Afro-Amerikanci čine oko 15% stanovništva i u sistemu društvene stratifikacije zauzimaju dno stratifikacione lestvice. Početkom 60-tih godina 20. veka u južnim državama SAD je samo šest Crnaca radilo u javnim službama.

Glavni sistemi stratifikacije u istoriji

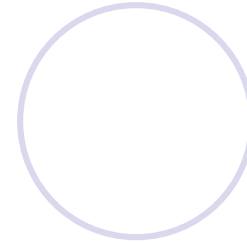

- Ropstvo
- Kaste
- Staleži
- Klase

● Ropstvo

- najekstremniji oblik društvene nejednakosti.

Rob nema nikakva prava, predstavlja vlasništvo drugog čoveka, obavlja rad i druge usluge za svog gospodara, a za to ne prima nikakvu naknadu.

U staroj Grčkoj i Rimu, robovi su bili uglavnom zarobljenici nakon bitaka i oni su mogli biti oslobođeni, dok u Egiptu i Severnoj i Južnoj Americi nije bila dopuštena promena statusa robova, pa se status roba (i gospodara) nasleđivao.

Kaste

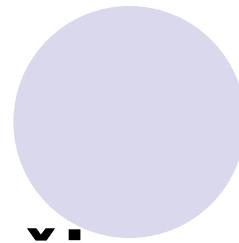
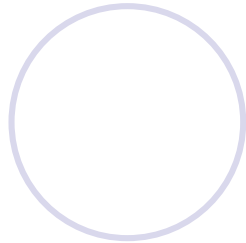
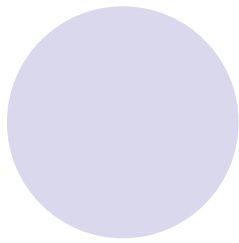
- sistem vezan za hinduističku religiju.

Postoji danas u Indiji

Postoje četiri „varne” (boja): bramani, kšatrije, vajšije i šudre; i peta kasta „nedodirljivih” – parije.

Pripadnost kasti se nasleđivala, mešanje među kastama bilo je strogo zabranjeno, a postojala su i vrlo čvrsta pravila komunikacije među njima.

Staleži

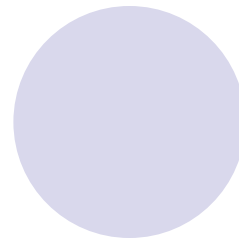
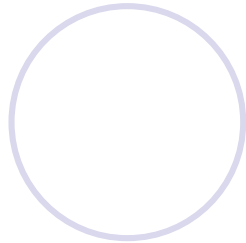
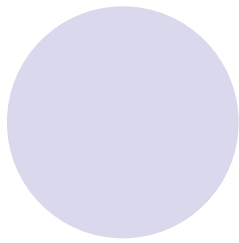
Karakteristični su za zapadnoevropsko feudalno društvo. Staleži su bili pravno regulisani, običajnim pravom ili zakonom.

Tri osnovna staleža u srednjevekovnoj Francuskoj su:

- visoko sveštenstvo,**
- plemstvo i**
- „treći stalež” (kmetovi, slobodni seljaci i trgovci).**

U vreme građanske revolucije u Francuskoj „treći stalež” je obuhvatao 98% stanovništva.

Pripadnost plemstvu i staležu kmetova se nasleđivala.

Klase

Klasni sistem je rangiranje pojedinaca prema njihovom ekonomskom položaju u društvu i on predpostavlja da se status pojedinca može menjati u skladu sa promenama njihovog ekonomskog položaja u društvu.

Pokazatelji - glavni kriterijumi razlikovanja klasa:

- **nejednaka raspoređenost moći/statusa, bogatstva i ugleda/privilegizovanosti.**
- **Pripadnost nekoj od klasa se nije nasleđivala, nego je počivala na stečenom statusu.**

Sociolog **Daniel Rossides** smatrao je da postoji pet klasa koje se međusobno razlikuju prema veličini bogatstva koje poseduju.

- **Najbogatiju** klasu u Americi čini 1% ukupnog stanovništva.
- **Višu srednju** klasu čini manje od 9% stanovništva (doktori, advokati, upravnici, odnosno „beli okovratnici”).
- **Nižu srednju** klasu čini 30% stanovništva (učitelji, medicinske sestre, vlasnici malih preduzeća, sveštenici).
- **Radničku klasu** predstavlja 40% stanovništva (radnici zaposleni u fabrikama kao električari, vodoinstalateri, odnosno „plavi okovratnici”).
- **Donja ili niža klasa** obuhvata 20% stanovništva (samohrane majke, nezaposleni) kojem nedostaje i bogatstvo i moć.

Klasna podela društva je i pozicioniranje

Šta znači pozicioniranje?

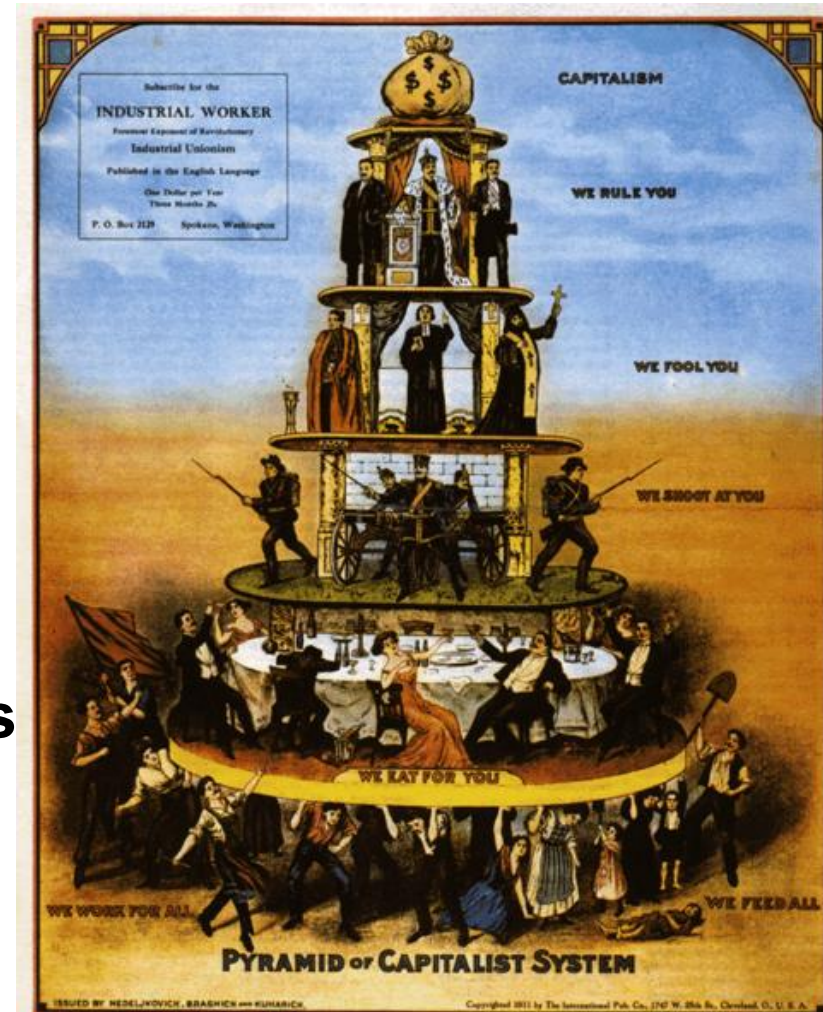
vladar – ja vladam nad vama

klerikalizam – ja se molim za vas

militarizam – ja pucam na vas

kapitalizam – ja jedem umesto vas

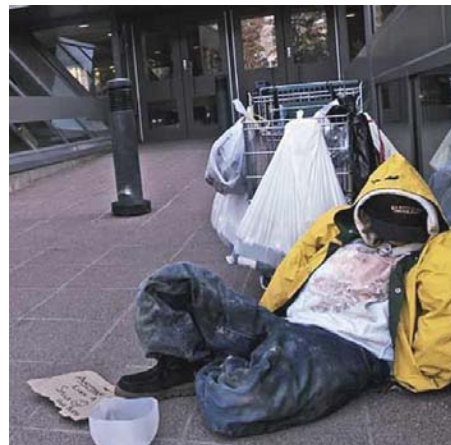
narod – ja radim za vas

Primeri nejednakosti u svetu

U izveštaju Ujedinjenih nacija o ljudskom razvoju (2004. god.), navodi se da postoje tri grupe koje se određuju na osnovu prosečne kupovne moći:

- najbogatija grupa - 24.806 dolara,
- srednja grupa - 4.269 dolara,
- najsiromašnija grupa - 1.184 dolara.

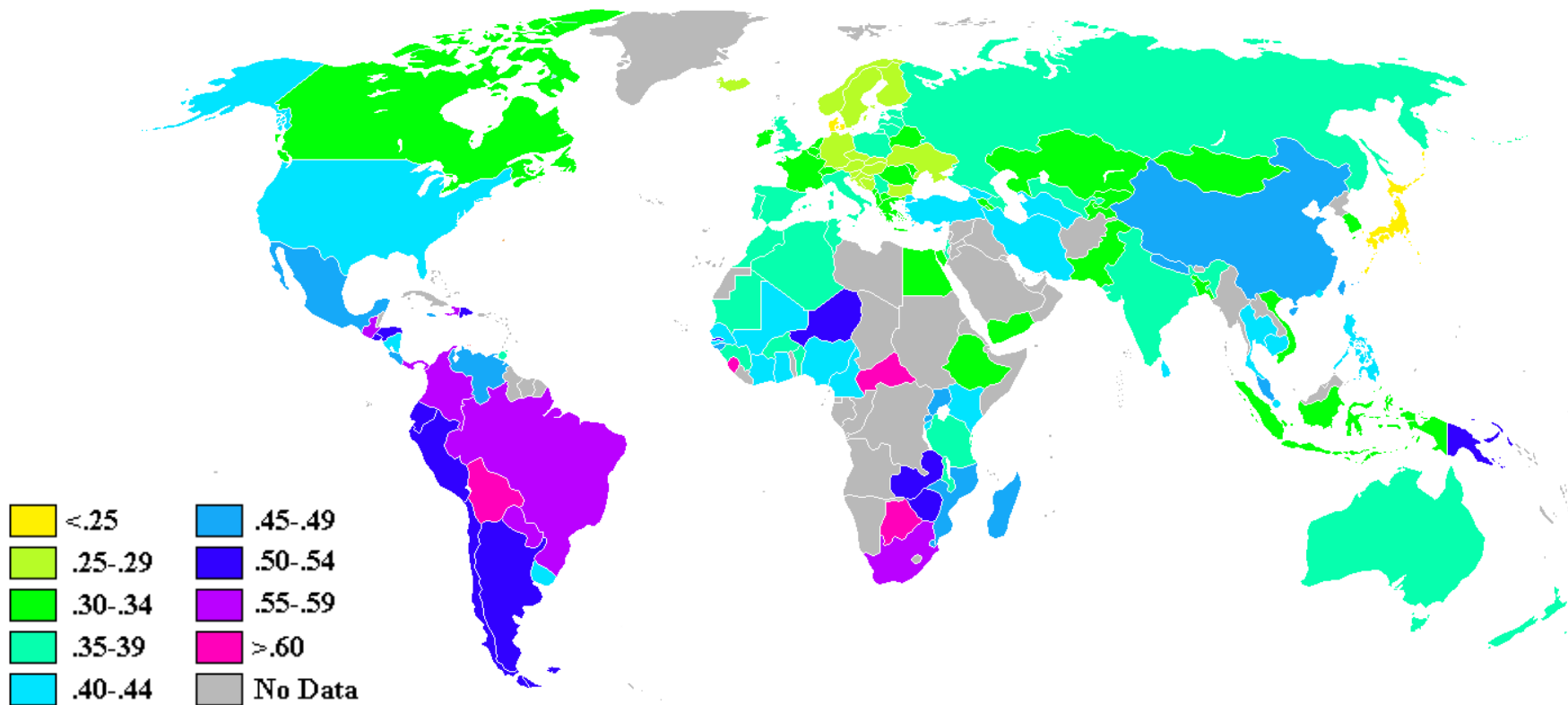

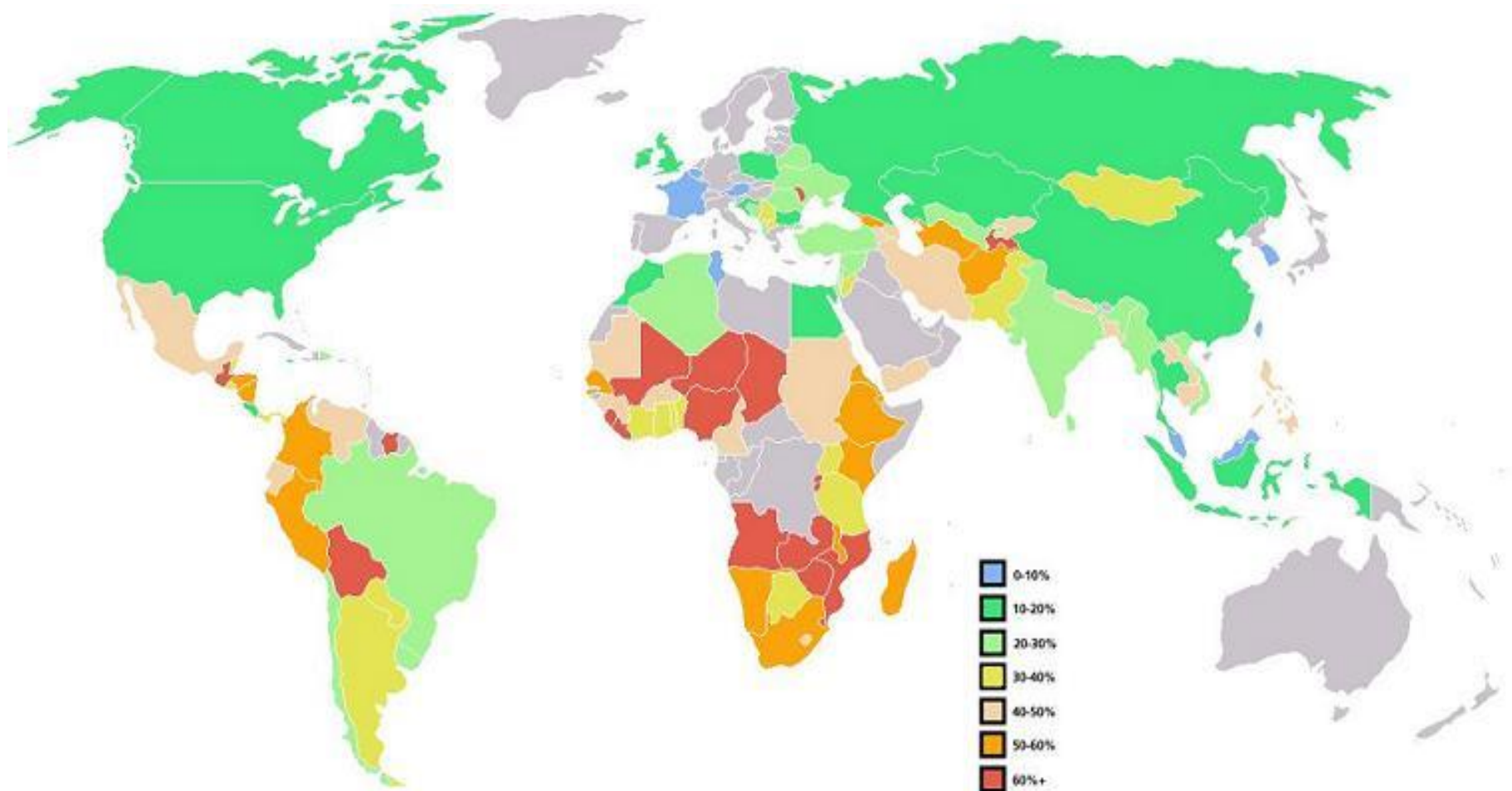
Kada se posmatraju pojedinačne razlike u bogatstvu, socijalne nejednakosti su još drastičnije.

- **Amerikanac sa prosečnim dohotkom najniže desetine američkog stanovništva bogatiji je od 2/3 svetske populacije**
- **ukupan dohodak najbogatijih 25 miliona Amerikanaca jednak je ukupnom dohotku 2 milijarde ljudi**
- **3 najbogatija čoveka na svetu poseduju finansijsko bogatstvo koje je veće od GDP 47 najsiromašnijih zemalja**
- **125 najbogatijih ljudi sveta poseduje bogatstvo koje premašuje ukupan GDP svih najnerazvijenijih zemalja.**

Ekonomске nejednakosti mere se
tzv. **Gini koeficijentom/Gini indeksom.**

Mapa siromaštva na svetu

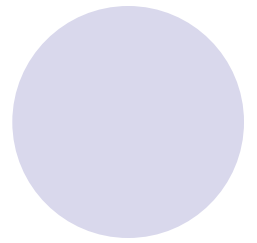
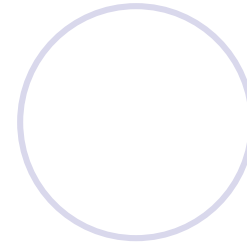
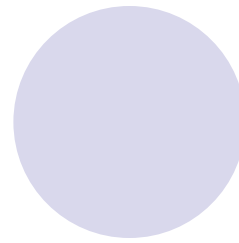
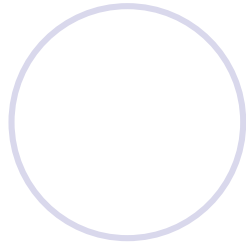
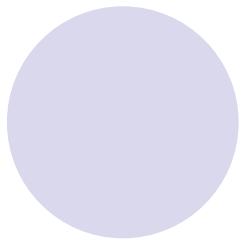
Zaključak

U društvu je nemoguće postići jednakost.

Obrazovanje i mogućnost razvijanja sopstvenih sposobnosti i kvalifikacija, zdravstvena i socijalna zaštita, treba da budu podjednako dostupni svim članovima društva.

Poslove bi trebalo ocenjivati na temelju uloženog truda i doprinosa zajednici, a ne na osnovu ekonomske moći i položaja pojedinaca.

Društvena stratifikacija je sastavni deo života, ali je neophodno da se nepisana pravila izmene i poboljšaju kako bi društvo bilo ravnopravnije i usklađenije.

Hvala na pažnji

DRUŠTVENO RASLOJAVANJE

DRUŠTVENA NEJEDNAKOST

- **Haralambos** –društvena nejednakost se odnosi na postojanje društveno stvorene nejednakosti, a **socijalna stratifikacija** je poseban oblik društvene nejednakosti, postojanje rangiranih društvenih skupina (*sloj, stratum*)
- **Društvena nejednakost = nejednake distribucije dobara, prestiža i moći**
- **Danas: kontinuirana hijerarhija nejednakih položaja, statusa koji daju različitu količinu prestiža i nagrada**

SOCIJALNA STRATIFIKACIJA

Socijalna stratifikacija označava postojanje uočljivih društvenih zajednica koje su rangirane jedna ispod druge, a čiji će pripadnici imati određenu svest o **zajedničkim interesima i identitetu**, te sličan životni stil koji će ih razlikovati od drugih slojeva

Socijalne razlike

- nasledene
ili stečene

**Društvena stratifikacija =
diferencijacija stanovništva u
hijerarhijski pretpostavljene klase**

- postojanje viših i nižih slojeva, na osnovu nejednako raspoređenih prava i privilegija, dužnosti i odgovornosti, društvenih pogodnosti i lišavanja, društvene moći i uticaja među članovima društva

Četiri osnovna sistema raslojavanja su:

Ropstvo = ekstremni oblik nejednakosti u kojem su određeni ljudi poseduju druge kao vlasništvo

Npr. *moderno ropstvo* = trgovanje ljudima

Kasta = oblik nejednakosti se povezuje za različite profesije, nasleđeni položaj i kultura, koja pretpostavlja zabranu kontakata (*Indija, aparhejd*)

Staleži u evropskom feudalizmu činili deo tradicionalnih civilizacija, kao slojevi društva sa različitim pravima i obavezama (*nestali?*)

Klasa = široko grupisanje ljudi koji dele ekonomske resurse (razlika su posedovanje bogatstva i zanimanje) što utiče na njihov način života (*socijalna pomeranja*)

Socijalna stratifikacija

Grupisanje ljudi na osnovu zajedničkih ekonomskih resursa, bogatstva, zanimanja, ugleda, moći i načina života.

Socijalna mobilnost – kretanja horizontalno ili vertikalno na bazi ekonomskih razlika (pozicioniranje)

Generacijska mobilnost – intra- ili intergeneracijska mobilnost

Urbalna mobilnost – geografsko pomeranje (selidba, migracije)

Profesionalna mobilnost:

1. **Mobilnost nagore** –npr. fizički radnici se prekvalifikuju u srednjestručni ili višestručni kadar, a ređe u upravljače
2. **Mobilnost naniže** – po završetku srednje ili više škole ako intelektualni radnici nemaju adekvatno zaposlenje, bave se fizičkim radom kod privatnika ili u javnom sektoru
3. **Osamostaljivanje** – radnici napuštaju javni sektor i rade privatno u istoj ili sličnoj struci, “svoj gazda”
4. **Immobilnost** – radnici menjaju radno mesto čak i struku, ali u istom sektoru i delatnosti ostaju intelektualni ili fizički radnici iste kvalifikacije i sa istom zaradom.

STRUKTURALNA MOBILNOST

- **Vertikalna mobilnost** izazvana ekonomskim i tehnološkim promenama, kao promena strukture zanimanja.

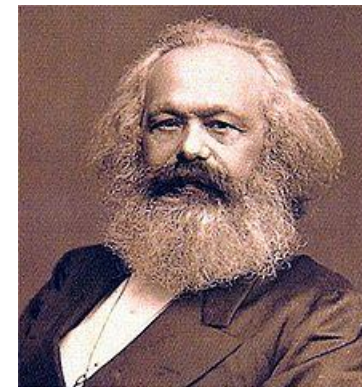
Npr: industrijalizacija – prelazak iz sela u grad;
informatička revolucija – zastarijevanje nekih zanimanja.

- **Silazna ili uzlazna** pokretljivost klasa ili profesija (naprimer, uspon vojne profesije za vreme rata)
- **Deklasiranje** – propadanje klase. Naprimer: aristokracija u Rusiji 1917.

Teorije o klasi

1. Karl Marx – nem.

- pripadnost klasi: vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju, učestvovanje u radnom procesu i raspodeli,
- klasno društvo= eksplataorski karakter (višak vrednosti)
- rešenje/revolucija, besklasno društvo

2. Max Weber – nem.

- sukobi oko vlasti i resursa
- višedimenzionalna stratifikacija:
 - a.) **klasa**/ bogatstvo/pozicija na tržištu,
 - b.) **status**/ugled i prestiž,
 - c.) **partija**/moć u interesnoj grupi

3. Erick Olin Write – amer.

- pripadnost društvenom sloju unutar klase zavisi od odnosa prema autoritetu (šef, rukovodilac ili izvršni radnik) ili posedovanja veštine i stručnog znanja (predradnik, lojalan radnik)

1. Kontrola nad investicijama ili novčanim kapitalom

2. Kontrola nad fizičkim sredstvima za proizvodnju (zemljištem, fabrikama, poslovnim prostorom)

3. Kontrola nad radnom snagom

Multinacionalne kompanije i njihovi radnici dele uloge

- **Kapitalisti kontrolišu sva tri sistema (investiraju, rukovode proizvodnjom, angažuju radnike).**
- **Radnička klasa ima kontrolu samo nad sopstvenom radnom snagom.**
- **Između njih su “beli okovratnici” i menadžeri čija je pozicija manje jasna, jer se nalaze na protivrečnim klasnim lokacijama (upravljaju bez vlasništva, sa elementima moći znanja i privilegija).**

Razlike između manualnih radnika i belih okovratnika:

1. odnos prema raspodeli moći
2. posedovanje veština ili stručnog znanja

Radnici koji pripadaju srednjoj klasi, kao i menadžeri ili nadzornici, uživaju u privilegijama u odnosu na proizvodne radnike

- moć znanja, komunikacije, rukovođenja i upravljanja...

- kreativnost, veštine, sposobnost rizikovanja –
profesija u trendu

Danas definisanje klasa – klasne šeme - mapiranje klasa i socijalne strukture društva

- mešavina subjektivne i objektivne
pripadnosti slojevima i klasama

1. Nastaju na osnovu strukture zaposlenja
(npr. matična knjiga profesija, statistika)
2. funkcionalno uzimanje u obzir
socijalnog porekla (porodica, nasledstvo)
3. “relacione klasne šeme” (E. O. Rajt)

4. John H. Goldthorpe – engl. Cambridge

društvene stratifikacija: klasa i profesija

Kriterij: mesto na tržištu rada, odnos prema sredstvima i profesiji i kulturološki faktori

Rezultati empirijskih istraživanja o socijalnoj mobilnosti (neoveberijanske klasne šeme):

- uslužna klasa (vlasnik, administracija, menadžer)**
- međuklasa (nemanuelni rutinski radnici, trgovci, sitni vlasnici, nadzornici)**
- radnička klasa (KV, PKV manualni, NK radnici, zemljoradnici)**

2 uticajna faktora:

- a.) tržišna situacija, primanja, životne šanse**
- b.) radno mesto, autinomija, napredovanje**

5. Pijer Burdije (Pierre Bourdieu) –fr.
Klasa je grupa promenljivog nivoa
kulturnog i ekonomskog kapitala (1986)

Kriteriji:

- **ukus u oblasti kulture**
- **način sprovođenja slobodnog vremena**
- **potrošnja**

Koncept klasne reprodukcije
je kada kulturni obrazac (škola)
reprodukuje klase i socijalne razlike iz
generacije u generaciju
(sistem vrednosti, stavova i navika)

6. Sevidž (Mike Savage)

Stratifikacija srednje klase (kulturni ukus i imovina–1992):

a.) Zaposleni u javnim službama (dovoljan kulturni, ali mali ekonomski kapital, zdrav način života, rekreacija)

b.) menadžer i birokrata (nejasna potrošnja, karijera, nedovoljno zdrav način života, tradicionalizam, bez originalnog kulturnog obrazca)

c.) “postmodernisti” (ekstremisti, zabava, rekreacija, ogromne razlike u interesovanju (jahanje, pozorište, planinarenje, aerobik, ili asketski način života...)

**REZIMIRAJMO
i razmišljamo
dalje!**

GENERACIJSKA MOBILNOST

- Kretanje pojedinaca i grupa osoba unutar istog ranga ili između različitih socioekonomskih slojeva, unutar jedne ili više generacija.
- karijere pojedinaca ili odnos između zanimanja dece i njihovih roditelja (dedova).
 - **Intrageneracijska** (penjanje i spuštanje pojedinca u jednoj generaciji, naprimer, počne kao vozač kamiona i postane preduzetnik i gradonačelnik) i
 - **Intergeneracijska** mobilnost (tokom više generacija, pokretljivost dece u odnosu na pretke)

VERTIKALNA MOBILNOST

Vertikalna mobilnost – uzlazno i silazno kretanje pojedinaca i grupa, pokazatelj otvorenosti ili zatvorenosti socijalne stratifikacije

- **zatvoreni sistemi** – pasivnost, nizak stepen mobilnosti, položaj je stečen rođenjem, nasledan (npr. kaste)
- **otvoreni sistemi** – dinamičnost, relativno visok stepen mobilnosti; zapadni klasni sistemi, položaj uglavnom stečen, značaj pojedinačnih kvaliteta i sposobnosti

Pojava brzog raslojavanja u svetu

Klasa = relativno homogena i dugotrajna podela, hijerarhijski postavljenog društva čiji članovi imaju slične ekonomske pozicije, interese, ponašanja, stil života, status, obrazovanje

Promene u svetskoj ekonomiji (krize) pogoduju razvoju samo nekih slojeva srednje klase. Razvoj uslužnog i tercijarnog sektora stvara uslove za disperziju srednje klase.

Tri faktora utiču na formiranje društvenih klasa:
ekonomski status
nivo obrazovanja
standardi ponašanja

Postsocijalističke transformacije:

promene društvene strukture i društvene nejednakosti u Srbiji

Usled brojnih previranja (politike, privrede, ekonomije, kulture) stvara pogodno tlo za pojavu novih slojeva društva, vertikalno se pomeraju (najviše nadole) raniji pripadnici srednjeg sloja.

Nezaposlenost - masovna pojava, uslovljava nizak materijalni položaj porodice, uzrok siromašenja.

Gubitak ranijeg posla u državnom sektoru znači gubitak sigurnog prihoda, zdravstvenog osiguranja...

UZLAZNA I SILAZNA MOBILNOST

- **Frank Parkin:** visoka stopa uzlazne mobilnosti “*ventil političke sigurnosti*” – šansa sposobnim i ambicioznim pripadnicima radničke klase, sprečavanje nastanka frustracije
- **Harold Wilensky i Hugh Edwards:** iskustvo nazadovanja, *skidersi* – osobe koje su se spustile u radničku klasu, politički konzervativni
- I uzlazna i silazna mobilnost slabe solidarnost radništva i smanjuju intenzitet klasnog sukoba

Uzroci nepravednog razlojavanja su u stagnaciji privrednog razvoja u Srbiji:

- 1. *Zaostali tehnološki kapaciteti*, gubitak domaćeg tržišta (raspad bivše države), privreda bez akumulacije, ekonomski i tehnološki stagnira tokom rata.**
- 2. *Velika nezaposlenost (oko 35%)* - je jedan izvor raslojavanja i masovnog siromaštva.**
- 3. *Nepostojanje investicija*, novih radnih mesta i legalnog preduzetništva**
- 4. *Starenje stanovništva* - socijalni problemi i teškoće penzionisanih**

Sociologija naselja

Teritorijalne zajednice (selo i grad)

Seoski i gradski način života ne razlikuju se samo u smislu društveno-ekonomske i političke perspektive već i u načinu na koji se zarađuje za život, stanovanju i uređenju javnog i privatnog života.

- istorijsko nasleđe, urbano/arhitektonske, demografske, ekonomske, sociološke i pravne razlike

Podela selo – grad se manifestuje:

- tradicionalno, nerazvijeno– moderno, razvijeno**
- depopulacija sela i starenje**
- životni standard seoskog stanovništva je niži**
- postoje razlike pri nivou potrošnje**

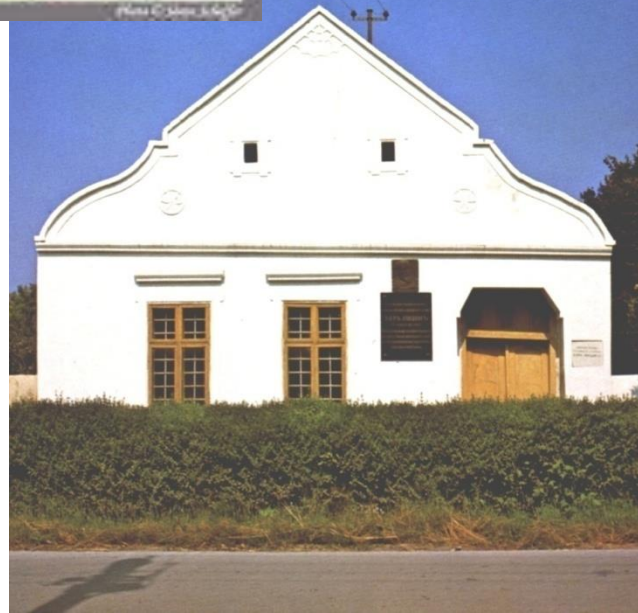
Metropoli Toronto i Pariz

Gradovi u Vojvodini

Selo

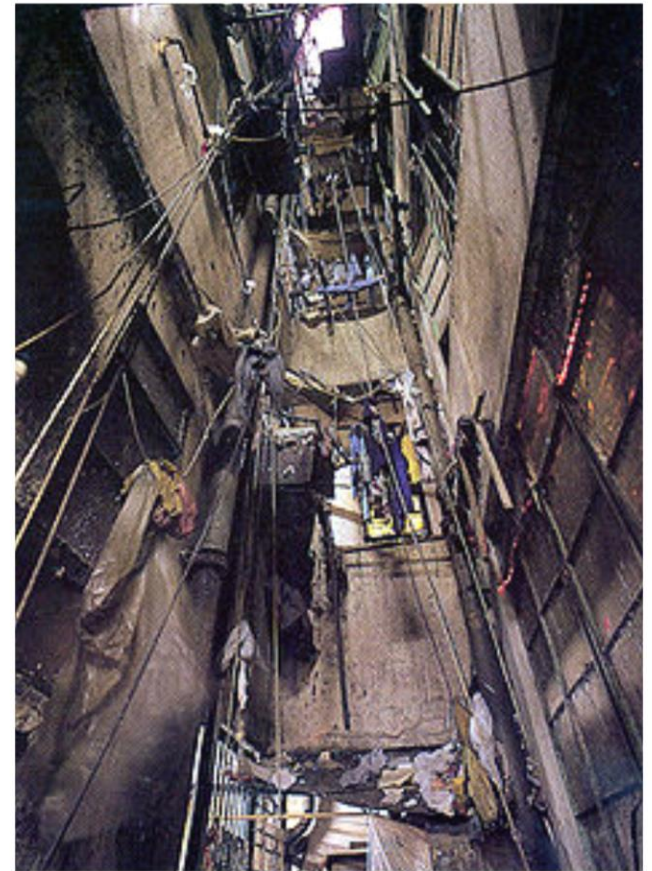

Dugoročne posledice migracija; “long run”:

- Izumiranje sela

Ima i ovakvih gradova u svetu

Hvala na pažnji !

**Razvijanje
ljudskog resursa
- garancija
razvoja društva**

Demografija

OPŠTA STOPA NATALITETA - broj živorođenih u toku jedne godine na hiljadu stanovnika; podaci koji su korisni za poređenja različitih grupa, društva i regiona.

FERTILITET - broj živorođene dece koju ima prosečna žena.

Stopa fertiliteta = prosečan broj porođaja na hiljadu žena koje su u dobu da mogu da rađaju.

MORTALITET - Ukupan broj umrlih lica na hiljadu stanovnika u toku jedne godine.

OPŠTE STOPE MORTALITETA - Broj umrlih lica na hiljadu stanovnika u toku jedne godine.

STOPE SMRTNOSTI ODOJČADI - Odnos između broja umrle odojčadi koja umru pre nego što napune godinu dana i broja živorođene dece u godini posmatranja.

OČEKIVANA DUŽINA ŽIVLJENJA - Broj godina koje osoba može da očekuje da će da poživeti.

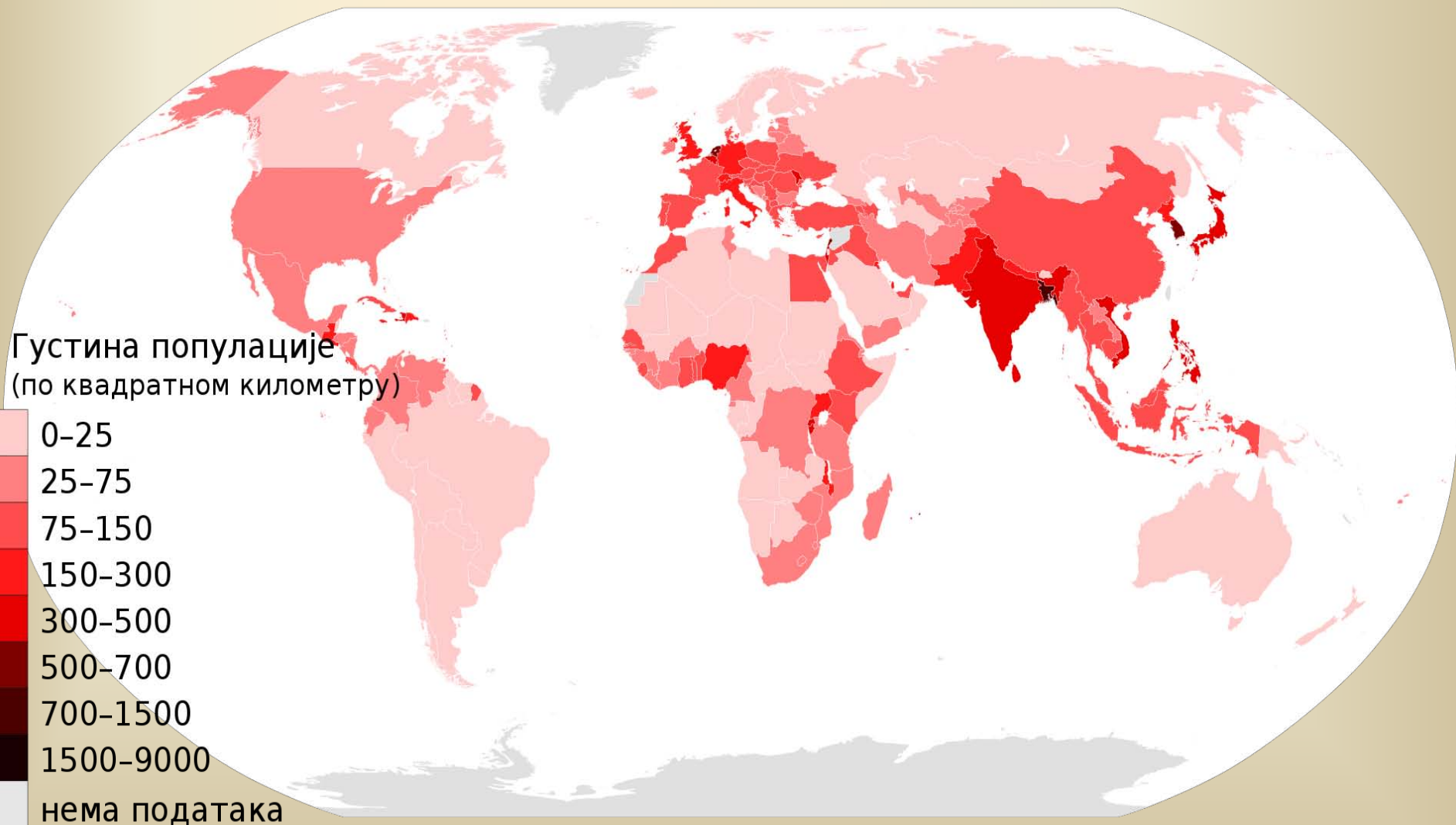
ŽIVOTNI VEK - Maksimalan broj godina koliko neki pojedinac može da živi

**Svetska populacija
predstavlja ukupan broj
ljudi koji živi na planeti
Zemlji u određeno vreme.**

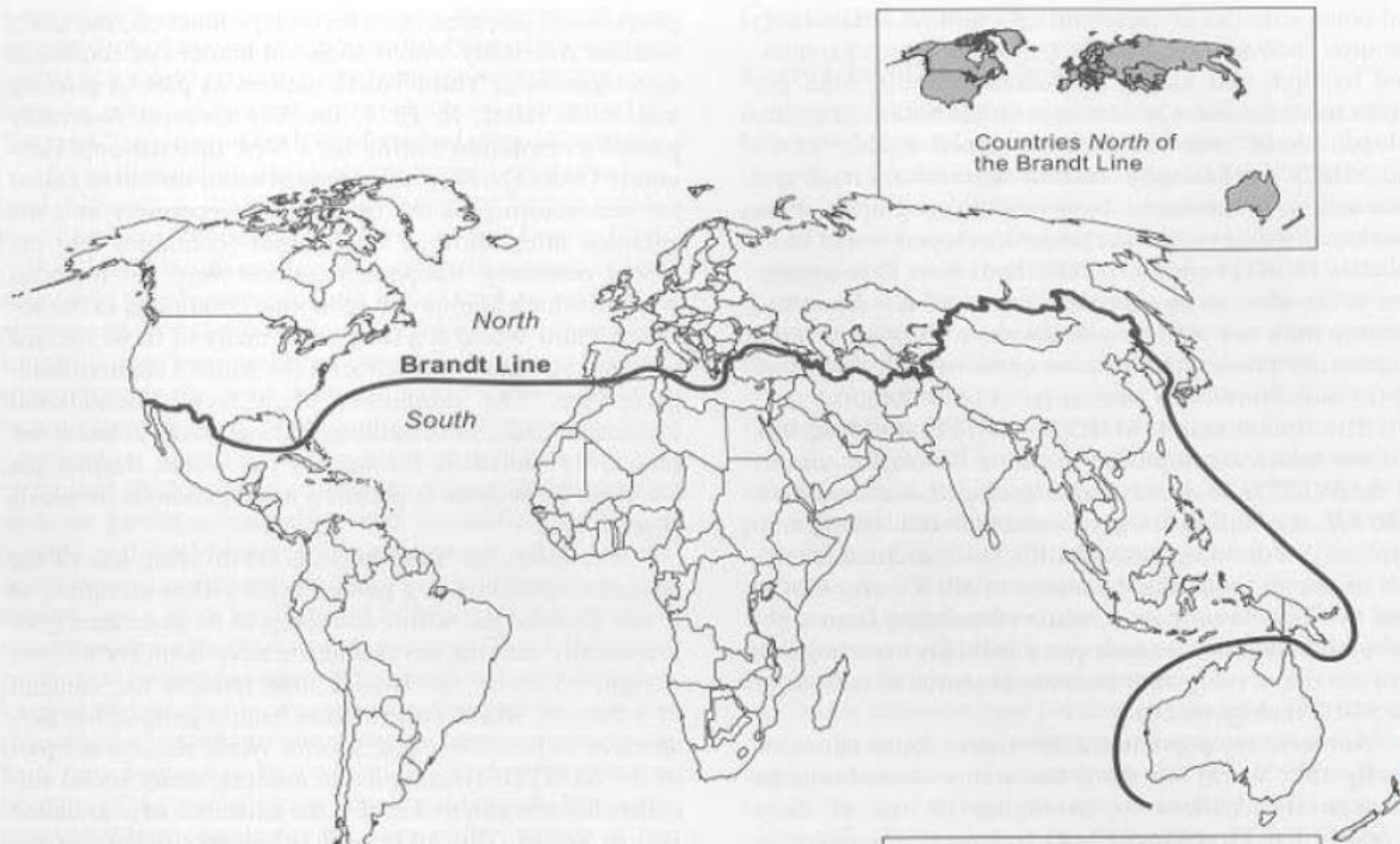
**Na Zemlji danas živi oko 7
milijardi ljudi.**

Karta sveta sa gustinom stanovništva (2015)

U pogledu razvijenosti razlikujemo:

* **Bogati sever i siromašni jug** (tzv. Brentova linija)

Sociološke teorije XIX i XX veka

- **posmatraju odnos porasta i koncentracije stanovništva, s jedne, sa razvojem i progresom društva, s druge strane.**
- **Zajedno sa porastom stanovništva i njegovom gustinom dolazi do porasta iskustva, do razvoja podela rada, do proširenja ličnih kontakata, do stimulacije inicijative, do tehničkih inovacija i do stvaranja uslova koji su od značaja za socijalni progres i za razvoj civilizacije.**

- ***Coste*** smatra da je **socijalni razvoj** rezultat porasta stanovništva i gustine.
- ***Durkhem***: transformacija segmentarnih društava u organski povezane zajednice posledica porasta stanovništva i podele rada.
- ***Dupréel***: značaj porasta stanovništva za tehnički i socijalni progres i za kulturni i materijalni standard života.
- **Uzroci opadanja fertiliteta** u razvijenim zemljama: promene u socijalnoj sredini; veća diverzifikacija čovekove sredine; porast čovekove individualnosti; zapošljavanje žena; da se deci obezbedi sigurnija i bolja budućnost.

Razvoj ljudskog resursa zavisi od:

Prirodnog priraštaja:

-odnos nataliteta (broj živorođenih u jednoj godini na 1000 stanovnika) i mortaliteta (broj mrtvo rođenih na 1000 stanovnika)

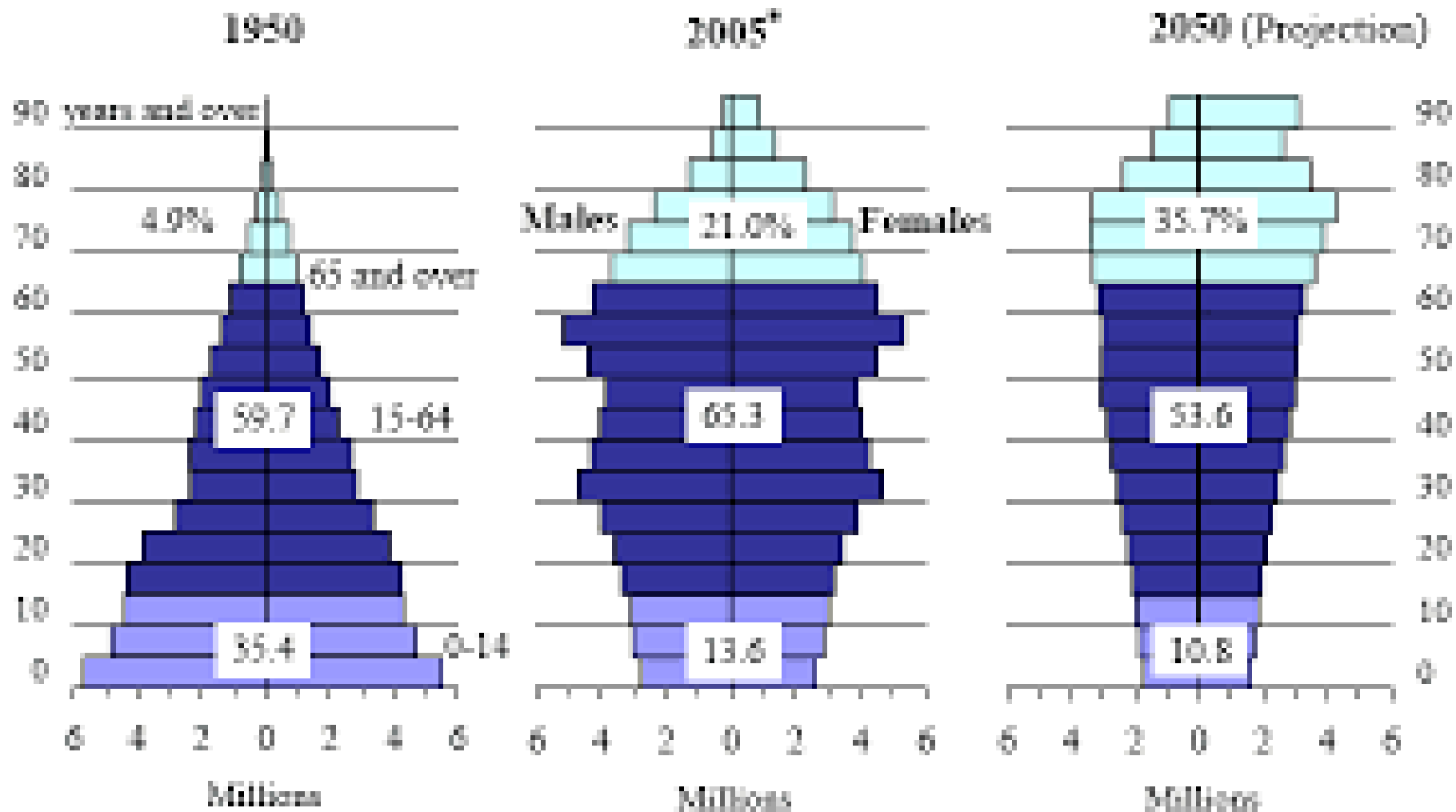
Može biti:

- VISOK**
- NIZAK**
- BELA KUGA**

Planiranje rasta stanovništva sveta, regiona...

Populaciona piramida dokazuje starenje stanovništva

Changes in the Population Pyramid

Teorija demografske tranzicije je formulisao Voren Tomson (1929), a kasnije razradio Frenk Noteštajn

- ne zasniva se više samo na objašnjavanju kretanja ukupnog stanovništva, već na objašnjavanju komponente **prirodnog kretanja, tj. fertiliteta i mortaliteta**.
- Za primitivan režim su karakteristični visoki fertilitet i mortalitet. Fertilitet nije ograničavan ekonomskim faktorima, ali je mortalitet ono što reguliše rast stanovništva.
- **Landry: fertilitet stanovništva biva regulisan posredstvom nupcijaliteta (odlaganje sklapanja braka).**

Kvantitativne karakteristike ljudskih resursa

- broj, prirodni priraštaj, gustina naseljenosti i migraciona kretanja, promene u strukturi stanovništva;

1650. godine je bilo 545 miliona stanovnika na zemlji

1850. godine povećan na 1 milijardu (posle 2 stoleća)

1960. godine 3 milijarde ljudi (posle 110 godina)

1976. godine 4 milijarde (posle 16 godina)

1987. godine rođen 5 milijarditi stanovnik (posle 11 godina)

2000. godine imamo više od 6 milijardi stanovnika (posle 13 god)

Gustina naseljenosti = teritorijalni razmeštaj stanovništva

- u svetskim razmerama u proseku 22 stanovnika na 1 km²

- Evropa je gušće naseljena: oko 85 ljudi/km²,

Faktori: prirodna bogatstva, plodnost tla, klimatski, ruralni, ekonomski i socijalni uslovi, politička i ekonomska (ne)stabilnost

Opadanje stope nataliteta je rezultat svesnog ograničavanja veličine porodice.

- demografska tranzicija

Blacker je dao shemu sledećih pet etapa demografskog razvitka
(Izvor: *Blacker Stages in population growth (1947)*):

- a) **Visoka, stacionarna etapa:** visoke stope nataliteta i mortaliteta.
- b) **Rana etapa ekspanzije stanovništva** sa visokim stopama nataliteta i opadajućim mortalitetom.
- c) **Kasna etapa ekspanzije stanovništva** sa već opadajućim stopama nataliteta, ali sa još bržim opadanjem mortaliteta.
- d) **Niska stacionarna etapa** sa niskim stopama nataliteta i niskim mortalitetom (gotovo na istom nivou kao i stope nataliteta).
- e) **Opadajuće etape stanovništva** sa niskim mortalitetom, ali sa još nižim stopama nataliteta.

Razvoj stanovništva u prošlosti i savremene tendencije
Tabela 1. Svetsko stanovništvo od 14. do 1600. godine
 (ocena Kolina Klarka)

Broj stanovnika u milionima						
Godine	Svet (ukupno)	Afrika¹	Amerika²	Azija³	Evropa⁴	Okeanija
14.	256	23	3	189	39.5	1
350.	254	30	5	190	27.6	1
600.	237	37	7	173	19.3	1
800.	261	43	10	178	29.2	1
1000.	280	50	13	177	39.2	1
1200.	384	61	23	248	51.5	1
1500.	427	85	41	231	67.8	2
1600.	498	95	15	303	83.4	2

1 Egipat i ostali deo Severne Afrike

2 Severna Amerika i latinska Amerika

3 Azija bez republika bivšeg SSSR-a

4 Evropa i azijski deo bivšeg SSSR-a

Tabela 2. Svetsko stanovništvo od 1650. do 2025. godine

Broj stanovnika u milionima			
Godine¹	Svet ukupno	Razvijene zemlje²	Zemlje u razvoju³
1650	507	106	401
1750	711	147	564
1800	912	200	712
1850	1131	302	829
1900	1590	510	1079
1950	2516	832	1684
2000³	6228	1278	4950
2025³	8472	1403	7069

1 Za period 1650-1900 procene. Za godine 2000. i 2025. srednja varijanta projekcija UN

2 Evropa, nekadašnji SSSR, Severna Amerika, Australija, novi Zeland i Japan

3 Afrika, Latinska Amerika, Azija (bez Japana)

Društveni uticaji industrijalizacije, automatizacije, kibernetizacije i urbanizacije najviše dolaze do izražaja u oblasti ljudskih potencijala.

-Thomas Robert Maltus: porast broja stanovništva je brži od razvoja privrede, jer uvećava se geometrijskom progresijom

-Klasici ekonomske teorije: „ljudski kapital” kao sveukupna radna sposobnost i produktivno znanje. Vilijam Petju (Wilijam Petty) i Adam Smit (Adam Smith): potreba ulaganja u sposobnost radnika

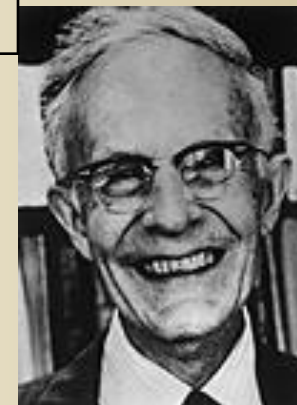
- Marshal – teorija selekcije (na tržištu rada i već u školama)

- Theodore W. Schultz u knjizi „Ekonomika kvaliteta stanovništva”: teorija o humanom i kulturnom kapitalu

- prirodni resursi su ograničeni, ali je ulaganje u sposobnosti ljudi (zdravlje, obrazovanje, iskustvo i veštine) višestruko korisno

Udeo razvijenih i zemalja u razvoju u svetskom stanovništvu u %			
Godine	Svet	Razvijene zemlje	Zemlje u razvoju
1950	100	33.1	66.9
2000	100	20.5	79.5
2025	100	16.6	83.4

Teorija o humanom ili kulturnom kapitalu – Teodor W. Schultz

- **troškovi školovanja (državne, privatne škole, prekvalifikacije koje finansiraju firme, pa i izostala zarada u vremenu dok se neko školuje) u suštini, nisu izdatak niti potrošnja, nego predstavljaju investiranje u budućnost, „ulaganje u ljude“**

Obim stanovništva u Srbiji

- **Poslednji popis stanovništva u Srbiji sproveden je oktobra 2011. godine (<http://popis2011.stat.rs/>).**
- **Popis je urađen samo na teritoriji centralne Srbije i Vojvodine.**
- **U Srbiji se popis stanovništva sprovodi redovno svakih 10 godina (izuzetak su 1948. i 1953 god).**
- **U svim popisima tokom 20. veka obuhvat stanovništva je bio potpun, osim 1991. god (bojkot od strane albanskog stanovništva na KIM).**

Stanovništvo Srbije (bez KIM)

**Popis
2011.**

7.120.666

**Centralna
Srbija:
5.203.777**

**Vojvodina:
1.916.889**

**Popis
2002.**

7.498.001

**Centralna
Srbija:
5.466.009**

**Vojvodina:
2.031.992**

**Popis
1991.**

7.576.893

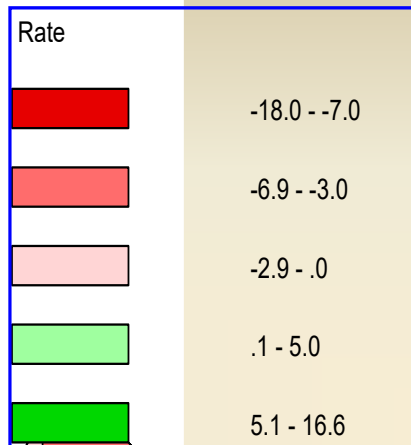
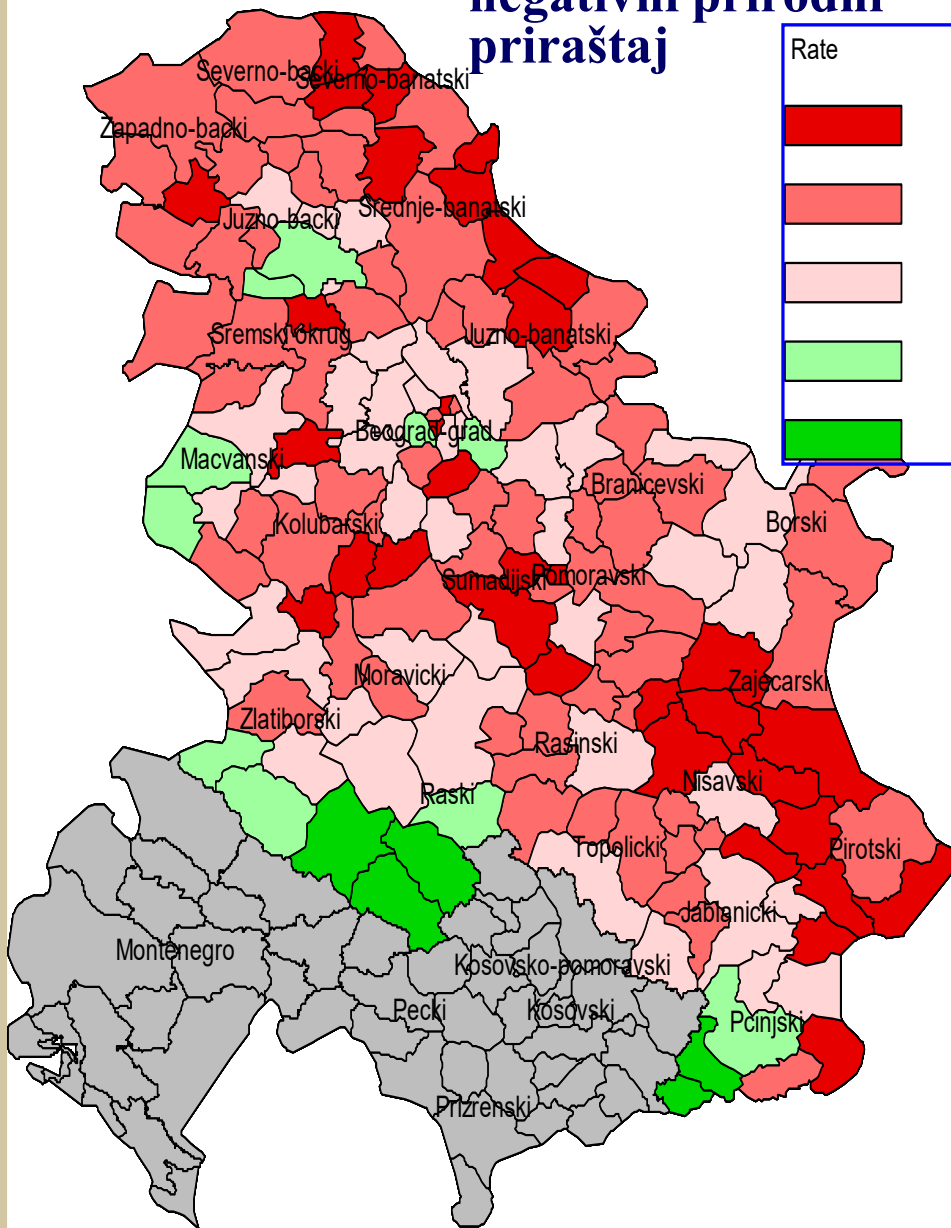
**Centralna
Srbija:
5.606.642**

**Vojvodina:
1.970.195**

Dinamika stanovništva

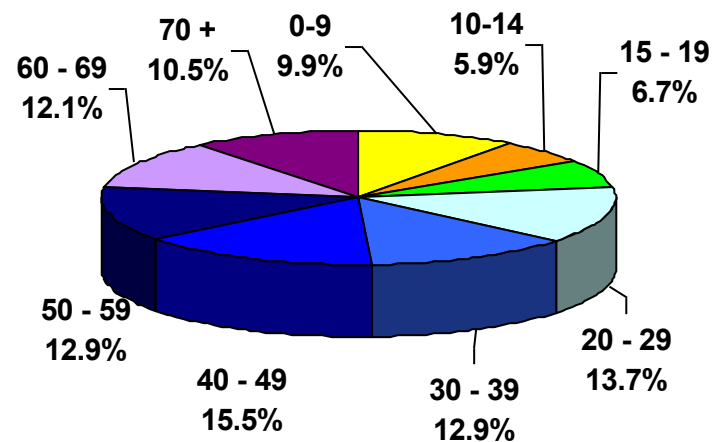
- U Srbiji je zabeleženo **smanjenje broja stanovnika** za oko 377.000 ljudi (za period 2002-2011).
- Srbija ima **negativan prirodni priraštaj** (mortalitet je veći od nataliteta, a u centralnoj Srbiji je i emigracija veće od imigracija).
- U Srbiji je **stopa prirodnog priraštaja zadnjih godina -4,6 promila** na 1000 stanovnika.
- **Svake godine Srbija gubi po jednu varošicu od 30.000 stanovnika**, jer umre oko 100.000 ljudi, a rodi se oko 68.000 beba.
- Od II sv. rata **stopa stanovništva** smanjuje sa 1,32% godišnje na 0,22% (period 1991-2002).
- Statistički 2050. godine biće 1.5 miliona ljudi manje u Srbiji (kao 1950.)
- Na 1km² u Srbiji (bez KIM) živi u proseku 97 stanovnika (98 u centralnoj Srbiji a 95 u Vojvodini). **Srbija spada u gušće naseljene zemlje.**

negativni prirodni priraštaj

Indekst starenja najveći u Evropi, među najvećim u svetu

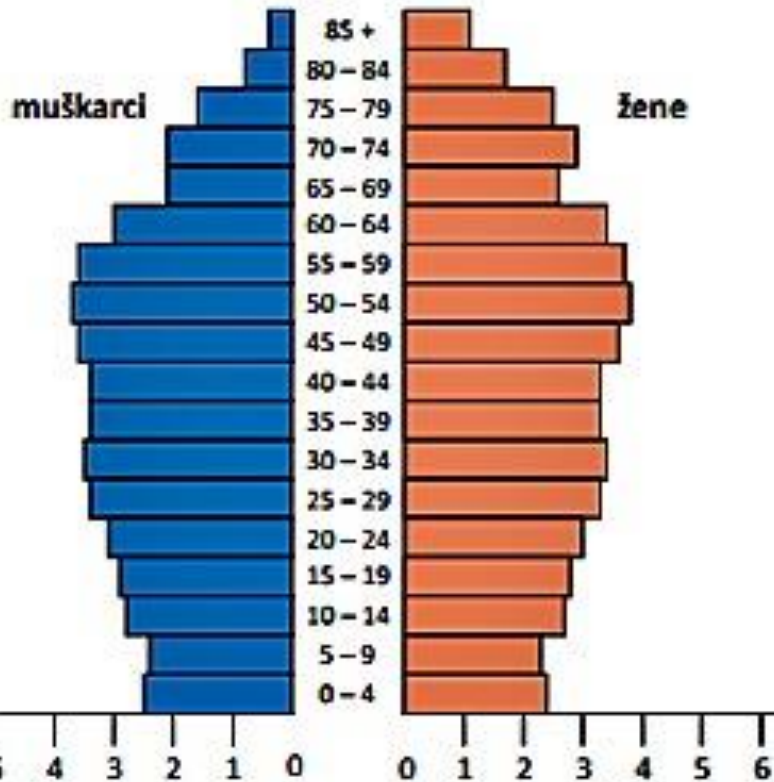
Kohorta od 40 do 50 je 15%

Učešće starosnih grupa u ukupnom stanovništvu Srbije – 2010. god

Popis 2011.

godine starosti

Kvalitativne karakteristike ljudskog potencijala

Prema aktivnosti ukupan ljudski potencijal delimo:

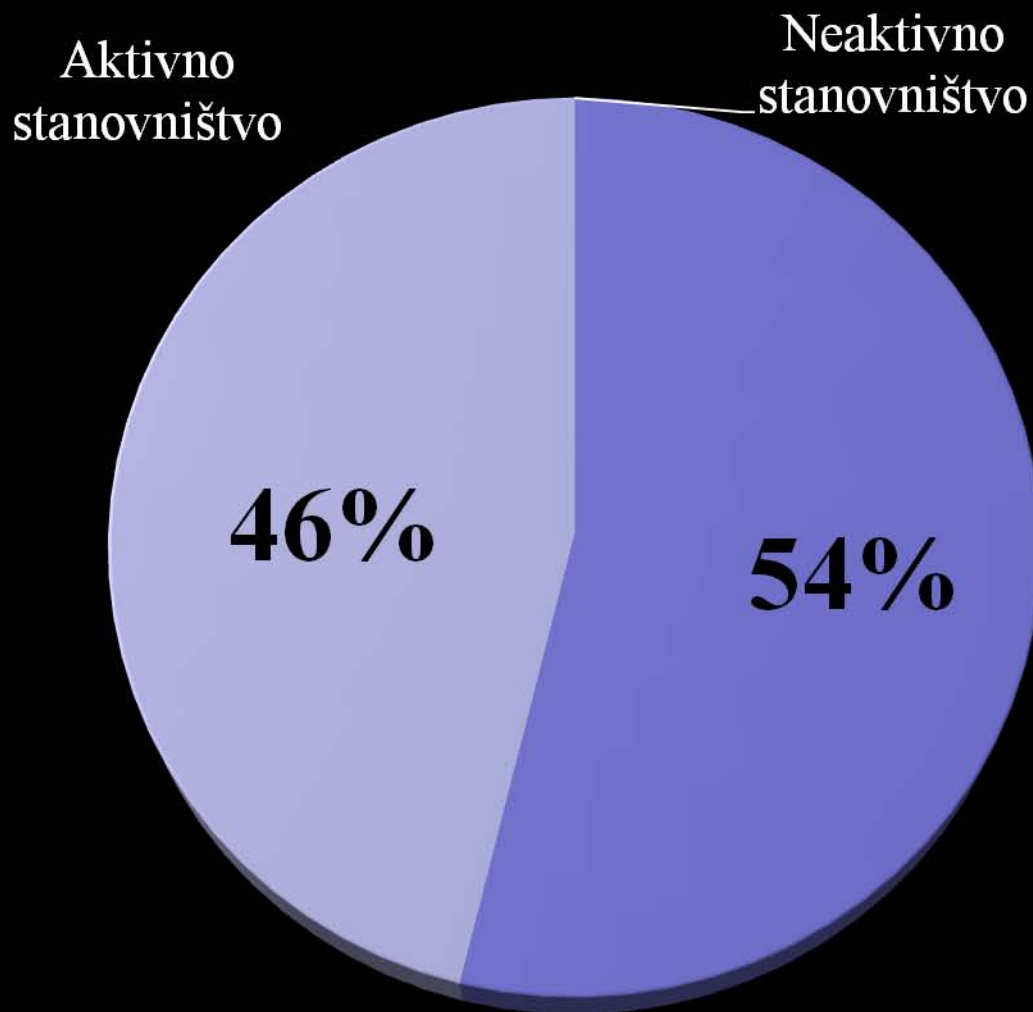
1. **Aktivno stanovništvo** (radno sposobni - između 15 i 65 godine života - oni koji imaju aktivno zanimanje, poljoprivrednici, zaposleni u državnom i javnom sektoru ili privremeno nezaposleni),
2. **Lica s ličnim prihodom** (penzioneri i oni koji primaju socijalnu pomoć po nekoj osnovi),
3. **Izdržavano stanovništvo** (deca, domaćice, đaci, studenti, starci bez prihoda).

Struktura tržišta zaposlenosti zavisi od:

1. proporcijalnih odnosa profesija i zanimanja (obrazovanje, izbor smerova),
2. elastičnosti prelaska (mobilnosti) radne snage u privrednim granama i uslužnim delatnostima,
3. demografskog razvoja zemlje,
4. kvalifikacione hierarhije, plaćanja, porodičnih obaveza

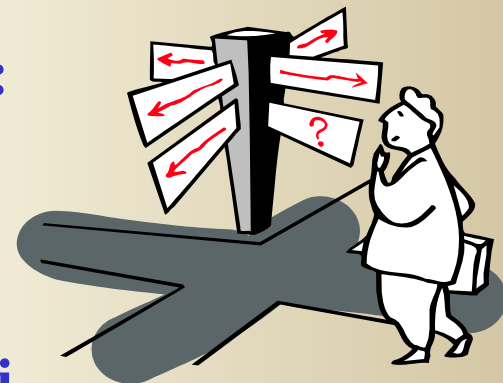
Stepen aktivnosti stanovništva

- **Nezaposlenost je ozbiljan problem u našoj zemlji.**
- Broj nezaposlenih u novembru 2011. godini bio je 823.000 ljudi.
- Prema podacima RZS stopa nezaposlenosti u novembru 2011. godine bila je **23,7%**.
- Prognoze su da će se nastaviti trend povećanja nezaposlenosti i u ovoj godini.
- *Ovo znači da svaka 5 osoba u Srbiji nema posao.*

Napori za podizanje kvaliteta ljudskih resursa:

1. Kvalitetno obrazovanje
2. Podizanje preduzetničke sklonosti
3. Prilagodljivost na tehničko-tehnološki razvoj
4. Mobilnost, fluktuacija radne snage

Stalno primenjivati mere:

- (1) poresku politiku usmeravati da ne zapostavlja (oporezuje) ljudski potencijal s većim kulturnim kapitalom i znanjem,
- (2) ako je neko neiskorišćen (nezaposlen), stečeno znanje treba inovirati, dokvalifikovati
- (3) ne sme se kočiti slobodan izbor profesije i tržište znanja
- (4) investiranje kapitala u ljude i njihovo školovanje je isplativo

Obrazovna struktura u Srbiji je nezadovoljavajuća.

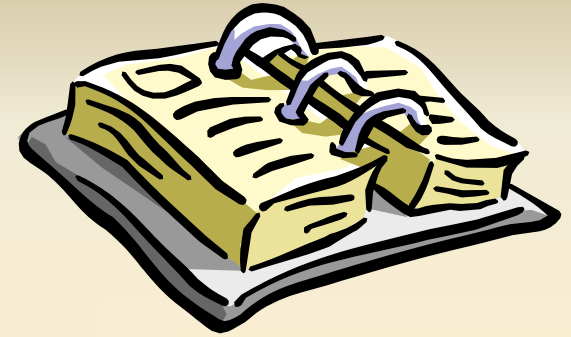
Prema popisu iz 2002. godine obrazovna struktura za lica preko 15 godina starosti je sledeća:

- 7,7% nema završenu osnovnu školu,**
- 23,9% ima osnovnu školu (oko 1 milion ljudi),**
- 41,1% ima srednju školu,**
- 11% ima više i visoko obrazovanje.**

Obrazovna struktura u Srbiji – popis 2002.

- *Po broju visoko obrazovanih naša zemlja je na kraju evropske lestvice.*
- Najrazvijenije zemlje sveta su one koje u dobi 25-34 godina imaju najviše visoko obrazovanih (SAD 40%, Japan 50%).
- **Svaki treći Finac i svaki četvrti Nemac ima diplomu fakulteta, a svaki 16. Srbin.**
- Veliki je broj onih koji su visoko obrazovani, a nezaposleni (oko 37.000 ljudi).
- Cilj je da do 2020. godine Srbija ima 30% visoko obrazovanih (koji i rade u Srbiji).

Preduzetnička sklonost ljudskog resursa

**Ekonomija u kojoj vlada preduzetnička klima,
konkurencija između preduzeća predvođenih
sposobnim pojedincima i grupama stručnjaka
u stalnom je procesu inoviranja...**

Preduzetnička sklonost

- imaju oni koji umeju na vreme da **predvide promene**, da ako treba promene svoje radno mesto, struku pa čak i profesiju;
- samostalno procenjujući situaciju u društvenim i privrednim procesima deluju preduzetnički, **žele racionalno iskoristiti raspoložive materijalne činioce** i
- snose punu **odgovornost u riziku** da li su pozitivno uticali na donošenje odluka u vezi materijalnih dobara ili svog rada.

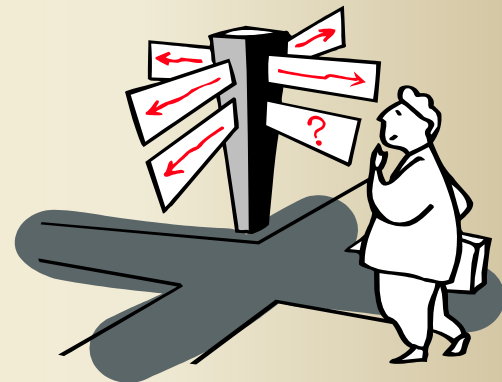

Preduzetnik

- **Zapazi priliku i šansu**
- **Prikupi početni kapital**
- **Započne posao, preuzma rizik**
- **Smišlja, razvija, realizuje nove profitabilne ideje i procese.**

Kreativne osobine: samopostignuće, samopouzdanje, samostalnost, prihvatanje rizika, kreativnost, inovativnost i vizija da mobiliše i druge

Svega 3-5% populacije ima preduzetničku sposobnost

Formiranje preduzetnika

- **Ekonomski pristup** - značaj preduzetnika za privredni rast i razvoj (Cantillon, J. B. Say, J. S. Mill, Alfred Marshall, Šumpeter)
- **Pristup psiholoških karakteristika** – bavi se identifikovanjem i merenjem osobina uspešnih preduzetnika (Rotter, Timmons, Delmar)
- **Socio-bihevioristički pristup** - uspeh zavisi od ličnih karakteristika i od stečenog iskustva, znanja i sposobnosti učenja (Barkham, Deakins)

Pokazatelji preduzetničke sposobnosti:

- napredovnje na poslu, postizanje radne karijere**
- motivi za uspehom i obezbeđen početni kapital**
- kreativnost**
- izdržljivost/upornost bez obzira na uspeh**

Preduzetnički slojevi:

- intelektualci-kreativci više nego manuelni radnici**
- obrazovani više nego neobrazovani**
- muškarci više nego žene**
- mladi (do 35 godina) više nego stariji**
- ugroženi na poslu više nego sigurno zaposleni
(prinudno preduzetništvo)**

finansiranje

Studija preduzetničkih slučajeva - mala i srednja preduzeća (MSP)

Prvi tip: preduzeća male privrede iz tradicionalnih oblasti (zanatstvo, trgovina, ugostiteljstvo i građevinarstvo)

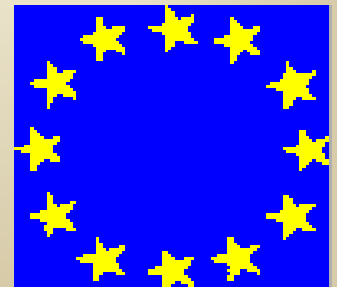
Drugi tip: subkontraktorska preduzeća (gigantske korporacije u saradnji sa malim preduzećima)

Treći tip: visokoinovativna savremena preduzeća (kompjuteri, obrada podataka, bioinženjering, komunikacije, medicinske-, konsultantske usluge, obrazovanje)

Suštinski deo ekonomskih reformi

(Češka, Mađarska, Poljska, Slovačka i Slovenija):

- Mlad (novi) preduzetnik
- Žena – preduzetnik u privatnom sektoru
- Poljoprivrednik
- Porodično preduzeće

Konkluzije:

- Srbija na Samitu u Solunu 2003. godine prihvatila tzv. **Evropsku povelju o malim preduzećima** (obrazovanja i obuke, jeftiniji i brži početak, porezi i pristup finansijskim sredstvima, bolju zakonsku regulativu, jača tehnološki kapacitet, unapređenje onlajn pristupa i prezentacije)

Stvarnost:

- **Nepostojanje olakšica za razvoj preduzetništva**
- **Motivi rada preduzetnika su egzistencijalne prirode**
- **Strah i nespремnost za ulazak na evropsko tržište**

NAUČNO-TEHNOLOŠKI RAZVOJ

je konkretni stepen primene kreativnosti i inovacije proizvodnje/poslova, što sadrži:

- modernizaciju sredstava rada,
- povećanje stručnog i kvalifikacionog nivoa
- adekvatno organizovanje kadrova u radnom i tehnološkom procesu,
- promenu uslova rada (radno vreme, tempo, disciplina)

Nosioći naučnih kreativnih saznanja su pojedinci, timovi ili institucije, uglavnom organizovane pod nadzorom države ili privatnog kapitala – preduzetnika.

Uticaj naučno-tehnološkog razvoja na ljudski potencijal: diferencirani odnos društvene sredine i tehničkog razvoja; odgovor pojedinih socijalnih slojeva na izazov moderne tehnologije je pozitivan i/ili negativan.

Društvene grupe koje prihvataju transfer tehnologije su:

- 1) intelektualci kreativci** - stručnjaci, inovatori, programeri, deo naučnika publicista i slobodnih umetnika ili u javnom ili privatnom sektoru;
- 2) kreativne profesije (menadžer, bankar, pedagog, lekar) ili čak fizički radnici** sa ili bez kvalifikacije, uz mogućnost dodatne zarade van radnog vremena;
- 3) uslužni radnici** koja su preduzetnički angažovani u privatnom sektoru;
- 4) farmer/seljaštvo**, bez obzira na veličinu zemljišnog poseda u iščekivanju promena da bi se prilagodili tržišnim uslovima
- 5) reformski orjentisani političari** koji se zalažu za radikalne promene u društvenom i privrednom sistemu uz beskompromisno napuštanje svega što je dosadašnji sistem ponudio;
- 6) nezaposleni mladi stručnjaci**, koji svoju šansu vide u tehnološkom napretku i transferu znanja.

Društvene grupe koje ne podržavaju tehnološke niti radikalne promene su uglavnom u državnom sektoru:

- 1) nekvalifikovani, fizički radnici zaposleni u javnom sektoru (“čuvari sigurnog radnog mesta”)**
- 2) kvalifikovani radnici u industrijskim preduzećima javnog sektora bez izgleda da se lako zaposle na novom ranom mestu, jer nemaju ambicije za prekvalifikaciju niti da rade kod privatnika;**
- 3) uslužni i režijski radnici u državnom sektoru koji nemaju gde da se zaposle;**
- 4) konzervativni, profesionalni političari koji čuvaju svoje privilegije**
- 5) nezaposleni koji nisu u mogućnosti da se doškoluju ili prekvalifikuju**

Izazovi na polju ljudskog potencijala - kadrova

Kompleksni radni zadaci - multidisciplinarnost

Permanentno usavršavanje, diploma

Masovno obrazovanje

Nove struke, obrazovni nivoi - specijalizacija

Zahtevi u kvalitetu - standardi

Inovaciona sklonost, kreativnost

Elastičnost (prihvatanje nove tehnologije, saznanja)

Međunarodna konkurencija (robe usluga, znanja...)

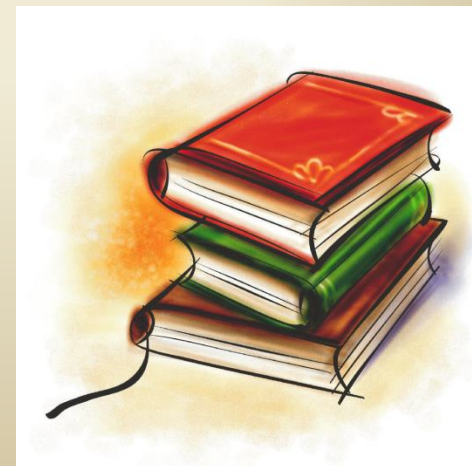
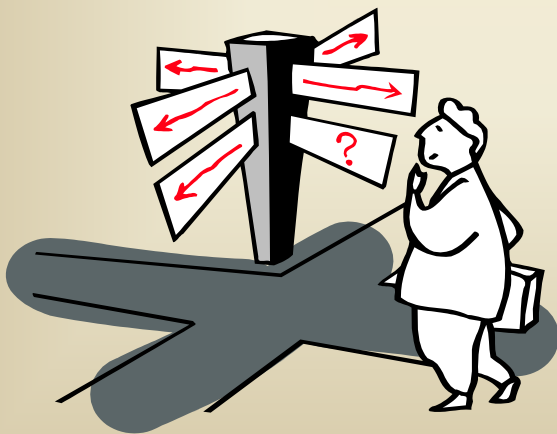
Investicije u ljudski i tehnološki potencijal

Hvala na pažnji!

Sistem školstva, stručnost ljudskog potencijala

Funkcije obrazovanja

Prema funkcionalistima (*R.K. Mertonu i T. Parsonsu*):

- **Kulturne transmisije** (prenos kulturalnih obrazaca, sekundarna socijalizacija)
- **Socijalne integracije** (društvena homogenizacija i utvrđivanje zajedničkih vrednosti)
- **Lični razvoj** (učenje veštine i znanja; obrazovanje kao kulturni kapital)
- **Selekcije** (klasifikacija pojedinaca putem ocenjivanja, talenti, socijalizacijsko prihvatanje nejednakosti)
- **Inovativnosti** (obrazovne instituciju ne posreduju samo u prenošenju već i stvaranju novog znanja)
- **Ostale latentne funkcije** (zbrinjavanje dece za vreme radnog vremena roditelja)

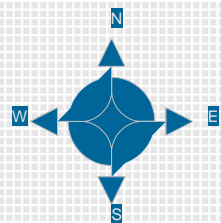
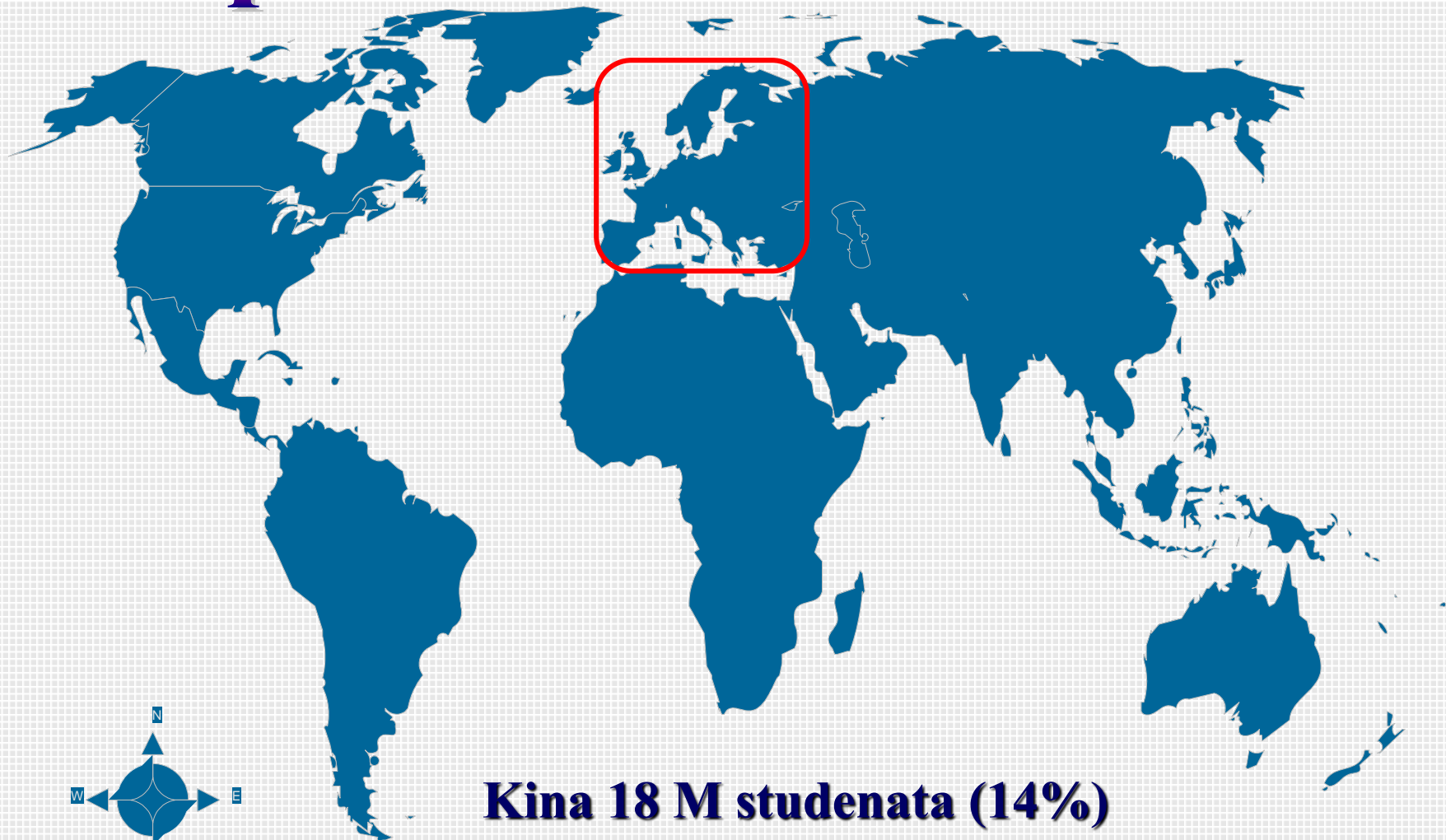
Obrazovanje treba početi na vreme...

Obrazovanje kao sredstvo mobilnosti/napredka

- U industrijskom društvu je klasa potisnula sve ostale oblike stratifikacije društva. U kapitalizmu važno je bogatstvo, a ne poreklo ili porodični status.
- **Ipak polazna tačka socijalne mobilnosti je porodica.** U porodici se rađaju želje za poboljšanjem položaja novih generacija.
- **U razvijenim industrijskim društvima obrazovanje je najvažnije sredstvo mobilnosti prema gore (ekonomija znanja traži inovatore)**

Evropa u svetu

Kina 18 M studenata (14%)

Indija 10 M studenata (10 %)

U 2025. godini očekuje se 125 M studenata

Jack Ma Yun (1964-, [Chinese](#) 马云)

najbogatiji Kinez današnjice smatra:

Za nekoliko decenija roboti i veštačka inteligencija će preuzeti posao čoveka. Nestaće klasična radna mesta i vezano radno vreme...

Današnji mladi moraće da vrede više od robota. Ne smeju da liče na robote. Kako? Treba da imaju ono što robot neće nikada imati!

- Ne treba da se obrazuju na tradicionalan leksikografski način (podaci i analiza je posao robota), nego treba da ***uče vrednosne sisteme*** (*poštovanje, iskrenost, humanost, ljubav, umetnost, muzika, talenat, relaksacija*)
- ***Imaju veru u sebe, u prijatelje, u boga...*** (*ne sme biti usamljen*)
- ***Autentično razmišljanje*** (*kreativnost, logika, inovativnost, moć komunikacije – nije manipulisan i nije ničija poslušna sluga*)
- ***Timski rad*** (*organizovanje, diskusija, saradnja, zdrava konkurencija*)
- ***Humana društvena interakcija*** (*nesebičnost, solidarisanje, mobilnost*)

PISA od 2000.

(Program za međunarodnu evaluaciju učenika)

- Međunarodno prihvaćeni pokazatelji predstavljaju **ispitivanje kvaliteta obrazovnih sistema**, koje se sprovodi svake tri godine u preko 70 zemalja širom sveta.
- Sprovodi se tako što se **petnaestogodišnji učenici testiraju** u oblastima **matematike, čitanja (razumavanja teksta) i nauke**, a od 2015. i u oblasti **timskog rešavanja problema**.
- Najbolje rezultate na ovim testiranjima uporno pokazuju **istočno-azijske zemlje** poput ***Japana, Južne Koreje, Hong-Konga, Singapura***. U zapadnom svetu najuspešnija je ***Finska***.
- Zemalje koje najviše ulažu u obrazovanje: **SAD, Japan, Norveška**.
- **Srbija je učestvovala na PISA testiranju 2012. godine i od 65 zemalja: u matematici 43., u razumevanju teksta 44., u nauci 46. mesto.**

*Savremeni obrazovni sistemi su uglavnom zahtevni,
traže ogromnu energiju i talenat*

Školstvo u Evropi:

- Engleske
- Francuske
- Nemačke

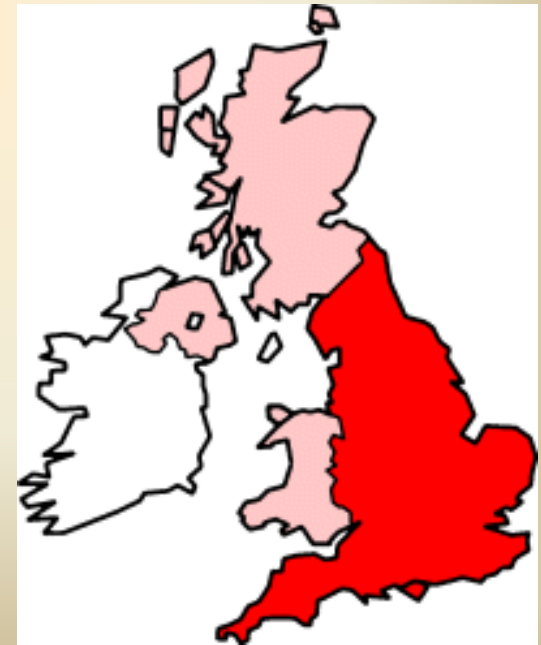
Poznati školski sistemi u svetu:

- SAD
- Japan i Južna Koreja

Pokušaji internacionalizacije i globalizacije
obrazovnog sistema (prohodnost, prepoznatljivost)

Obrazovni sistemi

- Školstvo Engleske** je počivala na institucijama katoličke, anglikanske crkve i trgovačkozanatskih udruženja u 15. veku
 - drže svojih tradicija, discipline i ponosa
 - razvijen sistem specijalizacija - uvodi se već u srednjim školama uz školovanje odraslih i mogućnost prekvalifikacije
 - upis na univerzitete je veoma rigorozan
 - vodeća zemlja u oblasti komparativne pedagogije
 - permanentne investicije u obrazovanje

2. Francuska

- 1789. godine ukinut crkveni uticaj, uvedeno obavezno osnovno obrazovanje, centralizacija
- 1885. godine pokret za autonomiju univerziteta
- jednolikost i uniformnost, nedostaje elastičnost u sprovođenju obaveznih školskih programa
- 1971. godine počinje decentralizacija, razvijaju kritički um i slobodnu misao

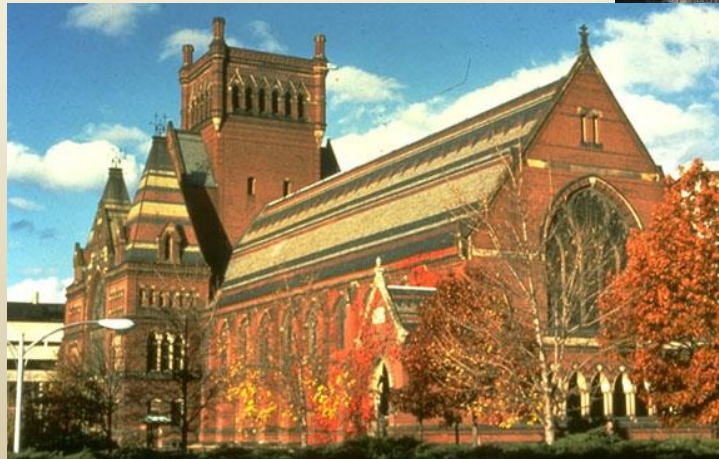
3. **Nemačko školstvo** počinje u katedralama

- Univerzitet u Hajdelbergu je osnovan 1385. godine
- Humanističku klasičnu gimnaziju je organizovao Šturm kao modernu srednju školu bogatih klasa
- prvoj polovini 20. veka crkva se odvaja od školstva
- nakon drugog svetskog rata, depolitizacija i usavršavanje
- dobro organizovano, praktično i kvalitetno srednje obrazovanje
- univerzitetsko znanje sa istraživačkim radom na studijama
- inovacije, tehnološko usavršavanje nastave i motivacija

4. **Američko školstvo** je multikulturalno obrazovanje.

- 1889. godine obrazovanje na jezicima etnikuma i imigranata
- bilingvalno (dvojezično) obrazovanje: amerikanizacija
- refleksija praktičnih vrednosti - rad i rešavanje problema
- biti učesnik promena, kreativno obnavljati društvo
- kritički razmišljati, inicirati globalne perspektive razvoja
- imati sopstvene želje, samoinicijativu, zadovoljstvo

Tajna uspešnog obrazovanje u Finskoj

1. Posle predškolskog programa u školu se kreće sa 7 godina i obrazovanje je **besplatno na svim nivoima**. Do kraja četvrtog razreda nema testiranja, rangiranja, jer deca razvijaju **samopouzdanje, kooperativan duh i pozitivan odnos prema učenju**.
2. Školski dan traje u proseku 5 sati i posle svakog časa 15 minuta pauza na otvorenom. **Otvaranje privatnih škola je ilegalno**.
3. **Trećina učenika ima specijalni tretman u svom odeljenju**. Uz emocionalnu, akademsku, medicinsku pomoć 90% učenika uspešno pohađa regularnu nastavu. **Rana detekcija bilo kakve poteškoće u učenju je prioritet specijalnog učitelja: vid *intenzivne podrške* i individualizovani plan učenja, zatim *specijalna podrška***.
4. Dva puta mesečno, kompetentni stručni timovi **diskutuju o napretku** (učitelj, specijalni učitelj, psiholog i direktor).
5. **Pedagog uživa poštovanje i dobro je plaćen**. Samo najbolji studenti mogu da postanu učitelj master. Kontinualno imaju obezbeđene programe usavršavanja.

5. Školovanje je **u Japanu** nekada bila privilegija bogatih, od 9. veka imaju svoje metode školovanja: izgradnja ličnih vrlina (časnost, lojalnost, dobrota) i patriotizma (poštovanje tradicije). Posle drugog svetskog rata, preuzimaju pozitivne odlike američkih, evropskih škola, izgradivši sopstveni sistem (1952):

- Tradicija, kolektivnost, radne navike, disciplina i permanentno učenje

Devet godina školovanja je obavezno i počinje od šeste godine starosti i svi završe.

Fokusiranje na: samokontrolu, istrajnost, velikodušnost, pravednost, disciplinu.

Nakon toga, mogu nastaviti u trogodišnjoj srednjoj školi, što 95% završi.

- dokvalifikuju se u ujednačenim i integrativnim školskim centrima

- nastavnici su dobro plaćeni i strogi, rade profesionalno, traže prekomernu disciplinu, pamćenje, maštu, mehaničko vežbanje

- primena savremenih tehnoloških dostignuća

Velika motivacija da završe fakultet - orijentisanost na „uspeh“ po svaku cenu

6. Obrazovanje u Srbiji

- 19. i početkom 20. veka po uzoru na Evropu, ali sa nižim kvalitetom: u selima nepismeni; gimnazije i tehničke škole u gradovima
- 1945-1950. jak uticaj sovjetskog obrazovanja: kroz državne škole intenzivno rešiti masovnu nepismenost
- za vreme Tita: tradicionalan, etatistički, autoritarni i kolektivistički pristup u obrazovnom sistemu
- 90-tih godina malo se investira, osipanje nastavnih kadrova, nefunkcionalno školovanje
- danas su neophodne inovacije i reforme u školskom programu

Potrebno je reformisati školski sistem:

- **Obrazovanje tretirati kao ulaganje u ljude** čije će se znanje i stručnost **zadovoljiti tržišta rada**
- **Poboljšati kvalitet stručnosti nastavnog osoblja**
- **Poboljšati infrastrukturu i uvesti savremene nastavne tehnologije** (laboratorije, kompjutere, digitalne biblioteke)
- **Izvršiti debirokratizaciju i depolitizaciju školskog sistema, uvodivši profesionalno i autonomno upravljanje**
- **ostvariti društvenu solidarnost i pomoć talentima** (pozitivna selekcija)
- **uvoditi slobodu inicijative, kreativnost i takmičarski duh**
- **Izvršiti standardifikaciju i osavremenjavanje nastavnih planova i programa**
- **prilagoditi se evropskim organizacionim rešenjima** nastave i istraživačkog rada (Bolonjska deklaracija - 2010)

Stepen stručne spreme u Srbiji

- I stepen - niži razredi osnovne škole (4 godine za stepen; 4 godine ukupno)
- II stepen - viši razredi osnovne škole (4 godine za stepen; 8 godina ukupno)
- III stepen - trogodišnja zanatska škola (3 godine za stepen; 11 godina ukupno)
- IV stepen - četvorogodišnja stručna škola (4 godine za stepen; 12 god.ukupno)
- V stepen - četvorogodišnja zanatska škola (4 godine za stepen; 12 god.ukupno)
- VI-1 stepen - dvogodišnja viša škola (2-3 godine za stepen; 14 godina ukupno)
- VI-2 stepen - trogodišnje strukovne studije (3 godine za stepen; 15 god.ukupno)
- VI-2 stepen - trogodišnje akademske studije (3 god. za stepen; 15 god.ukupno)
- VII-1 stepen - četvorogodišnje osnovne studije (4 god. za stepen; 16 god. ukupno)
- VII-1 stepen - šestogodišnje osnovne studije medicine/veterine (6 godina za stepen; 18 godina ukupno)
- VII-2 stepen - petogodišnje ili četvorogodišnje osnovne studije + jednogodišnje specijalističke studije (pre 2005. god.) (5-6 god. za stepen; 17-18 godina ukupno)
- VII-2 stepen - magistratura (master nauka, MR)(2 god. za stepen; 19 god.ukupno)
- VIII stepen - doktorat (doktor nauka, DR) (1-5 god. za stepen; 20-25 god.ukupno)

Obrazovanje i raslojavanje

Masovno obrazovanje sa starim klasno-socijalnim razlikama ili su dodate nove osnove raslojavanja?

- postoji visoka korelacija između obrazovanja i slojne pripadnosti

- viši slojevi, imaju i viši stepen obrazovanja, dok srednji i radnički slojevi teže da završe srednji stepen obrazovanja, a roditelji s nedovoljnom kvalifikacijom, zadovoljavaju se završenom onovnom ili stručnom školom deteta

- raskorak između profesionalne želje i mogućnosti mladih

- puno nezaposlenih, fakultetski obrazovanih kadrova

Predlog:

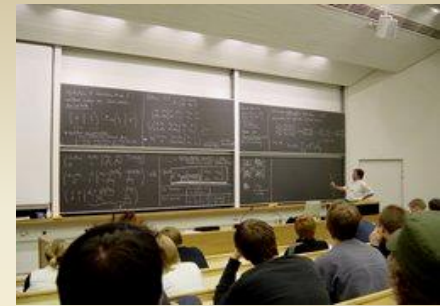
- osmisliti diversifikovani sistem školstva, sa preglednom i fleksibilnom mrežom institucija (od predškolskih do fakulteta i specijalizacija),

- mnoštvo alternativnih programa i struka, po različitoj dužini vremenskog trajanja

Misija univerziteta

Aristotel: U čemu je smisao obrazovanja?

- **učenje** – formiranje obrazovanog čoveka,
- **vrlina** – učenje vrlinama, ili
- **alat** – zadovoljenje materijalnih potreba društva

Tokom vekova naglasak se menjao u zavisnosti od prioriteta koji je društvo davalo svakoj od ovih svrha

XXI vek - vek znanja

Globalizacija predstavlja najveći izazov sa kojim se univerzitet ikad susreo

Bologna (1999) -29 zemalja

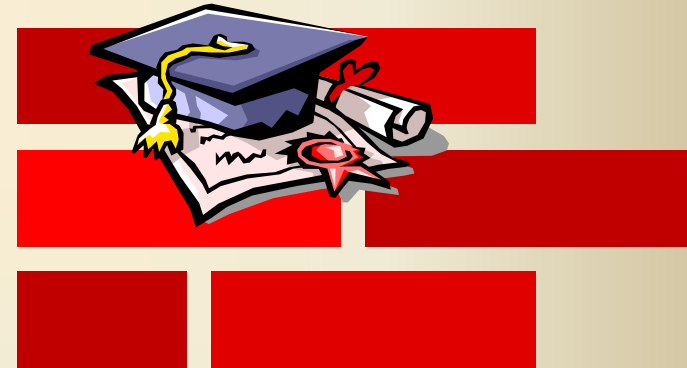
Prag (2001) 33

Berlin (2003) 39

Bergen (2005) svi

**Svrha Bolonjske deklaracije da
do 2010. godine:**

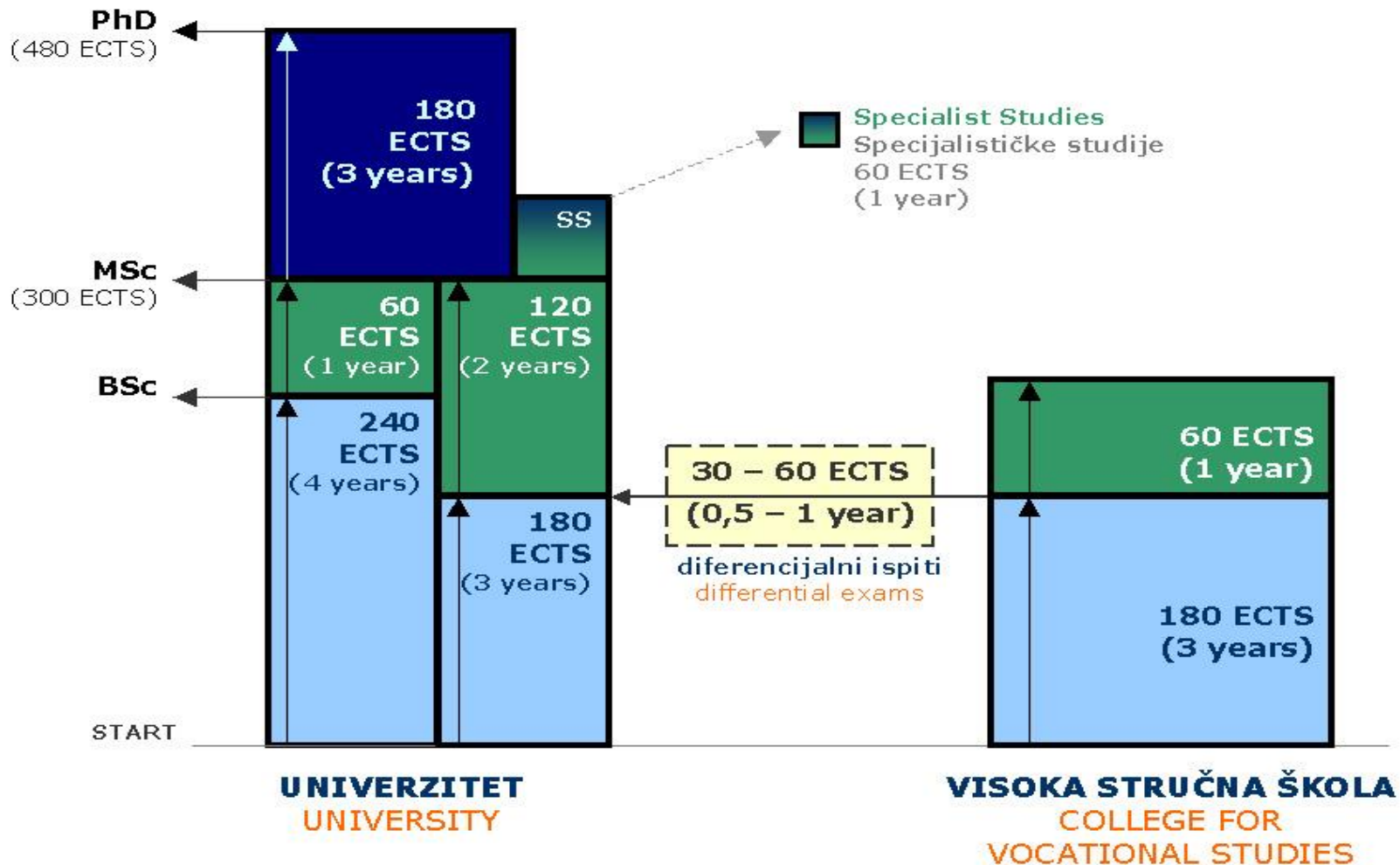
- **Svaka država ima sličan zakon o univerzitetu**
- **U svim državama struktura i kvalitet studija mora biti ista**
- **Diplome se (automatski) priznaju**
- **Postoji usaglašavanje programa i studija**
- **Mobilnost studenata i profesora**

Vrednovanje, nivoi, prelaznost

OPŠTI PRIKAZ MOGUĆE VARIJANTE UNIVERZITETSKOG 3-CIKLUSNOG I VISOKOŠKOLSKOG 2-CIKLUSNOG STUDIRANJA

GENERAL ILLUSTRATION OF THE POSSIBLE VARIANT REGARDING THE UNIVERSITY 3 - CYCLE AND THE COLLEGE 2 - CYCLE STUDIES

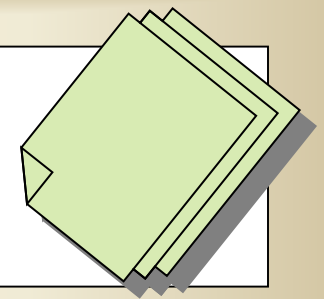
Kompetencije su veza između obrazovanja i tržišta rada, dakle dijalog škole i društva, sa ciljem da:

- objedinjuju akademske i profesionalne profile**
- određuju ciljeve učenja.**

Problem Srbije:

- 1. Država poseduje „neadekvatno obučenu” armiju nezaposlenih**
- 2. Nastavni kadar (učitelj, pedagog) nije kompetentan za individualni vid učenja**
- 3. Problem srednjeg obrazovanja – rezultat ne odgovara potrebama tržišta rada, učimo mlade za inostranstvo**
- 4. Škole su korišćene da bi se sačuvao socijalni mir i da deca ostanu u obrazovnom sistemu, a ne na ulici.**

REFORME u Srbiji

- **Zakon o visokom obrazovanju (2018. godine)**
- Zakon obuhvata visokoškolsko: univerzitetsko i neuniverzitetsko visoko obrazovanje, te predstavlja spajanje ova dva sektora pod jedan zakonski okvir.
- **Predviđa:** akademska sloboda, autonomnost institucija, uspostavljanje sistema osiguranja kvaliteta na sistemskom nivou, kao i akreditaciju ustanova i programa.

- **Visokoškolske ustanove** se dele na ustanove
- **univerzitetskog i**
- **neuniverzitetskog obrazovanja (akademije strukovnih studija, visoke škole i visoke škole strukovnih studija).**
- **Državnih univerziteta** u Srbiji ima 7, u okviru kojih je 86 fakulteta, dok 2 državna fakulteta nisu u sastavu univerziteta.
- **Privatnih univerziteta** ima 7, sa 44 fakulteta, dok 5 privatnih fakulteta još nisu u sastavu univerziteta.
- **Statističkog godišnjak iz 2006.: ukupan broj nastavnika i saradnika u nastavi na svim institucijama visokog obrazovanja je oko 12.500, dok je broj studenata oko 230.000.**

Najvažnija konkretna primena Bolonjskog procesa u Srbiji:

- **uvođenje Evropskog Sistema Prenosa Bodova (ESPB)**
- **usvajanje nove strukture studija koju čine tri ciklusa**
- **omogućavanje mobilnosti studenata i nastavnika**
- **dodatak diplomi**

**Kroz školstvo
gradimo budućnost
zemlje!**

**Studenti su
partneri**

Hvala na pažnji!

MIGRACIJSKI TOKOVI

Svetska pojava:

Migracija je svako napuštanje prebivališta od strane pojedinca, porodica ili većih grupa stanovništva i njihovo nastanjivanje u drugim mestima na neodređeno vreme.

POJAM migracije

- - reč vodi poreklo od migrare (lat. *seljenje, preseljenje, seoba*) i po opštoj definiciji znači bilo koji oblik privremenog ili trajnog kretanja živih bića u prostoru.
- **Svaka trajna promena mesta stalnog boravka pojedinca ili društvenih grupa.**
- Emigracija – proces iseljavanja stanovništva sa nekog prostora uzrokovan odbojnim (push) faktorima.
- Imigracije – proces doseljavanja na novi prostor uzrokovan određenim faktorima privlačnosti (pull).

Distance no object

Some of the world's more important current migration routes

Sources: National Public Radio;
The Economist

Pad Berlinskog zida 1989. godine bio je okidač koji je u Evropi pokrenuo „nove migracije”:

- Otvaranje granica između Istoka i Zapada, što je uslovalo doseljenje oko 5 miliona ljudi u Evropu u roku od 5 godina. Može se očekivati još 5 miliona...
- Rat i etnički sukobi u zemljama bivše Jugoslavije, rezultirali su talasom od približno 5 miliona izbeglica

- **Azil je oblik međunarodne zaštite koja se garantuje osobama koje beže od progona ili neke druge ozbiljne opasnosti u svojoj sopstvenoj zemlji.**
- **Neregularni migranti su definisani negativno: to su migracije koje se odvijaju bez odgovarajućih (administrativnih) dozvola.**

Migracijska kretanja

“**faktori odbijanja**” (motivi odlazka) i “**faktori privlačenja**” (izbor ciljne zemlje, plan, vizija budućnosti)

- 1990 godine 80 miliona migranata na svetu od toga 20 miliona izbeglica

21. vek = vek migracije

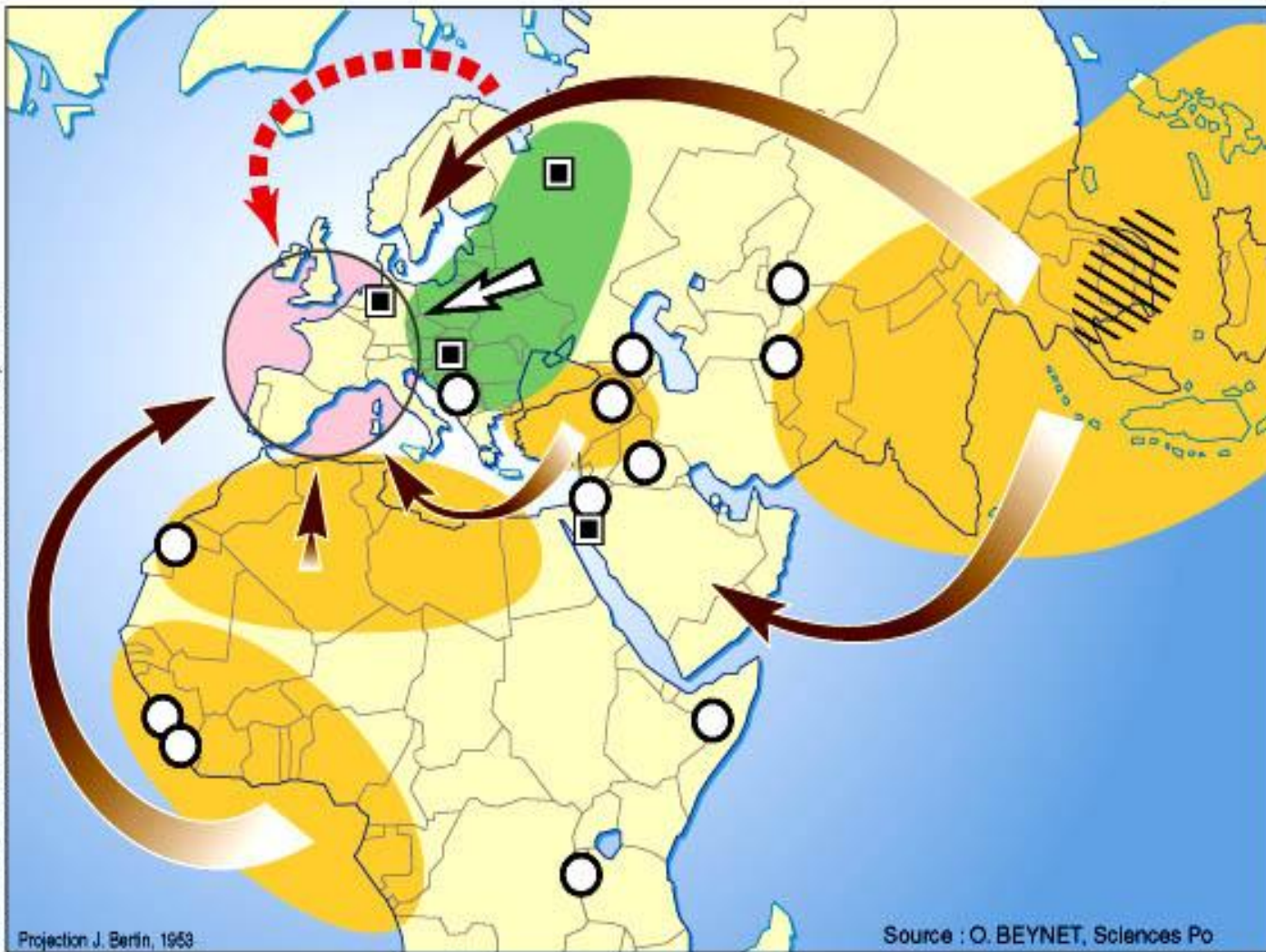
imigracione zemlje (zapad, sever)

emigracione zemlje (istok, jug)

mobilnost

Les flux migratoires

- Principales zones d'émigration politique
- Conflit à l'origine de flots de réfugiés dans les pays limitrophes
- Principaux pays d'accueil de populations nationales précédemment dispersées dans l'ancien « bloc » de l'est
- Grand flux d'émigration économique : travailleurs qualifiés et non qualifiés
- Grand flux migratoire de travailleurs très qualifiés (« brain drain »)
- Nouveau flux d'émigration économique post-guerre froide
- Grande zone de mobilité des travailleurs
- Grande zone d'émigration économique
- Nouvelle zone d'émigration économique post-guerre froide

Du fait de la mondialisation des échanges et des réseaux, de la persistance des liens coloniaux et du caractère attractif de l'Europe, elle attire des flux migratoires Est-Ouest et Sud-Nord qui se sont diversifiés avec la chute du mur de Berlin et avec la déstabilisation politique de nombreuses régions du tiers-monde.

Migracije se često analiziraju u okviru „**push-pull modela**”, koji obuhvata „**negativne**” faktore pritiska, koji navode ljude da napuste svoju domovinu i „**pozitivne**” faktore **privlačenja**, koji njihovu novu domovinu čine poželjnijim mestom za život.

- *Push* faktori:

- visoka stopa nezaposlenosti
- Siromaštvo
- Loša zdravstvena zaštita
- politička, rasna, verska i etnička netrpeljivost
- ratovi
- prirodne katastrofe...

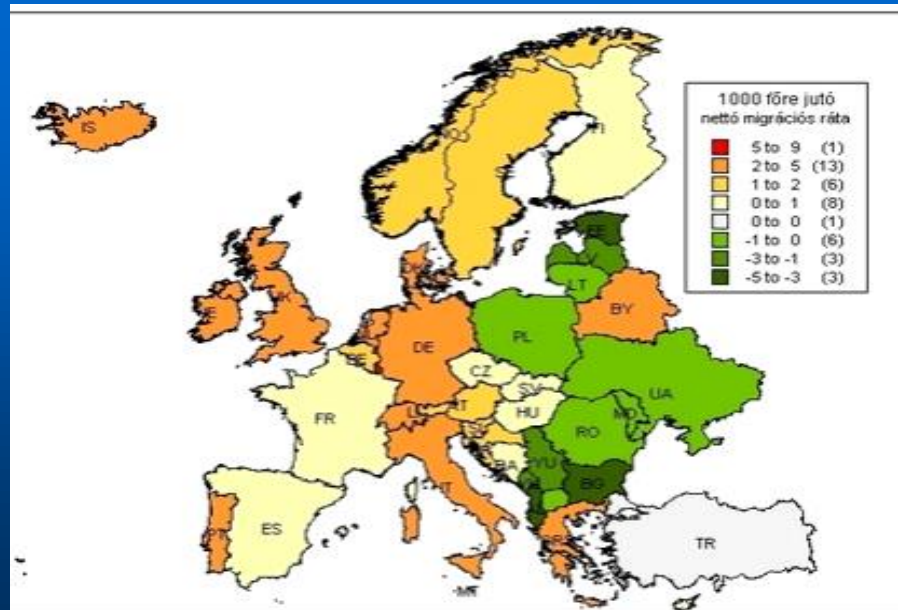
- *Pull* faktori:

- Bolje zaposlenje i zarada
- dobra zdravstvena i socijalna zaštita
- politička, rasna, verska tolerancija
- političke slobode
- poštovanje ljudskih prava...

Migracijska stopa na 000 stanovnika Srbija ima negativni migracijski saldo

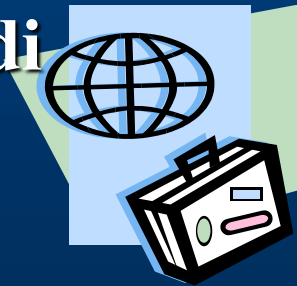
Stopa neto migracije (ms) – stopa migracionog salda:

$$m_s = \frac{I - E}{P} \times 1000$$

Modeli imigracije (Giddens)

1. **Klasični model** – useleničke države uslovljavanjem ograničavaju broj imigranata (SAD, Kanada, Australija...)
2. **Kolonijalni model** – favorizuje useljenike iz zemalja nekadašnjih kolonija, naspram onih koji dolaze iz drugih zemalja (Francuska, Engleska)
3. **Stranci na privremenom radu** – uz dozvolu za rad bez sticanja državljanstva (Nemačka, Švajcarska, Belgija, Švedska...)
4. **Ilegalni model imigracije** - krijumčarenje ljudi (Meksikanci u SAD, Pakistanci u EU...)

Migracije u budućnosti (A. Giddens):

- **akceleracija** – omasovljavanje migracionih kretanja

- **diverzifikacija** – više vrsta migracionih motiva (ekonomski motiv dominira – seoba kapitala i radne snage, traženje posla, izbeglištvo, azilant...)

- **globalizacija** – sve zemlje sveta su uključeni ili kao zemlje koje se napuštaju ili kao ciljne zemlje

- **feminizacija** – sve više žena dobrovoljno ili putem “trgovine belim robljem”

Kriza, rat, sporost tranzicije ima za posledicu povećanje emigracionih sklonosti

Vrste migracije:

- interna, unutar jedne zemlje, regiona
- eksterna – odlazak/dolazak u/iz inostranstva

Pravci migracije:

- selo-grad
- siromašni-bogati regioni
- jug- sever
- istok-zapad

Migracioni prostor se menja

Danas se više ne koristi pojam stalni i privremeni boravak, jer se susrećemo sa **cirkulirajućim/kružnim migrantima**.

Zemlje EU su izradili principe otvorenih granica (mobilnosti radne snage, stručnjaka i studenata: Schengenski sporazum, 1985.).

2 suprotna pristupa u migracionoj politici EU:

1. **inter-nacionalni pristup** – otvaranje granica za useljenike (*domicilne zemlje*: Nemačka, Francuska, Holandija, Belgija, Švedska, Norveška, i *tranzitne zemlje*: Srbija, Makedonija, Albanija, BiH, Hrvatska)

2. **intra-nacionalni kontekst** – kontroliše (viza) dolazak migranata zbog regulisanje tržišta radne snage (Poljska, Češka, Mađarska, Slovakija).

Imigranti i azilanti u EU u prvom kvartalu 2015.

Broj imigranata u svetu u proteklih 25 godina uvećao se za 80 miliona i danas iznosi **231 milion**.

Najviše imigranata boravi u **Americi** (45 miliona), **Nemačkoj** (10,9 miliona, 7,1 milion bez pasoša), **Rusiji** (oko 11 miliona), **Saudijskoj Arabiji** (9 miliona), Ujedinjenim Arapskim Emiratima, Velikoj Britaniji i Francuskoj. U Srbiji ima 532.475 imigranata.

Odakle dolaze?

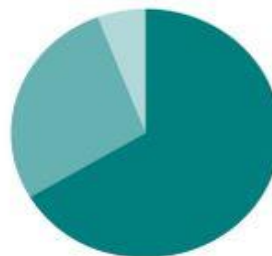
Where migrants using the three most popular routes come from

C Mediterranean

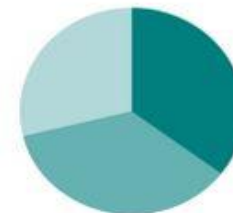
■ Eritrea 23,878
■ Nigeria 10,747
■ Other sub-Saharan countries 9,766

E Mediterranean

■ Syria 78,190
■ Afghanistan 32,581
■ Pakistan 6,641

W Balkan

■ Syria 28,749
■ Afghanistan 29,245
■ Kosovo 23,260

Šta doprinosi odluci o selidbi građana u inostranstvo?

Everet Li (Lee, 1966) je u vezi odluke o migriranju izdvojio četiri grupe faktora:

- faktori povezani sa *područjem porekla*
- faktori povezani sa *područjem destinacije*
- *moguće prepreke* u migraciji između područja porekla i destinacije (udaljenost, saobraćaj, fizičke prepreke, imigracioni uslovi i zakoni)
- *lični faktori* samih migranata koji mogu da modifikuju ostale faktore prilikom odluke o migraciji (*Wertheimer-Baletić, 1999*).

Enrike Oteiza (1968)

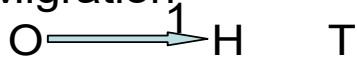
Prilikom analize međunarodne cirkulacije postoje **četiri značajne razlike između područja iz koga se iseljava i područja krajnje destinacije:**

- razlike u prihodima
- razlike u radnim i profesionalnim uslovima vezane za obavljanje određenog zanimanja (institucionalna, kadrovska i materijalna opremljenost)
- razlike u relativnom odnosu prosečnih primanja svih zaposlenih i prosečnih primanja stručnjaka, koje odražavaju odnos ponude i potražnje, ali predstavljaju merilo razlika u društvenom prestižu zanimanja
- ostale razlike šireg društvenog konteksta, kao što je politička i institucionalna stabilnost/kriza.

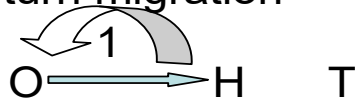
The concept of international circular migration (inward perspective)

1 immigration means: migration, return migration, repeated (serial) migration.

Migration

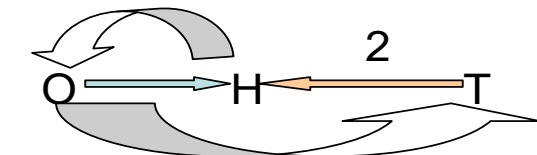
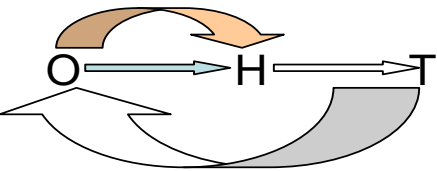
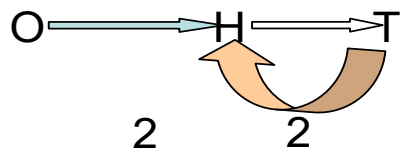
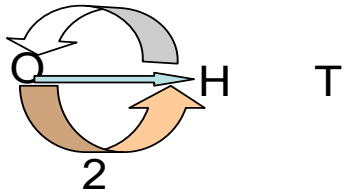
Return migration

Repeated (serial) migrations

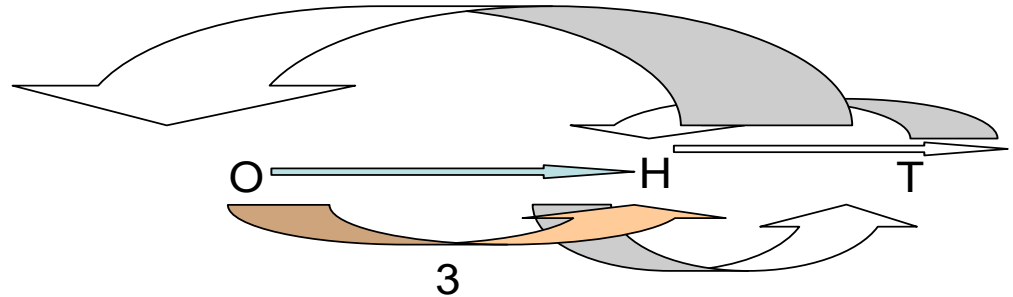
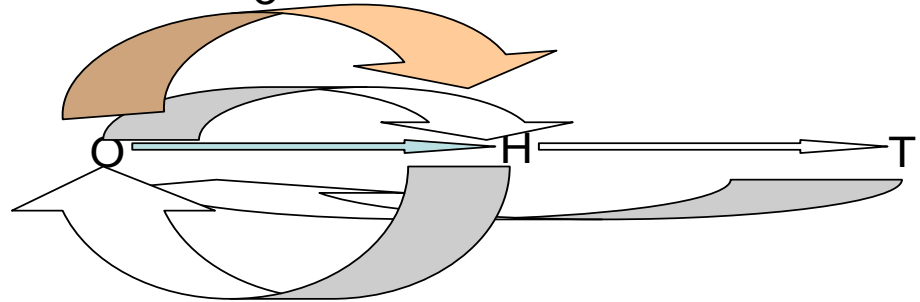

Circulation (2 immigration → 4 cases)

3 immigration → 16 cases

For instance: 3

... +14 cases

Circulation:

2 immigration → 4 potential cases

3 immigration → 16 potential cases

4 immigration → 64 potential cases

n (n=1,2,3,...) immigration

In general sense: $2^{2*(n-1)}$

H: Hungary; O=Origin country; T: Third country

SRBIJA I MIGRACIJSKI TOKOVI

Interna migracija u Srbiji

Migracija selo - grad

Smanjenje poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu sa 75% 1938. godine na 67,2% 1948. godine, sa 38,2% 1971. na 19,9% 1981. godine, i 16,3% 1988. godine.

Za 50 godina 60% manje poljoprivrednika.

- "polutani" = seljakova tradicionalna privrženost zemlji, selu i poljoprivredi uzrokuje, da pored rada u gradskoj industriji i dalje obrađuju zemlju oko kuće
- razlike su vidljive u pogledu prihoda i potreba
- **Dezagrarizacija = intenzivan rast industrijske proizvodnje u strukturi društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka**

Eksterna migracija

Geografsko-politička otvorenost Jugoslavije (1965-) ali i zatvorenost/embargo u Srbiji 90-tih god.

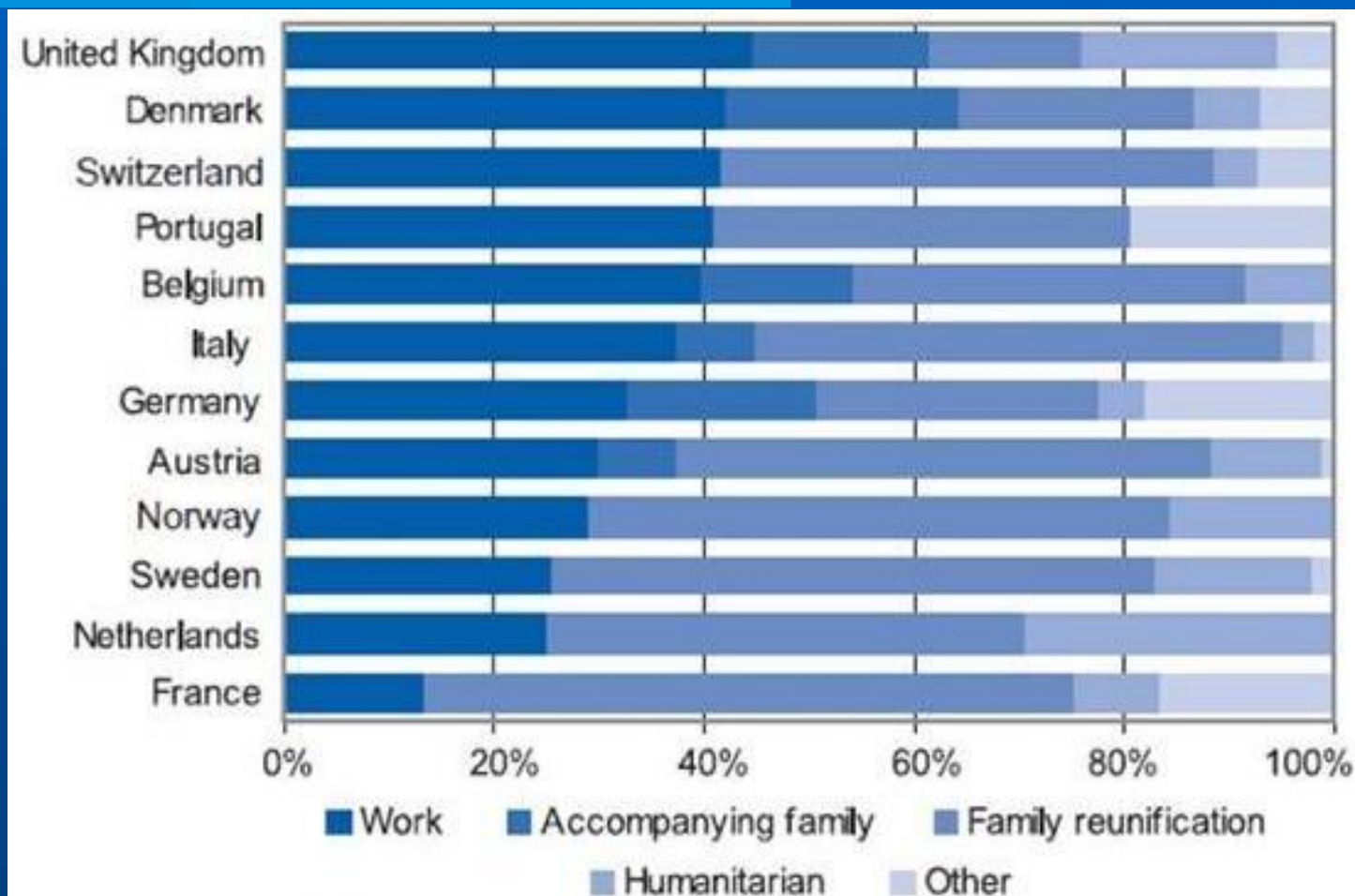
Motivi emigracije iz Srbije:

- 1. Ekonomski razlog, egzistencijalni problemi, nezaposlenost, neperspektivnost preduzetništva**
- 2. Društveno-socijalni razlog: odlazak stručnjaka (“odliv mozgova”) - nedovoljna iskorišćenost znanja, inovacija, patenata, talenata**
- 3. Kulturni razlog - nedovoljno kvalitetan način života, neprosperitetno školstvo**
- 4. Politička ugroženost, rivalstvo i obračuni (opozicija, manjine)**
- 5. Psihološki razlog: strah od rata, mobilizacije i ekonomskog embarga, osećanje bezizlaznosti**

Faze migracije u inostranstvo

1. Posle drugog svetskog rata **političke emigracije**
2. Privredne reforme **1965.** godine - odlaskom nekvalifikovane, nezaposlene radne snage (oko 100 hiljada) smanjiti agrarnu prenaseljenost, poboljšati kvalitet rada – **ekonomska migracija**
3. **1973.** godine broj radnika u inostranstvu dostiže oko **1,1 milion** – kasnije recesija u zapadno-evropskim zemljama (povratak nekvalifikovanih)
4. **1981.** godine – odlaze iz nerazvijenih krajeva: **mladi školovani muškarci**, žene/spajanje porodica
5. **1991-2000** - egzodus stanovništva i masovnog pokretanja izbeglica (1992, 1995, 1999) – 2 miliona-**ekonomska i politička emigracija, izbeglički status**

Zemlje u kojima je najveći broj “privremeno zaposlenih” iz Srbije: Nemačka, Austrija, Engleska, Danska, Švajcarska, Belgija, Italija

Source: OECD, 2007.

Ciljne zemlje imaju program za prijem imigranata:

1. Evropske zemlje - Nemačka, Austrija, Švajcarska i Francuska

2. vanevropske zemlje: SAD, Kanada, Australija

Danas imigranti su uglavnom:

stručnjaci (informatička struka, inženjeri, inovatori, programeri, mikrobiolozi, doktori nauka, medicinari, umetnici itd.) određenog profila, znaju jezike, sa početnim kapitalom ili garancijom o izdržavanju.

Pojava: “odliv mozgova” i kapitala/ušteđevine na štetu emigracione zemlje

Karakteristike ekonomskih emigranata Srbije

Na početku odlaze muškarci, a žene i porodica će ih pratiti kada se budu stvorili za to odgovarajući uslovi. Danas raste broj žena emigranata.

Migranti su uglavnom pripadnici mlađe populacije. Stručna sprema emigranata – visoko-obrazovani napuštaju zemlju (odliv mozgova).

Rešenje je u iznalaženju mogućnosti cirkulacije (znanje, kapital i novac) dijaspore

Najveću šansu da nađu posao u inostranstvu imaju lekari, mašinski-, elektrotehnički i građevinski inženjeri, dobri sportisti.

Realne izgleda imaju diplomirani matematičari, biolozi, hemičari, medicinski tehničari.

Malu šansu imaju da rade u struci: pravnici, ekonomisti i umetničke struke.

Efekti emigracije

(ekonomski, demografski, društveni, psihološki):

- materijalni gubitak sredstava uložениh u obrazovanje i izlaz kapitala/ušteđevine
- odliv mlade muške radne snage
- odlazak stručnjaka i diplomiranih
- demografska deformacija: u opadanju stopa vitalnosti, smanjeni priraštaj stanovništva, smanjeni broj sklapanja brakova, povećanje razvoda
- povećanje maloletničke delikvencije, alkoholizma, narkomanije...

Ponašanje u tuđini

Dvosmerni faktori:

- *Domicilna zemlja* – stepen sklonosti prihvatanja imigranata, nedostatak radne snage, kulturna tolerancija
- *Socijalizacija imigranta* – kulturni konformizam, znanje jezika, promena stila života i komuniciranje sa domovinom

**Uzroci otežanog procesa asimilacije –
Stepen integrisanosti imigranata je otežan zbog kulturne,
jezičke, ideološke, vrednosne, istorijsko-genetičke razlike.**

- 1. Privremeni boravak = ne trudi se da u potpunosti preuzme nove kulturno-socijalne navike – žive u odvojenim kvartovima grada relativno izolovani – nostalgija.**
- 2. Konformizam = prilagodljivi su mladi, kvalifikovani stručnjaci sa modernim pogledima na svet i sklonošću da prihvataju jezik, nove prijatelje.**
- 3. Revandikativno ponašanje problematičnih - defetistički naklonjeni: duboko su nezadovoljni, razočarani (alkoholičari, narkomani, mafijaši, kriminalci...)**

Povratnici

- **Čekaju prosperitet zemlje, reforme**
- Povratak u talasima, neujednačeno
- **Vraćaju se nezaposleni i nekvalifikovana radna snaga, penzioneri, sitni preduzetnici**
- Ostavljaju decu i unuke u inostranstvu
- **Problem ponovnog prilagođavanja**
- Ulaganje uštedevine i kapitala u inostranstvu i u manjem obimu u privatni sektor Srbije
- **Vraćaju se u gradove ne na selo**

Srpsko-Mađarska prigranična zona

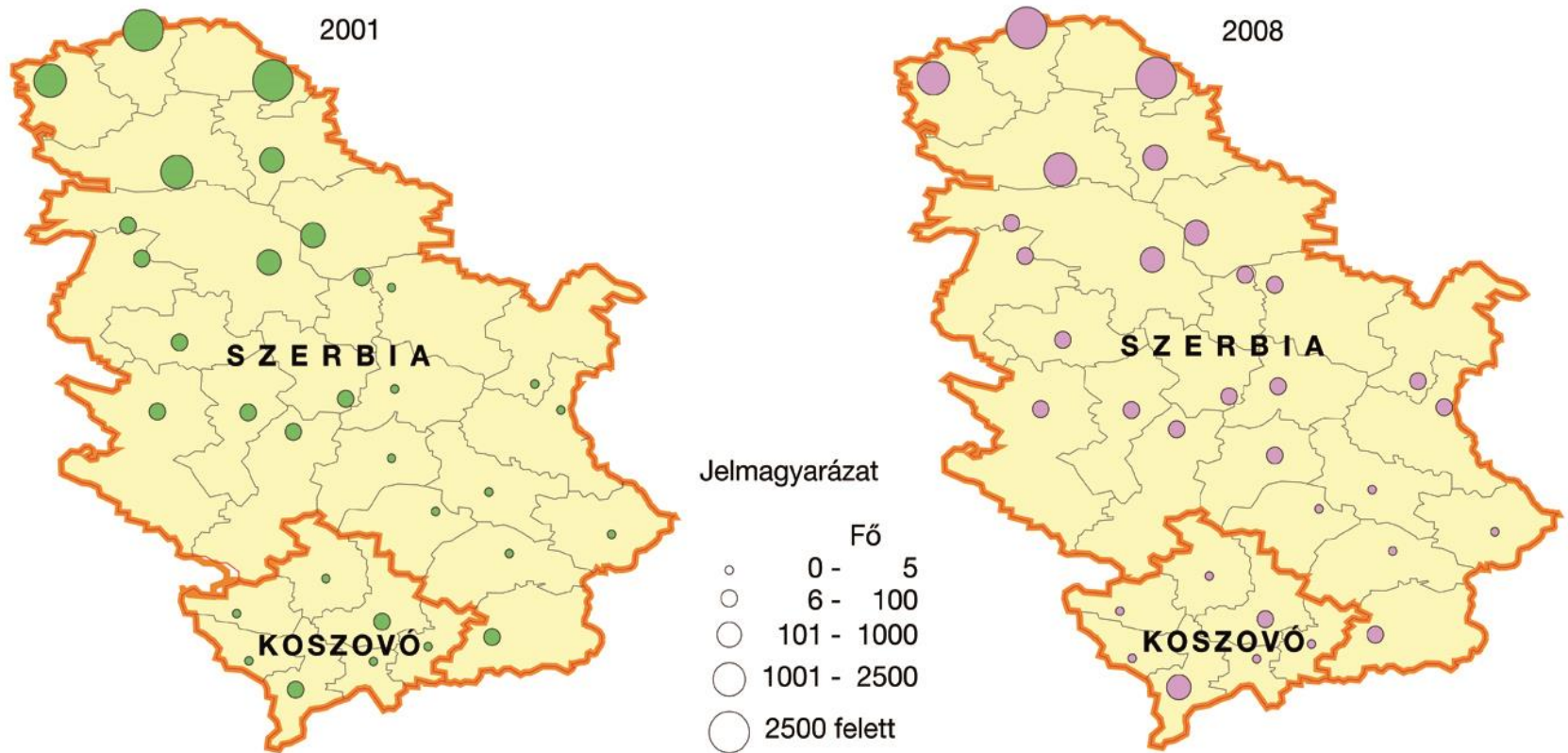
Tip migranata u pograničnoj zoni

Tokom poslednjih decenija u graničnoj zoni između Srbije i Mađarske stvorili su se *po statusu* sledeći karakteristični **migracijski profili**:

- *Nastanjeni imigranti* (dugoročna/konačna migracija; većina dvojni državljani)
- *Preseljeni cirkulirajući migranti* (često putovanje, radna aktivnost na obe strane granice)
- *Sezonski migranti*, koji obavljaju privremene poslove (od 3 meseca do godinu dana)
- *Učenici, studenti*
- Izbeglice/azilanti sprečeni

Poreklo (prostorni raspored) Srpskih državljana koji žive u Mađarskoj, 2001, 2008

A Magyarországon tartozkódó szerb állampolgárok lakhelye

“Odliv mozgova” ili „razmena mozgova”?

Visokoobrazovane osobe i stručnjaci su skloni da gradeći svoju karijeru i tragajući za najadekvatnijim poslom, uz znanje jezika i sa dovoljnim iskustvom na međunarodnom tržištu rada odlaze i u periodu od nekoliko godina cirkuliraju u više zemalja.

Visokoobrazovani imaju poseban tok i tip migracije što nagoveštava globalizaciju migracije.

U naučnim krugovima umesto „odliva mozgova” ili „priliva mozgova” sve više se spominje „razmena mozgova”.

Konkluzije:

naši državljani su postali aktivniji i sve brojniji migranti

- 1. *Međudržavna srpsko-mađarska, srpsko-hrvatska, srpsko-bosanska prekogranična cirkulacija stanovništva se povećava.***
- 2. *Vreme boravka je sve duža. Jednosmerna preseljenja zamenjuju dvosmerne ili višesmerne međunarodne migracije.***
- 3. *Profesionalna migracija (karijera) ide sa *čestim putovanjem masa ljudi i sa promenom životnog stila.****
- 4. *Nastaju nove zvanične i spontane komunikacione veze (gravitacioni gradovi)***
- 5. *Izraditi **diaspora program** za naše državljane, nov *metod kontrole migracionih kretanja*, kako bi pratili selidbu radne snage, *planirali remigraciju.****

Sadašnjost ili perspektiva?

Zaključci

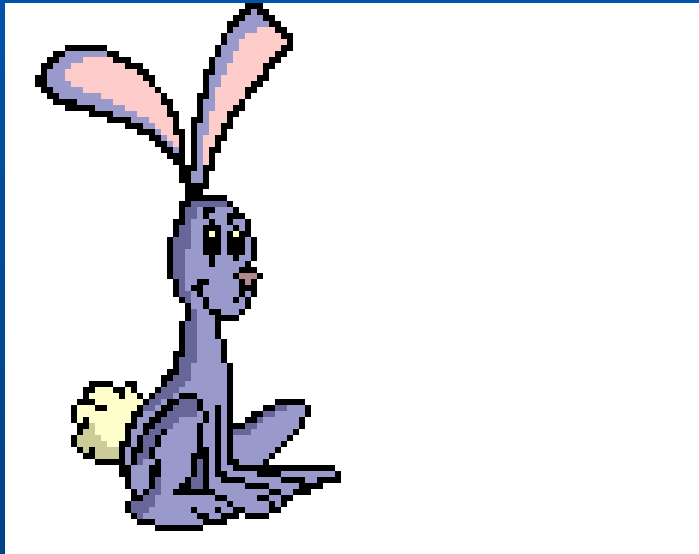
1. Pitanje prostorne raspodele migranata je svetski problem
2. Zemlje EU-28 i svi njihovi susedi treba da nađu zajedničko i principijelno rešenje
3. Potrebno je selektivno ali hitno rešavati humanitarni, zatim politički i ekonomski aspekt problema masovne migracije
4. Zemlje u razvoju su nemoćni da adekvatno odgovore na „*selektivnu imigracionu politiku Evropske unije*“ zato govorimo o „*realnim povratnicima*“, „*half-breed*“, „*sezonalnim emigrantima*“, ili o „*pticama selicama*“.

Danas više nego ikada je potrebno sinhronizovano pratiti i kontrolisati tokove migracije u svetu.

Raste migracioni biznis (krijumčari ljudima – očekuju oko 1 milion registrovanih novih migranata)

Počeli smo govoriti o politici i menedžmentu migracije na nacionalnom i regionalnom nivou, ali ne i na svetskom nivou.

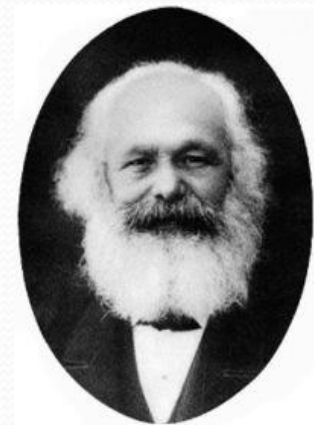
Hvala na pažnji!

Sociologija rada

Rad je:

- (1) planirana, svrsishodna i**
- (2) kolektivna delatnost čoveka**
- (3) radi stvaranja upotrebnih vrednosti (roba),**
- (4) uz upotrebu sredstava za rad i**
- (5) u saradnji sa prirodom, usavršavajući i sebe**

Elementi rada:

- materijalni (sredstva i predmet rada)**
- subjektivni (čovek – snaga, plan, umeće)**

Radna snaga predstavlja skup fizičkih i umnih sposobnosti čoveka da stvara.

Radnu sposobnost čine:

- **zdravlje-funkcijski kapacitet,**
- **stručnost-znanja i veština,**
- **vrednosti-stavovi i motivacija,**
- **radna okolina,**
- **zahtevi radnog mesta,**
- **upravljanje.**

Karakteristika rada:

- **lični identitet čoveka:** zanat, struka, profesija, karijera, ugled
- **nivo aktivnosti:** umni i fizički napor, veština, sposobnost
- **društveni karakter:** kolegijalni odnosi, tržište, potrebe...
- **raznovrsnost: prostora, uslova rada**
- **struktura i ritam vremena:** radno-vanradno, nedeljni, mesečni, sezonski rad
- **novac – plata:** plaćen i neplaćen rad (moba) i oporezivanje prihoda ili “**skrivena transakcija**”=**rad na crno**

**Podela rada: ogroman broj zanimanja,
međuzavinost specijalizovanih struka**

Društvena i tehnička podela rada

Teoretičari o modernom radnom procesu:

Adam Smit – podela rada povećava produktivnost

Karl Marks – eksploatisanje rada i otuđenje rada

Emil Dirkem – izolovanost ili međuzavisnost,
solidarnost na poslu

Robert Blauner – uticaj mašine, automatizacije na radnika

Frederik V. Tejlor – američki savetnik na poslu, menedžer

- industrijski proces rada podeliti na jednostavne operacije,

vremenski precizno organizovati na najefikasniji način

- tejlorizam = naučni menedžment najefikasnijeg

organizovanja posla (tejlorove tehnike) radi maksimalizacije

učinka (profita)

Masovno tržište, standardizovani proizvodi, robne kuće

Henri Ford – američki industrijalac (1908. fabrika automobila sa pokretnom trakom, masovna proizvodnja i za siromašne)

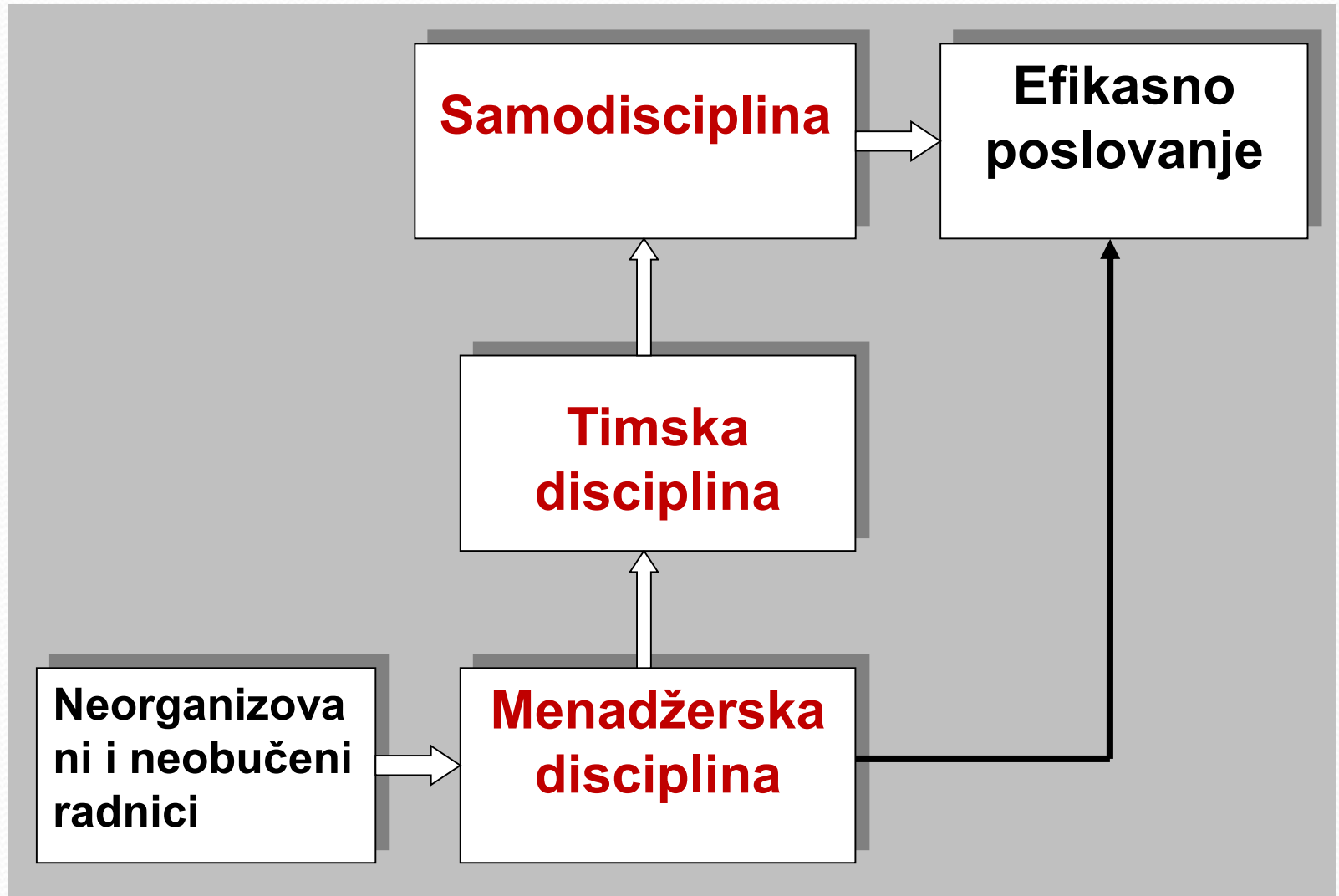
- uočio vezu između efikasnog učinka, obrada tržišta (podsticaj masovne tražnje) i masovne proizvodnje
- **Sistem niskog poverenja** (menadžment organizuje, kontroliše posao, kapacitet, tempo mašine, a radnik nema samoinicijativu niti veliku lojalnost)
- **Sistem velikog poverenja** (radnik može da kontroliše tempo, sadržaj rada je dogovoren, kreativne inicijative, efikasnost, fleksibilnost i napredak, lojalnost)

Postfordizam – praksa fleksibilne proizvodnje i ponude (1989)

Majkl Piori i Čarls Sejbl – postindustrijski razvoj: kompjuterska tehnologija, fleksibilnost, inovativnost, prolagodljivost potrošaču

Specifični proizvodi (butik, specijalistička prodaja, npr. automobil za žene ili roba ekstra kvaliteta, pojedinačne narudžbe)

Mogući putevi do efikasnog poslovanja

5 obeležja japanskog modela organizacije rada su:

1. *Sistem odlučivanja odozdo-naviše (ringi seido)*

- Zaposleni = «fiksni resursi»
- ringi seido = procedura odlučivanja po kojoj se svaki pojedinac za koga važi sprovođenje nekog predloga konsultuje

2. *Manje izražena specijalizacija*

Mladi radnici uče način funkcionisanja različitih odeljenja, rotiraju se na radnim mestima

3. *Sigurnost radnog mesta*

- Zaposleni provode ceo radni vek u jednoj kompaniji - preduzeće njihov dom
- **garanovan posao i zajednička sudbina**

4. *Timski rad - «model odbojkaške ekipe»*

- zaposleni su podeljeni u **timove** i posmatra se **učinak grupe** a ne pojedinca: **zajednički cilj**
- mladi željno uče od starijih i radije se zapošljavaju u solidnoj firmi sa dobrom **perspektivom** za dalji razvoj, nego u onoj koja nudi više para

5. *Stapanje ličnog i poslovnog života*

- **lojalnost** i posvećenost firmi: **proizvodnja Just-In-Time** = zalihe na «nuli» ili minimumu, škart na «nuli», male ekonomične serije, kvalitet proizvoda vrhunski...

Tendencije u modernom procesu rada:

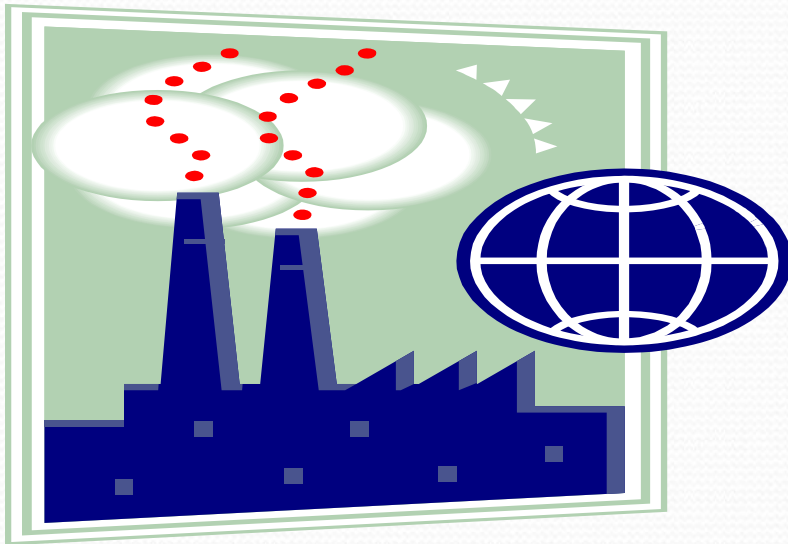
- **postindustrijsko društvo** (“nova ekonomija” ili ekonomija znanja (Nemačka 60%), **postinformatičko doba, veštačka inteligencija**)
- **ulaganje u ljude: profesionalizacija, stručnost, složen rad, dokvalifikacija**
- **upotreba IT moderne tehnologije, kompjutera, robota**
- **rast uslužne delatnosti na štetu proizvodnog rada**
- **angažovanje ženske (plaćene) radne snage**
- **pojava istraživačkog, inovativnog rada, kreativnost**

Prelazak na novi nivo razvoja...

- **Postindustrijsko doba**

Ekonomija znanja u prvi plan stavlja ljudsku kreativnost, inovativnost kao najprofitabilniji deo tržišnog uspeha.

Veliki deo radne snage uključen ne u fizičku proizvodnju i raspodelu materijalnih dobara, već u njihovo dizajniranje, u razvoj, tehnologiju, marketing, prodaju i održavanje.

Znanje je moć

- Danas je najveći izvor znanja tzv. **specijalizovano znanje**. To je posebna vrsta znanja gde uz formalno (zvanično) obrazovanje potrebno ovladati i nekim **veštinama**.
- U savremenom svetu znanje je najznačajniji resurs, a **negovanje intelektualnog kapitala nacije** je garancija **prograsa** u njoj.
- Radnici sa znanjem **prave novac od “vazduha”**, proizvode nešto što se ne može lako izmeriti ili dotaći, učinak rada ne stoji u magacini, zarađuju pružanjem usluga, mišljenja, informacija i analiza, rade **“nevidljiv” posao**

Specifičnost ženske radne snage

- tradicionalno neplaćen, podplaćen (-20%)
- potreban rad ako nedostaje muška radna snaga
- “rezervna armija rada” pojavom lake industrije i tercijalne delatnosti (pre 2. svetskog rata 29%, posle 2. sv. rata 45% od ukupno zaposlenih)
- isprekidana i opterećena radna karijera žene
- “ženske” privredne grane, poslovi i profesije

Ponuda ženske radne snage zavisi:

- **Demografskih faktora** – broj, struktura stanovništva
- **Nedemografskih faktora** (tržište, visina zarade supruge (EU), političkog opredeljenja (Rusija, Kina), tradicija (SAD), običaj, religija, porodični status, obrazovni nivo, svest o nezavisnosti)

u Vojvodini

Muškarci i žene prema sektoru delatnosti, 2006

Osnovni cilj je pronaći način koji omogućava usklađivanje radnih sa porodičnim potrebama zaposlenih žena.

Najčešće se primenjuju neki od sledećih modaliteta:

- 1. programi porodičnog odsustva**
- 2. specifične pogodnosti za brigu o deci**
- 3. obavljanje zajedničkog posla**
4. programi sa fleksibilnim radnim vremenom

Produženo radno vreme

- U Srbiji kao i većini evropskih zemalja **puno radno vreme iznosi 40 časova**
- U slučaju nepredviđenog povećanja obima posla, radi se više od 40 h nedeljno, ali ne i duže od 8 časova, i ne duže od 4 h dnevno - **prekovremeni rad**
- **Kao odgovor na to je nov fenomen skraćenjog radnog vremena – rezultat: efikasnost, krizne situacija, nevezano radno vreme...**

Alternativi programi rada

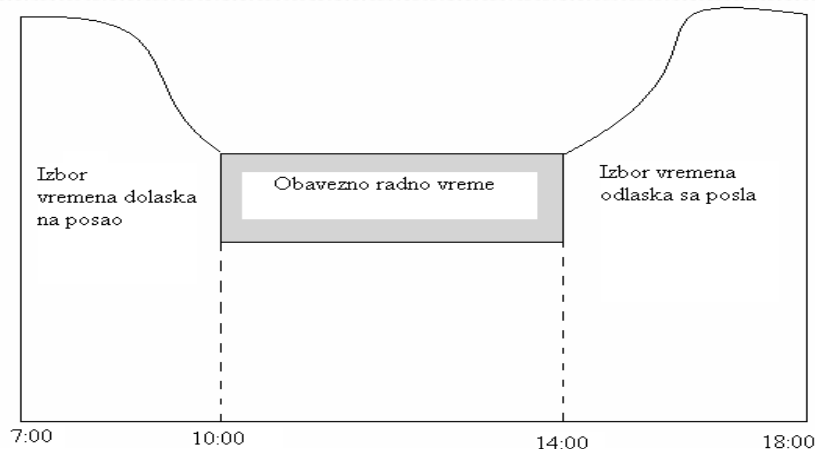
- Odsupanje od tradicionalnog organizovanja rada
- Zaposlenima se povećava osećaj kontrole nad vlastitim radom i životom

U cilju povećanja produktivnosti i smanjenja troškova kompanije nude alternativne programe rada:

- **FLEKSIBILNO RADNO VREME**
- **KONDENZOVANA RADNA NEDELJA**
- **SKRAĆENO RADNO VREME**
- **RAD KOD KUĆE** (Model telekomunikacija)

Fleksibilno radno vreme

- Primenjuje se u evropskim zemljama, a kasnije u američkim kompanijama. Švedska sa najfleksibilnijim radnim vremenom
- Omogućava zaposlenima da uz određena ograničenja po svom nahođenju efikasno organizuju svoj radni dan
- Ograničenja: “obaveznom prisustvu” (osnovni razlog postojanja ovog ograničenja jeste što neki poslovi zahtevaju timski rad)
- Nedostatak je nemogućnost primene na sve vrste poslova, posebno tamo gde su prisustvo i zajedničke konsultacije neophodne

Kondenzovana radna nedelja

- Suština ovog modela je u **povećanju broja radnih sati u toku dana uz istovremeno smanjenje broja radnih dana u nedelji**
Npr. ako zaposleni radi 10 sati dnevno za četiri dana će isti posao biti obavljen kao da je radio 5 dana po 8 časova, pri čemu nedeljni fond časova ostaje isti
- **opcija za policajce, vatrogasce, pilote, doktore, medicinske sestre** - zaposleni želi da radi 12 časova dnevno i da dobije još jedan slobodan dan (sa vikendom onda ima 4).
- **Nedostatak je pojava zamora**

Skraćeno radno vreme

Koncept **permanentnog i privremenog skraćenog vremena**

- **Permanentno** - postoji ugovor o radu
- **Privremeno** - sezonski radnici...

Primena oba koncepta posrazumeva da posao obavljaju **dva pojedinca sa skraćenim radnim vremenom** umesto da to radi **jedna osoba sa punim radnim vremenom**

- **Skraćeno radno vreme** je uglavnom **popularno kod žena** koje tako pokušavaju da dovedu u ravnotežu posao i svoje **porodične obaveze**

Rad kod kuće - Rad na daljinu

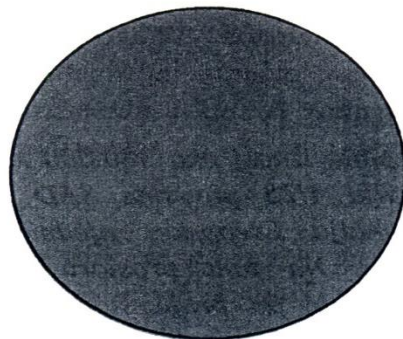
PC računar povezan na Internet ili računar firme i rad na daljinu je nešto što većina firmi može da priušti sebi

Japanski model organizacije

JAPAN
- ZEMLJA "IZLAZEĆEG SUNCA" -

JAPAN - ZEMLJA OSTRVA

«Lična karta» Japana

- Površina iznosi oko 380.000 kvadratnih kilometara, što predstavlja 1/25 površine SAD
- Na tom prostoru živi oko 121 milion stanovnika. Gustina naseljenosti je veoma velika, 12 puta veća od SAD.
- Ima malo prirodnih resursa i gotovo ne proizvodi sirovine koje predstavljaju osnovu za privredni razvoj.
- Stopa nepismenosti iznosi 0,7% - **što je najniža** stopa u svetu.

- Japanci smatraju da je svaki poslovni **problem moguće rešiti predanim** radom.
- **Rad je najvažniji, cilj svih ciljeva - to je ideal.**
- Svoje stavove o radu formiraju na osnovu:
 1. **ograničenosti raspoloživog zemljišta,**
 2. prirodno malih i retkih resursa,
 3. velike naseljenosti;
 4. **male razlike između društvenih slojeva**

- U Japanu se odavno shvatilo da **jedan čovek nije najpametniji**
- Japanski model se razvio na osnovama **«japanske proizvodne filozofije»**
- JMO se naziva "privredno čudo"
- mudra izreka koja ga najbolje objašnjava glasi: **«Vreme je senka pokreta»**.

«Privredno čudo» (JMO) je rezultat

- jasno utvrđenih ciljeva proizvodnje
- maksimalnog korišćenja sopstvenog i tuđeg znanja u proizvodnji,
- ekonomične proizvodnje u malim serijama, koja je rentabilnija
- sistema kontrole kvaliteta, kojim se škart potpuno eliminiše.

Obeležja japanskog modela su:

1. ***Sistem odlučivanja odozdo-naviše*** *(ringi seido)*

- **Radnici na najnižem nivou dogovaraju se sa rukovodstvom o poslovnoj politici.**
- **Japanski menadžeri poklanjaju veliku pažnju zaposlenima kao prema «fiksni resursima»**
- **ringi seido se odnosi na proceduru odlučivanja po kojoj se svaki pojedinac za koga važi sprovođenje nekog predloga konsultuje.**

- **Nove predloge pokreću niži i srednji sloj menadžera u korporaciji.**

- Predlozi prolaze kroz hijerarhiju:

- neki od njih blede i nestaju na putu do **nivoa najvišeg rukovodstva**

- druge ideje se obogate i prihvataju.

- **Predlozi nastali po «ringi seido»**
sistemu:

inicijator=pokretač

- + konsenzus organizacije

- + vrhovna uprava prihvata.

- Proces **donošnja odluka** zahteva mnogo vremena,
- **sprovođenje odluke je brzo i ne traži dodatno objašnjenje.**

- nijedna odluka se ne donosi dok svi odgovorni i zainteresovani pojedinci nisu **svesni šta ta odluka donosi za njih.**
- Neophodno je **mного komuniciranja** pre **nego što se stvarno donese odluka**
- **“...što je manje tajni u preduzeću ljudi će bolje raditi...”**

2. Manje izražena specijalizacija

- **Mladi radnici u prvoj godini službe uče način funkcionisanja različitih odeljenja, rotiraju se na radnim mestima.**
- **Japanski sistem obrazovanja omogućuje zapošljavanje svih nivoa obrazovanja od srednjih do visokoškolskih.**
- **Japanski akademski građani su malobrojni a sistem škole je koncipiran da se lako izdvajaju «vredni» od «manje vrednih» kandidata.**

3. Sigurnost radnog mesta

- Zaposleni provode ceo radni vek u jednoj kompaniji.
- Kompanija svojim zaposlenima garantuje posao i predstavlja **zajednicu ljudi sa zajedničkom sudbinom**.
- Osnovno odredjenje plata i **napredovanja su starešinstvo, obrazovanje i pol, a ne poslovi, njihova složenost i rang.**
- Radnici osećaju da je **preduzeće njihov dom.**

4. *Proizvodnja orijentisana ka timskom radu* «**model odbojkaške ekipe**».

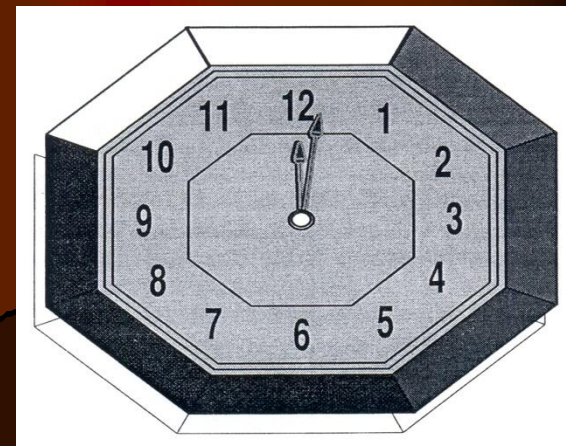
- U okviru korporacije, zaposleni su podeljeni u **timove**.
- Prilikom ocenjivanja se posmatra **učinak grupe** a ne pojedinca: **zajednički cilj**.
- **Mladi željno primaju informacije i uče od starijih i radije se zapošljavaju u solidnoj firmi sa dobrom **perspektivom** za dalji razvoj, nego u onoj koja više nudi.**

5. Stapanje ličnog i poslovnog života

- **Japanske korporacije opslužuju potrebe svojih radnika, što ima za posledicu veću lojalnost i posvećenost radnika firmi.**
- **Najviše rukovodstvo, menadžeri i zaposleni svoju pripadnost kompaniji izražavaju kroz: "moja kompanija"**
- **Proizvodnja Just-In-Time = zalihe na «nuli» ili minimumu, škart na «nuli», male ekonomične serije, kvalitet proizvoda vrhunski...**

Simbol «Menadžer od jednog minuta»

= je znak da je «prošao jedan minut na časovniku» i taj znak treba da podseti menadžere da odvoje, bar minut dnevno i pogledaju u lice ljudima kojima rukovode i da shvate da su oni najveći izvor uspeha...

**“Ključ za
uspeh nisu
informacije.
to su ljudi...”**

Prva tajna: *ciljevi od jenog minuta*

- cilj **određuje** organizaciju, a ne obrnuto

postavljanje «ciljeva od jenog minuta» se vrši:

- Dogovorite se oko ciljeva
- **Razmislite kako treba da se ponašate**
- **Zapišite svaki od svojih ciljeva na poseban list hartije koristeći manje od 250 reči**
- **Pročitajte što je zapisano o svakom cilju (1 minut)**
- odvojite jedan minut od svakog radnog dana da bi **ste razmislili o onome što ste uradili**
- **Ustanovite da li je vaše ponašanje u skladu ili nije sa vašim ciljevima**

Druga tajna: *Pohvale od jednog minuta*

- ***kažete ljudima jasno da nameravate da im stavite do znanja kako rade***
- ***hvalite ljude odmah***
- ***kažete ljudima da ste zadovoljni onim što su ispravno uradili i kako to pomaže organizaciji i ljudima koji tamo rade***
- ***napravite predah da biste im omogućili i da «osete» koliko se vi dobro osećate***
- ***podstaknete ljude da učine to isto***
- ***stisnete ljudima ruku ili ih dodirnete na način koji jasno pokazuje da podržavate njihovo napredovanje u organizaciji***

Treća tajna: *Prekori od jednog minuta*

- ***kažete ljudima unapred da ćete im staviti do znanja kako rade, na nedvosmislen način***

Prva polovina prekora

- *prekorite ljude odmah*
- ***kažite ljudima gde su pogrešili- budite određeni***
- ***kažite ljudima kako se osećate zbog njihove greške, na nedvosmislen način***
- *zastanite nekoliko sekundi kako bi došlo do neprijatne tišine i kako bi oni osetili šta vi mislite*

Druga polovina prekora

- ***rukujte se ili taknite ljude na način koji im pokazuje da ste iskreno na njihovoj strani***
- *podsetite ljude na to koliko ih cenite*
- *istaknite da o njima imate lepo **mišljenje, ali da se to ne odnosi na njihov postupak u ovoj situaciji***
- *shvatite da je sve gotovo kada **završite sa prekorom***

***Dobar menadžer je prvo
strog, a onda i dobar.***

Ilustracija (priča iz drevne Kine)

Jedan car postavio je svog zamenika da vlada. Nazvao ga je premijerom i rekao: "zašto ne podelimo obaveze? Zašto ti ne bi samo kažnjavao, a ja samo nagrađivao?" Premijer je rekao: "Dobro ja ću samo da kažnjavam, a vi ćete samo da nagrađujete." Car je tada primetio da kad god je zatražio od nekog da nešto uradi, on je to uradio ili nije. Međutim, kada bi progovorio premijer, ljudi bi se pokrenuli. Zato je car pozvao premijera i rekao mu: "Zašto opet ne podelimo obaveze? Ti si kažnjavao već dosta dugo. Sada ću ja da kažnjavam, a ti nagrađuj". I za mesec dana premijer je postao car.

“Nas ne čini samo naše
ponašanje.

Mi smo osebe koje
usmeravaju svoje
ponašanje.”

I NEMOГУЃЕ
JE MOГУЃЕ

Hvala na pažnji!

Teritoriálna organizovanost države

Oblik državne vlasti može biti centralizovan ili decentralizovan

- **Državna vlast se rasprostire na celoj državnoj teritoriji, s tim što se jedni poslovi obavljaju na nivou centralnih, a drugi na nivou necentralnih organa.**
- Centralni su oni državni organi čija se vlast prostire na celoj teritoriji države i na sve ljude u njoj, a **necentralni** su oni čija se vlast prostire samo na deo države, bilo po teritoriji bilo po licima na koje se prostire.
- **Centralizacija uređenja se ogleda u hijerarhijskom odnosu nižih i viših organa; zasnivaju svoj način upravljanja na jedinstvu u upravljanju iz jednog centra.**
- Decentralizacija se ogleda u većoj samostalnosti nižih organa. Moguća samostalnost u a) izvršenju odluka; b) donošenju i izvršenju odluka; c) donošenju, izvršenju i kontroli izvršenja odluka.

Oblici državnog uređenja

■ Prosta (unitarna) država (Mađarska, Srbija, Albanija...)

- Najstariji, osnovni oblik, kada je **jedinstvena državna organizacija** od dna do vrha, sa jedinstvenom strukturom organa
- Decentralizovani organi su na nivou lokalne samouprave (opštine i okruzi)

■ Složena država (SAD, Nemačka, Indija, Švajcarska)

- Sastavljena od dve ili više država i može biti: **federacija ili konfederacija**
- “Prag centralizacije” preko koga se ne može preći
- Organi složene države (federacije) preuzimaju onoliko nadležnosti kako bi države članice imali relativnu samostalnost sa datim ovlašćenjima.
- Ako bi članice prešle prag decentralizacije onda bi one postale samostalne, unitarne, a složena bi raspala (primer raspada Jugoslavije).

■ Državne unije (Poljsko-Litavska Unija ili Evropska unija)

- Samostalne realne države (savezi država, imaju zajedničku politiku i organe, naprimer carinske unije ili zajedničku odbrabu, spoljnu politiku itd.) ili personalne unije (vezane ličnošću vladara)

1. Unitarni (prosti) oblik državnog uređenja

Unitarna država a se sastoji od jedne države, ali u kojoj **centralni organi nemaju sva ovlašćenja.**

Centralizacija postoji onda ako su niži, necentralni organi zavisni od centralnih.

Necentralnim organima nezavisnost je određena zakonom.

Najčešće je dvostepeni sistem organizovanja: centralni (državni) i lokalni (opštinski).

Republika Srbija je unitarna državna

Najviši organi vlasti: Narodna skupština, Predsednik Republike, Vlada sa ministarstvima i sudovi.

2. Federalizam – federalno državno uređenje

Federalna država može nastati na dva načina:

1. Prelaskom konfederacije u federaciju (spajanjem).

- Odlukom najmanje dve države iz konfederalnog saveza da obrazuju federaciju.
- Donosi se ustav federacije, kojim se utvrđuje organizacija vlasti u federaciji i odnosi federalnih jedinica.
- **Države koje formiraju federaciju odriču se određenih prava u korist federacije, njihov suverenitet se smanjuje ili se pretežno prenosi na federalnu državu.**
- Tako su nastale **američka, nemačka, švajcarska federacija.**

Sjedinjene Američke Države

- Prva i najstarija federalna država.
- Nastala 1787. g. kada je svih 13 do tada formiranih država donelo odluku da formiraju federaciju.
- **Ekonomski i zaštitni razlozi za formiranje federacije.**
- Ustavnotvorna skupština donošenjem federalnog ustava ustanovljava federaciju.
- **Danas ima 50 država + jedan federalni okrug = 51 federalnih jedinica. Sve su ravnopravne, nadležnosti federalnih država izbalansirane u utvrđene ustavom svake države i ustavom SAD.**
- Savezna država relativno jaka, glavni organi:
Kongres (sa dva doma), Predsednik i Vrhovni sud.

Švajcarska

- **Prvo su države formirale konfederaciju (13 kantona), a zatim je formirana federacija.**
- Švajcarska postaje federacija 1848. g. kada je konfederalna skupština izglasala ustav nove federalne države.
- **Prva federalna država u Evropi.**
- Ustav dao nedovoljno ovlašćenja federalnoj državi, 1872. g. federalna skupština izgasala novi ustav kojim su povećane nadležnosti federacije. Nakon dve godine pripremljen novi ustav kojim su nesto smanjena ovlašćenja federalnih organa. Taj ustav je i danas na snazi.
- **Organi federacije: Savezna skupština (nacionalno veće i Veće države), Savezno veće (savezna vlada) i Savezni sud.**

Nemačka

- Početkom XIX. veka stvoren konfederalni oblik državnog uređenja.
- Prvo nastala Rajnska konfederacija, konfederacija nemačkih severnih država. Nemačke federalne države na jugu Nemačke (Baden, Esen, Bavarska, Virtenberg) pristupaju konfederaciji Severne Nemačke. 1870. g.
- **Uspostavljeno Nemačko carstvo, 1871. godine Rajhstag izglasao novi ustav prema kome je Nemačko carstvo postalo federacija.**
- Federacija oslabljena Vajmarskim ustavom 1919. g., nestala 1933. g. dolaskom nacionalsocijalista na vlast. Nemački Rajh postaje unitarna država. Posle II svetskog rata ponovo uspostavljena federacija.
- *Savezna Republika Nemačka, uvećana Istočnom Nemačkom (1989), postoji i danas kao jaka federacija.*

Rusija

- **Oktobarska revolucija ruši Carsku Rusiju, uspostavljena je Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika (1918. g.)**
- **Centralni organi federacije: Sveruski kongres sovjeta, Sveruski centralni izvršni komitet sovjeta i Savet narodnih komesara.**
- **Ruska federacija je *asimetrična* jer od osnivanja do danas ima 21 republiku, 6 pokrajina, 47 oblasti, 1 autonomnu oblast i 10 okruga.**
- **Od 1922. g. RSFSR se uključuje u SSSR kao zajedničku državu koju je sačinjavalo još 14 država članica.**
- **Od 1991. g. kada se raspao SSSR, Rusija postaje samostalna i složena država pod nazivom Ruska Federacija.**
- **Ustav iz 1993. g. koji je narod prihvatio referendumom je i danas na snazi.**

Vrste federacije (1)

1. **Klasična federacija** – konstituisana i funkcioniše prema strogo izbalansiranim pravilima o položaju federalnih jedinica i federalne države. Ustavom federacije utvrđene nadležnosti federacije, a ustavom federalnih državnih jedinica utvrđene su njihove nadležnosti. **Primer: SAD, Meksiko, Nemačka.**
2. **Kvazi federacija** – ustavom predstavlja kao federacija, u praksi je sa više unitarnih ili konfederalnih elemenata. **Primer: Indija (savezna država velike nadležnosti, može ukinuti federalnu jedinicu),**
3. **Prosta ili jednostavna** – sve federalne jedinice su istog ranga (nadležnosti) bez obzira na njihov broj i veličinu. **Primer: SAD.**
4. **Složena** – u svome sastavu ima različit rang federalnih jedinica: savezne republike, autonomne republike, autonomne oblasti, okruzi. **Primer: SSSR, SFRJ.**

Vrste federacije (2)

5. **Višespratna** – svaka federacija koje se označava složenom; koja ima različite nivoe teritorijalnih jedinica i nadležnosti.
6. **Asimetrična** – jedna ili više federalnih jedinica ima znatno veću samostalnost od ostalih. U bivšem SSSR, Ukrajina; Kanada, Kvebek.
7. **Asocijativna i disocijativna** – po načinu nastanka:
 - *Asocijativnim putem* (agregacijom) veoma česte, nastale od predhodno postojećih država.
 - *Disocijacijom* (devolucijom) ređe; nastale raspadom unitarne države, od jednog državotvornog subjekta nastanu najmanje tri (barem dve članice federacije i nova država-federacija).
8. **Čvrsta i fleksibilna** – koje predviđaju promene (fleksibilna) ili ne predviđaju mogućnost promene svoje strukture (čvrste).
9. **Posebna** – sa pretežno jednonacionalnim ili višenacionalnim stanovništvom; sa izdvojenim teritorijama (gradovi, distrikti, zone).

3. Konfederalni oblik državnog uređenja

- ✓ Labavi savez dve ili više država koje se udružuju radi ostvarivanja određenih ekonomskih, vojnih ili političkih ciljeva. **Konfederacija nije prava država.**
- ✓ Nastaje na bazi konfederalnog pakta - ugovora - koje prihvate i potpisu članice konfederacije.
- ✓ Akt ima svojstva međunarodnog ugovora.
- ✓ Za izmenu neophodna saglasnost svih članica.
- ✓ Članice raspolazu **pravom nulifikacije** (pravom neprihvatanja odluka organa konfederacije) i **pravom secesije** (pravom istupanja iz konfederacije).

Konfederalni oblici državnog uređenja u istoriji

Pojavljivala se u više faza:

- ✓ **Prva** – još u *antičko doba* (Etopska i Ahajska liga)
- ✓ **Druga** – srednjovekovni savezi kao *Većiti savez* protiv Habsburga iz 1291.g. tri švajcarska kantona.
- ✓ **Treća** – XVIII i XIX vek; SAD, Švajcarska, Nemačka
- ✓ **Četvrta** – poslednjih nekoliko decenija; konfederacija Egipta i Sirije, Egipta i Libije; Evropska unija

4. Unija

Najlabaviji oblik složene države

1. Personalna unija – zajednički šef države za dve ili više samostalnih i suverenih država.

- Države članice i dalje ostaju samostalne i odvojene.
- Unija nije naddržava jer nema nikakvih kompetencija ni na unutrašnjem ni na spoljnom planu.
- Unija Velike Britanije i Kanade (do prestanka imenovanja guvernera u Kanadi), Peru, Kolumbija i Venecuela pod predsedništvom Bolivara.

2. Realna unija – labavi savez dve ili više država koje imaju zajedničkog vladara na osnovu međunarodnog ugovora i zajedničke spoljne poslove.

- Subjekt međunarodnog prava, može imati zajedničke organe (ministarstvo spoljnih poslova, finansija).
- Nije posebna naddržava, nema vlast koja bi se vršila neposredno nad građanima. Nema vlastite legislative ni egzekutive

3. Mešovite unije – najčešće nastaje dobrovoljno, ali i naturanjem i iz nužde (Komonvelt, Francuska zajednica, Nizozemsko-indonezanska unija)

PRIMERI

1. Evropska unija

- Prvo kao Evropska ekonomska zajednica osnovana 1956 g., stupila na snagu 1958 g. (Belgija, Holandija, Italija, Luksemburg, Nemačka). Od 1973 g. Velika Britanija, Danska, Irska.
- Od 1980 g. Evropska zajednica, sa organima: Parlament, Izvršni savet i druga zajednička tela.
- **Evropska unija danas ima 28 (-1) država u svom sastavu, zajednički organi: Parlament, Savet Evrope, Sud Evrope, zajednička moneta. Sedište u Briselu i Strazburu.**

2. Zajednica nezavisnih država (sa Rusijom)

- osnovana 1991 g. u Minsku, ušle 15 država koje su ranije sačinjavale SSSR, izgrađuju se zajednički ekonomska i neka vojna pitanja.

- **DECENTRALIZACIJA** je sistem odnosa između centralnih i necentralnih organa u kom necentralni ogani uživaju izvestan stepen samostalnosti.

Primena decentralizacije se ispoljava u tome što se lokalnim organima, koji su po pravilu izborni, prepuste određene funkcije vlasti (funkcije su od neposrednog interesa za mesno stanovništvo).

OBLICI LOKALNE SAMOUPRAVE

TERITORIJALNA ORGANIZACIJA JE ODREĐENA USTAVOM:

- 1) **Zakonom o teritorijalnoj organizaciji** određuju se broj i granice opština
- 2) **Zakonom o lokalnoj samoupravi** se definišu nadležnosti i organizacija jedinica lokalne samouprave

Lokalni nivoi organizovanja stanovništva u Srbiji

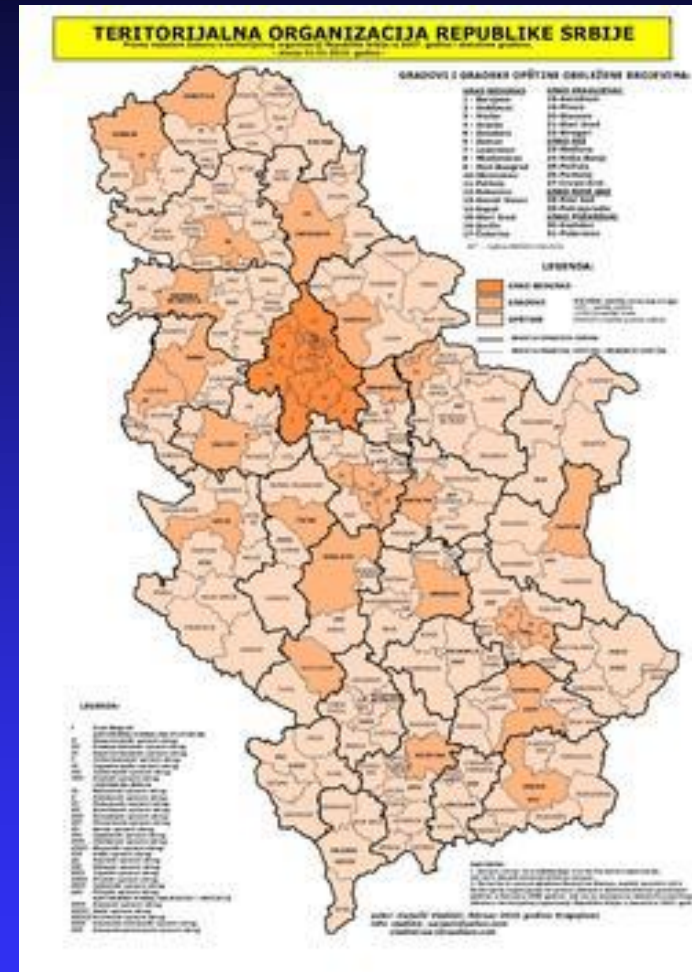
- Mesne zajednice
- Opštine
- Okrug
- Regija
- Autonomne oblasti - pokrajine

MESNE ZAJEDNICE

- Po mestu stanovanja i življenja stanovnici se organizuju u lokalnim teritorijalnim zajednicama – mesnim opštinama – radi zadovoljavanja sopstvenih interesa, uslova stanovanja, komunalnih usluga, snabdevanja, školovanja, potreba iz oblasti sporta, kulture, zdravstva, zaštite životne okoline...
 - Odluku o osnivanju mesnih zajednica donosi Opština i utvrđuje broj i teritorija mesnih zajednica.
 - Mesne zajednice se ne mogu ukinuti bez mišljenja i odobrenja građana koji u njoj žive.
 - Glavni organ može biti savet mesne zajednice ili tzv. knez.
- Mesne zajednice imaju status pravnog lica.**

OPŠTINE

- Osnovna jedinica lokalne samouprave. Predstavljaju teritorijalne zajednice administrativno i upravljački su relativno samostalne.
- Opštine su teritorije u okviru kojih građani obezbeđuju uslove svog života i rada.

Nadležnosti opština

- Donosi programe razvoja
- Utvrđuje uslove i način obavljanja određenih delatnosti
- Osniva javna preduzeća, ustanove kulture
- Imenuje rukovodioce javnih preduzeća i ustanova
- Postavlja upravne odbore
- Ima uticaj na urbanizaciju
- Utvrđuje lokalne takse
- Vrš i druge funkcije koje podrazumevaju obezbeđivanje i zaštitu građanskih sloboda, prava, dužnosti i odgovornosti
- Sprovodi kontrolu u privrednim i finansijskim tokovima.

OPŠTINSKI ORGANI

- 1) Skupština opštine (neposredni izbori za poslanike)
- 2) Izvršni organ
- 3) Opštinsko veće

Gradonačelnik (bira se neposrednim izborom ili na skupštini grada)

1) SKUPŠTINA OPŠTINE

- Predstavlja predsednički organ kog čine predstavnici građana koji se zovu odbornici (biraju se na neposrednim izborima).
- Skupština ima svog predsednika, sekretara
- Jednom u tri meseca mora sastati.

Nadležnosti :

1. donosi statut, završni račun
2. bira opštinsko veće, načelnika uprave, direktora javnih preduzeća
3. u okviru skupštine postoje radna tela koja mogu biti stalna i povremena.

2) IZVRŠNI ORGAN

- Predsednik opštine je Izvršni organ
- Bira se na neposrednim izborima
- Predsednik ne može biti odbornik

Funkcije:

1. Predstavlja i zastupa opštinu
2. Izvršava odluke skupštine
3. Predlaže donošenje akata
4. Predlaže pojedina imenovanja
5. Potpisuje sve akte u vezi budžeta, finansiranja,...

3) OPŠTINSKO VEĆE

- Osnovni zadatak je da usklađuje rad skupštine i izvršnog organa
- Najvažnija nadležnost je da utvrđuje predlog budžeta
- Rešava sukobe nadležnosti
- Članove predlaže izvršni organ a broj članova je određen statutom opštine.

Službe opštinske uprave

- Priprema nacрте propisa i drugih akata koje donose skupština i izvršni organ
- Izvršava odluke
- Izvršava zakone koje država poveruje
- Rešava o upravnom postupku...
- Rukovodilac je načelnik

Stručne funkcije: Gradski arhitekta, opštinski menadžer koji bi privlačio ulagače ili npr. inostrani kapital u opštinu...

Gradski branilac-onbucman kome se građani mogu žaliti ukoliko su njihova prava ugrožena.

Finansiranje se uređuje budžetom

Prihodi mogu biti:

- Izvorni – one koje opština sama propisuje i utvrđuje
- Preneseni – koje ustupa (vraća) Republika

Postoje prava kojima se štite nadležnosti lokalne samouprave!

Republički organi mogu raspustiti skupštinu iz 2 osnovna razloga:

- 1) Ako ne donese budžet u propisanom roku
- 2) Ako između 2 sednice prođe više od 3 meseca.

OKRUG

- Oblik decentralizacije vlasti predstavlja određenu teritoriju kojoj vlada poverava vršenje poslova iz svojih nadležnosti.
- Vlada postavlja načelnika okruga.

Vojvođanski okruzi su:

- Severno-bački
- Zapadno-bački
- Južno-bački
- Severno-banatski
- Srednje-banatski
- Južno-banatski
- Sremski

REGIJA

- **Mogućnost da se opštine ujedineju prema logici ekonomsko-privredne, istorijsko-kulturne saradnje**
- **Dogovaraju se oko nadležnosti zajedničkih organa**
- **Nije organ lokalne samouprave, već oblik teritorijalne organizacije.**

Značaj Evropskih regija je u prekograničnoj neposrednoj saradnji institucija ili privrenika regiona.

EU propisuje NUTS2 regionalizaciju za Srbiju.

POKRAJINA

- **Oblik teritorijalne autonomije**
- **Razlozi osnivanja: istorijski (Kosovo) i nacionalni i teritorijalni (Vojvodina)**
- **Nadležnosti se utvrđuju ustavom republike**
- **Samostalno donosi propise iz oblasti utvrđenih ustavom i sprovodi ih.**

Organi pokrajine:

A) Skupština AP Vojvodine

- Čine je poslanici, biraju se neposrednim izborima

B) Izvršni organ je Izvršno veće Vojvodine koje bira skupština

- Postoje sekretarijati za:

1. Poljoprivredu
2. Lokalnu samoupravu
3. Zaštitu prirodne sredine...
4. Za propise i manjine...
5. ...

HVALA NA PAŽNJI

Tipovi vlasti

OSNOVNI POJMOVI

Vladavina se odnosi na sprovođenje politike, **donošenje odluka** i pitanja od državnog značaja od strane zvaničnika koji predstavljaju deo političkog aparata.

Politika je društvena delatnost = **sredstva** koja koristi vlast da bi odredila obim i sadržaj aktivnosti vezanih za vladavinu.

Moć predstavlja **sposobnost** pojedinca ili grupe da ostvari sopstvene interese, čak ili uprkos protivljenju drugih.

Vlast je **društveni odnos** u kome jedna strana izdaje zapovesti i naređuje drugoj, a ova druga dužna je da pod pretnjom prinude postupa po tim zapovestima. Vlast se odnosi na legitimno korišćenje moći kojom raspolaže vlada.

Legitimnost – zakonski primenjena procedura izbora organa vlasti

Lojalnost podrazumeva da su oni koji su podređeni državnoj vlasti sa tim saglasni.

Politika

Reč *politika* = **grčka *politicos*** (društveni, državni)

Kod starih Grka shvatana je kao praktična etika, tj. kao javno praktikovanje morala.

Politika u modernom smislu u građanskom društvu.

Francuska građanska revolucija je ukinula stalešku nejednakost i proklamovala *pravnu (i političku) jednakost* svih građana.

Ideologija *građanskog liberalizma* (lat. *Liber*=slobodan)

– konstituisanje političkih ustanova i organizacija
(parlament i političke stranke)

OBLIK POLITIČKE KULTURE (autoritarni ili demokratski)

Aristotelova klasifikacija političkih sistema

	Ko vlada?		
U čiju korist (vladara ili svih)?	jedan	nekolicina	većina
	Tiranija	Oligarhija	Demokratija
	Monarhija	Aristokratija	Politeja

Politički sistemi

Politički sistemi su kompleksna strukturno-funkcionalna cjelina koja počiva na interakciji društva (socijalni sistem) i političkog poretka (država i oblici vladavine).

Dejvid Iston je 1953. godine u „Political System“ dao savremeno poimanje političkog sistema (razlikuje od ustavnih prava i pravne nauke; konkretne oblike organizacije političke vlasti)

Tri elementa države:

1) teritorija

2) stanovništvo tj. građani („narod“)

3) suverenost (nedeljiva, neprenosiva, mora biti aplicirana na čitavoj teritoriji i odnosi se na sve građane)

PRINCIPI I OBLICI ORGANIZACIJE VLASTI

partijski sistem i izborni sistem

(ko bira, kako se bira, kako su organizovani izabrani organi vlasti)

Oblici države:

1. **Oblik vladavine** (određen po organizaciji poglavara države) su: **monarhija i republika**.
2. **Oblik političkog režima** (određen po odnosu državnog aparata prema većini naroda), a to su **demokratija i autokratija**.
3. **Oblici državnog uređenja** (određen prema odnosu centralnih i necentralnih državnih organa), **prosta** država – čiji su oblici centralizacije i decentralizacije i **složena država** – čiji su oblici konfederacije i federacija.
4. **Oblici državne vlasti** (određeni odnosom između zakonodavstva, uprave i sudstva), **jedinstvo vlasti i podela vlasti**.

TRI OSNOVNA TIPA SAVREMENIH POLITIČKIH SISTEMA

1. DEMOKRATSKI SISTEMI

- a) Decentralizacija i difuzija političke moći
- b) Partijski i društveni pluralizam, slobodna kompeticija
- c) Praktikovanje i zaštita (sudska) sloboda i prava čoveka i građanina

2. AUTORITARNI SISTEMI

- a) omogućavaju veću kontrolu nad političkim procesima
- b) oslanjaju se na vojnu moć (Irak i neke afričke i južnoameričke države) religiozne institucije (Iran) ili tradicionalnu vladarsku porodicu (Saudijska Arabija i Kuvajt)

3. TOTALITARNI SISTEMI

- a) najsveobuhvatnija kontrola građanskog i političkog društva
- b) komunistički totalitarizam (Severna Koreja, Kuba i Kina)
- c) imperijalni neototalitarizam
- d) različiti oblici totalne kontrole društva (od sile i pretnje silom do rafinirane manipulacije i indoktrinacije)

Oblici političke vlasti:

Oblik političke vlasti u jednoj državi određuje se po tome ko je nosilac suverene državne vlasti.

**Dva osnovna tipa političkog režima:
*demokratija i autokratija***

**Tri tipa političke vlasti:
*monarhija, demokratija i autoritarni sistemi.***

Monarhija

Na čelu države stoji jedna ličnost, odnosno monarh, čija se vlast nasleđuje unutar porodice sa generacije na generaciju. Kraljevske porodice vladale su nad svojim podanicima na osnovu tradicije i božijeg prava. Vlast monarha se zasnivala na snazi običaja, a ne zakona.

Danas se razlikuju tri vrste monarhije:

- ***apsolutna monarhija***, u kojoj monarh u svojim rukama drži neograničenu vlast,
- ***ustavna monarhija***, u kojoj je vlast monarha ograničena odredbama ustava,
- ***parlamentarna monarhija***, u kojoj monarh ima samo deo vlasti, najčešće izvršnu, dok je zakonodavna vlast u rukama parlamenta.

Monarhije u danas (plavo)

Parlamentarne monarhije (crveno)
ustavne monarhije (ljubičasto)

Demokratija

- Demokratija u **užem smislu** označava politički sistem u kojem postoji *vladavina u ime većine* (građana), sistem u kome je ustavom i zakonima obezbeđena realna mogućnost da građani, neposredno ili preko svojih slobodno izabranih predstavnika, putem demokratskih političkih institucija, bitno utiču na odluke državnih i drugih organa.
- Demokratija u **širem smislu** ne odnosi se samo na politički sistem i njegove institucije, već i na demokratske odnose i demokratski duh u svim drugim sferama društvenog života, kao što su privreda, kultura, obrazovanje, umetnost, sport, religija, svakodnevni život.

Demokratija kao oblik političkog uređenja

Demokratija ima sledeće oblike:

- participativna demokratija (direktna)
- predstavnička demokratija (indirektna)
- liberalna demokratija (višestranačka)

Participativna demokratija

U participativnoj (direktnoj) demokratiji odluke se donose zajednički od strane onih kojih se takve odluke tiču.

Naprimera: referendum, opšti izbori

Jedan prvobitni oblik demokratije postojao je u drevnoj Grčkoj.

U modernim društvima veliki deo populacije ima politička prava, ali bi bilo nemoguće da svi aktivno učestvuju u donošenju odluka koje ih se tiču.

Predstavnička demokratija

Politički sistem u kojem u donošenju odluka ne učestvuje cela zajednica, nego to u njeno ime čine izabrani predstavnici naroda (senatori u kongresu, poslanici u parlamentu, ministri u vladi).

Teoriju o predstavničkoj demokratiji razvili su Tomas Hops, Džon Lok i Šarl Monteskje.

Liberalna demokratija

Zemlje u kojima glasači mogu da biraju između dve ili više stranaka i u kojima svi punoletni građani imaju pravo glasa

Vrste:

Tradicionalna liberalna demokratija

Tranziciona liberalna demokratija (bez političke kulture)

Autoritarni sistem

U autoritarnim državama aktivno učešće građana u političkom životu je ili potpuno uskraćeno ili svedeno na najmanju moguću meru.

Potrebe i interesi države stavljaju se iznad potreba i interesa prosečnih građana, i ne postoje pravni mehanizmi koji omogućavaju svrgavanje vlade ili vođe vlasti.

Daniel Bell profesor sa Harvarda, smatra da su vlade postale isuviše male da bi se izborile sa velikim problemima (npr. zaštita životne sredine), a s druge strane vlade su postale isuviše velike da bi se bavile malim problemima pojedinih gradova ili oblasti.

Posledica: sve manja zainteresovanost građana da učestvuju u političkim zbivanjima.

- **Građani mnogih demokratskih država nemaju poverenja u svoje izabrane prestavnike (korupcija).**
- **Poslanici samo žele da ostvare sopstvene ekonomske interese (privilegije) ili uviđaju da su političari nemoćni da utiču na globalne promene.**

Kod birača se stvara utisak da nemaju nikakvog uticaja na donošenje odluka.

Zaključak

- Demokracija je samo po sebi paradoks, jer kao politički sistem u svetu, **ne predstavlja neposrednu vladavinu naroda**, već vladavinu određenog broja ljudi u ime naroda.
- Izabrani predstavnici trebaju da služe narodu, brane zajedničke interese (uključujući i **deo interesa manjine**, koja vremenom može postati većina), da omoguće demokratiju.
- Bitan uslov jeste da se izbori predstavnika, kao i rasprava i odlučivanje, sprovode po unapred i zajednički utvrđenim **zakonskim pravilima** postupanja („pravila igre”, legalni izbori, legitimna vlast).

HVALA NA PAŽNJI

ULOGE POLITIČKIH STRANAKA

Pojam političkih stranaka

Lat. “pars partis”=deo neke celine.

Definicija:

- ▶ **Politička stranka ili politička partija je politička organizacija (oblik političkog organizovanja ljudi), koja obuhvata ljude s istom političkom ideologijom, sa osnovnim ciljem potpunog ili delimičnog osvajanja i vršenja državne vlasti, demokratskim putem, na osnovu izbora.**

Prethodnice: 17. vek, Engleska - suparništvo:

1.) Vigovci, liberali/Škoti, Irci

2.) Trojevci, konzervativci, monarhisti/Englezi

Politička STRANKA

je samostalna i dobrovoljna organizacija građana (partija, udruženje, savez, pokret ili druga organizacija) obrazovana radi ostvarivanja političkih ciljeva.

- Građanima se omogućuje SLOBODNO udruživanje u političke stranke (na način utvrđen zakonom)
- Rad političke stranke je javan
- Političku stranku može osnovati najmanje 100 (ili više?) punoletnih građana
- **Program stranke** je politički dokument koji definiše najvažnije ciljeve i stavove stranke
- **Statut** je pravni dokument koji utvrđuje unutrašnje ustrojstvo stranke, ovlašćenja i odnose njenih organa
- **Taktika i strategija** stranke

Funkcije

1. **Predstavljanje**
2. **Stvaranje elita i regrutovanje**
3. **Određivanje ciljeva**
4. **Artikulacija i agregacija interesa**
5. **Socijalizacija i mobilizacija**
6. **Organizovanje vlasti**

1. Predstavljanje

Smatra se da je predstavljanje interesa je najosnovnija funkcija svih političkih partija.

To je njihova sposobnost da iznesu u javnost gledišta i autentična, a ne manipulisana mišljenja svojih članova i simpatizera (glasača).

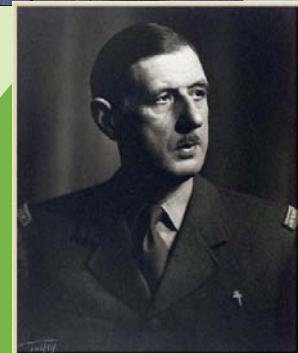
2. Stvaranje elita i regrutovanje

Partije svih usmerenja odgovorne su za regrutovanje svoje elite i obezbeđivanje političkih vođa - lidera.

Izuzeci su autoritarne vođe koji skupljaju poslušnu elitu/saradnike, ali ne žele zamenu dok su živi.

Primeri:

- *Jednopartijski sistem: maršal J.B. Tito,*
- *Višepartijski sistem: general Charles de Gaulle...*

3. Određivanje ciljeva

- ▶ Političke partije tradicionalno su sredstvo kojim društva određuju kolektivne ciljeve (program stranke), i teže njihovom sprovođenju.
- ▶ Ciljevi treba da su jasni, transparentni
- ▶ Ovu funkciju najefikasnije obavljaju partije u parlamentarnim sistemima...

4. Artikulacija i agregacija interesa

- ▶ Tokom procesa određivanja kolektivnih ciljeva partije pomažu u identifikovanju, predstavljanju i objedinjavanju različitih interesa u društvu.
- ▶ Postaju sredstvo kojim poslodavci, radnici, verske, etničke i druge grupe zastupaju ili brane svoje različite interese.

Nudimo Posao

5. Socijalizacija i mobilizacija

- ▶ Debate, rasprave, diskusije, razmena iskustava – usklađivanje interesa
- ▶ Zahvaljujući unutrašnjoj raspravi, kao i vođenju kampanja i izbornom nadmetanju, partije su značajni agensi političkog obrazovanja i socijalizacije, kao i mobilizacije, odn. afirmacije građanstva radi postizanja svojih ciljeva.

6. Organizovanje vlasti

- ▶ Na prvom mestu, stranke doprinose formiranju parlamenta, obrazovanju Vlada i drugih državnih organa.
- ▶ Olakšavaju saradnju podeljene vlasti: zakonodavne i izvršne-upravne (najjača po broju partija ili stranke u koaliciji obezbeđuju članove vlade)

Delovanje i pozicioniranje:

U savremenoj demokratiji stranke deluju pred **izbore** i između njih, kroz raznovrsne akcije: **pluralizam interesa**

- Danas su stranke institucije demokratije, a radi se u njima na osnovu uspostavljene **političke kulture (tradicionalne i tranzicione)**
- Na osnovu programa/ideologije i interesa svojih birača, članova i rukovodstva, stranke zauzimaju mesto na političkoj sceni i određuju **odnos prema drugim strankama (levo, desno ili centralno pozicionirani)**
- Većina građana zna da politika nije životni poziv - mogu u njoj učestvovati u meri u kojoj to žele (savremena pojava: **apolitičnost**)

IZBORI i režimi

Skup pravila kojima se reguliše način izbora zove se **izborni sistem**, a definiše se izbornim zakonom

- ▶ **Biračko pravo** mora biti opšte i jednako, tj. moraju ga ravnopravno uživati svi građani bez obzira na pol, etničku i versku pripadnost, imovinsko stanje, političko opredeljenje, poreklo, stepen obrazovanja, mesto stanovanja
- ▶ U 20. veku, demokratski izbori su uglavnom u **tradicionalnim višestranačkim zemljama – savremeni kapitalizam**.
- ▶ U bivšim socijalističkim zemljama, izbori su održavani samo formalno, jer su mogli da se kandiduju samo pripadnici vladajuće komunističke stranke – **totalitarni režim**.
- ▶ U **autoritarnim** zemljama, formalno postoji više stranaka, ali su uslovi za njihovo učešće na izborima nejednaki pošto vladajuća stranka ima monopol na sva potrebna sredstva i uživa podršku državnih organa

Izborni sistemi

- ▶ **većinski sistem u jednom krugu** doprinosi stvaranju dvostranačkog sistema;
- ▶ **većinski sistem u dva kruga** doprinosi stvaranju polarizovanog višestranačkog sistema (grupisanje stranaka u dve koalicije);
- ▶ **sistem srazmernog predstavnštva** dovodi do integralnog višestranačkog sistema.

Izborni sistemi u praksi

A.) Većinski izborni sistemi se dele u dve vrste:

1.) **Sistemi relativne većine (jednokružni)** Poslanik određene IJ postaje kandidat koji je dobio relativnu većinu, tj. više glasova od bilo kog drugog kandidata u toj IJ.

2.) **Sistemi apsolutne većine (dvokružni)** Nije dovoljno dobiti više glasova od ostalih kandidata pojedinačno, već od svih njih zajedno, tj. apsolutnu većinu (50%). U svim IJ u kojima nijedan kandidat nije dobio takvu većinu organizuje se drugi krug u kome učestvuju najčešće dva najbolje plasirana kandidata iz prvog kruga.

B.) Proporcionalni izborni sistemi – kada se zaokružuju imena partija. Broj mesta u parlamentu odgovara proporciji osvojenih glasova.

Podela stranaka

U zavisnosti od odnosa prema postojećem sistemu u celini:

- ▶ **revolucionarne ili stranke društvenog status quo-a**

Prema stepenu discipline kojoj je podvrgnuto stranačko članstvo i rukovodstvo:

- ▶ **čvrste ili labave**

Prema broju članova:

- ▶ **kadrovske ili masovne stranke**

Po strukturi koalicije:

- ▶ **dihotomne i trihotomne tipologije**

Levica

- ▶ **Levo krilo ili levica, deo političkog spektra koji je u bliskosti sa idejama i oblicima socijalizma, socijal–demokratijom, a ponekad i liberalizmom.**
- ▶ **Suprotstavljena koncentraciji bogatstva i moći.**
- ▶ **Uglavnom se zalaže za drugačiju preraspodelu društvenih dobara i duboke socijalne reforme.**
- ▶ **Suprotstavlja se oblicima agresivnog nacionalizma, imperijalizma i napadačkog rada.**
- ▶ **Zalaže se za državnu intervenciju i neki oblik kontrolisane privrede.**
- ▶ **Primeri: socijaldemokratske, liberalno-socijalističke, ekološko-socijalističke, demokratsko-socijalističke, komunističke i anarhističke političke stranke**

Desnica

- ▶ Desničarske stranke ili desnica, ima ideje koji je povezani sa kapitalizmom, konzervatizmom, klasičnim ekonomskim liberalizmom, religioznom desnicom ili nacionalizmom.
- ▶ Povezuje se sa idejama o tradicionalnim vrednostima i očuvanjem individualnih i korporativnih prava (privatne svojine) kroz ograničenje moći države.
- ▶ Cilj: očuvanje bogatstva i moći.
- ▶ Razlikujemo: umerenu, radikalnu i ekstremnu desnicu.
- ▶ *Primeri: hriš. anski demokrati, anglo-saksonski konzervativci, ekstremna desnica ili ultra desnica (neo-fašisti, neo-nacisti)*

CENTRUM partije

Niti su desno niti su levo orjentisani, zato su najščešće u koaliciji, i njihova pažnja je usmerena ka srednjem sloju, najbrojnijim biračima.

Program je uglavnom konzervativna, privlači mlađe birače naklonjene biznisu i slobodnom tržištu i cilja osobe koji su za rast životnog standarda i zaštitu okoline.

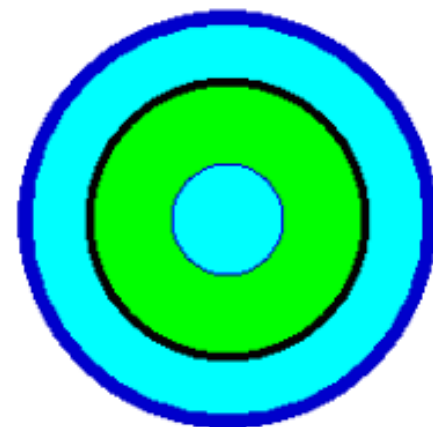
Mogu biti transnacionalne, internacionalne.

Primer:

- ▶ **Konzervativna Hrišćansko-demokratska unija (CDU) je politička stranka desnog centra u Nemačkoj ili Hrišćansko-socijalna unija (CSU)**
- ▶ **U Parlamentu Evrope najjača koalicija je**
- ▶ **Evropska narodna partija**

Unutrašnja struktura

1. Najviši organ stranke je stranačka **skupština ili kongres**, koju čine izabrani predstavnici stranačkog članstva.
 - Stranke imaju i **predsednika** koji zajedno sa jednim ili više potpredsednika čini **predsedništvo**.
 - Između dva zasedanja stranačke skupštine, strankom rukovodi uži organ koji se obično zove **glavni ili centralni odbor**
 - Administrativna i **stručna (savetodavna) tela**
2. **Članstvo** – nekoliko stotina hiljada
3. **Simpatizeri** – potencijalni glasači, najmasovnija grupa

Struktura članstva

- ▶ **osnivači (paromotori)**,
- ▶ **organizatori**, to su ljudi koji posle osnivanja stranke organizuju njene aktivnosti i razvijaju stranku;
- ▶ **rukovodstvo (dirigenti)**, to su ljudi koji čine stranački kadar
- ▶ **učesnici i aktivisti**, su saglasni sa programom stranke, koji ga prihvataju, podržavaju stranku na izborima glasanjem za nju, učestvuju u raspravama na stranačkim tribinama, ali nisu stalni članovi stranke.

Odnosi stranaka:

- **suparnički** ili
- **saveznički**, kada neke stranke stupaju u predizborne ili postizborne **koalicije** (nastup na izborima sa zajedničkim kandidatima i programom, ili zajedničko sastavljanje organa vlasti posle izbora).
- Uobičajeno nadmetanje: **pozicija i opozicija**

Primer Nemačka: Crno-crvena (velika) koalicija: Hrišćansko-demokratska unija (CDU) i Socijaldemokratska stranka (SPD).

Vladajuća stranka

- ▶ **Vladajuća ili stranka na vlasti je politička stranka čiji članovi kontrolišu najveći deo organa vlasti u državi.**
- ▶ **U nekim zemljama se vladajućom strankom smatra i stranka koja nema sama većinu u parlamentu, niti je sama na vlasti, ali koja predstavlja najveći deo i najvažniji deo vladajuće koalicije.**
- ▶ *Vladajuća stranka treba mudro da debatuje, raspravlja ili saraduje sa opozicijom, jer na donošenje zakone utiče i snaga opozicije i javnog mnjenja.*

Opozicija

Lat. “oppositio” = suprotstavljenost.

Opozicija su svi pojedinci, grupe ili organizacije koje su iz političkih ili ideoloških razloga suprotstavljene pojedincima, grupama ili organizacijama koje predstavljaju vlast.

Vođa opozicije ima posebna prava i obaveze koja se tiču savetovanja sa predstavnicima vlasti oko bitnih odluka.

Uloga opozicije je da kontroliše, predlaže amandmane, menja zakone koje promovira Vlada, pri čemu bi “dobra opozicija” trebala da teži ka tome da bude konstruktivna.

Nedostatak političke kulture/primeri lažiranja izbora

1. Neažurirani birački spiskovi (izostavljeni protivnici vlasti, a dodati tzv. *Duhovi*)
2. Sprečavanjem birača da glasaju i zastrašivanjem birača na putu do izbornog mesta
3. Zamenom kutija sa glasačkim listićima kutijama koje su unapred pripremljene
4. Zaokruživanjem kandidata protivno volji hendikepiranih ili starih ljudi
5. Tajnim prebrojavanjem glasova

Na parlamentarnim izborima u Srbiji učestvuje oko **15** političkih stranaka ili udruženih koalicija, koje imaju oko **4.000** kandidata za **250** poslaničkih mesta u Narodnoj skupštini Republike Srbije.

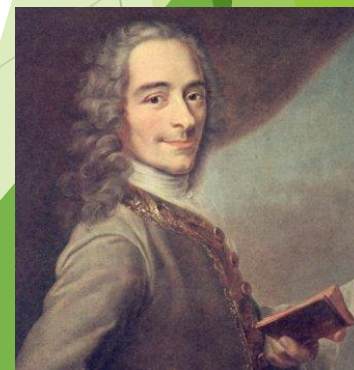
U Srbiji ima oko **6.607.000** birača (2018).

Zaključak

Političke stranke su "megafon" naroda. One trebaju prepoznati postojeće političke ciljeve, brige, želje i potrebe glasača i to pretvoriti u državnu volju.

Vi izlazite na glasanje prilikom izbora u Srbiji?

"Nije li politika zapravo samo veština da se laže u pravi čas?!" Voltaire

HVALA NA PAŽNJI!

LIBERALNA DEMOKRATIJA

POJAM LIBERALNE DEMOKRATIJE

Zemlje u kojima glasači mogu da biraju između dve ili više stranaka i u kojima svi punoletni građani imaju pravo glasa, obično se nazivaju liberalne demokratije.

VIDOVI LIBERALNE DEMOKRATIJE:

- Klasična liberalna demokratija
- Moderna liberalna demokratija
- Neoliberalna demokratija

OSNOVNE OSOBINE LIBERALNIH DEMOKRATIJA

- Ustav koji ograničava moć vlade i štiti mnoga građanska prava
- Opšte pravo glasa, koje svim građanima garantuje pravo glasa bez obzira na rasu, pol ili imovinsko stanje
- Sloboda govora
- Sloboda medija i pristup nedržavnim izvorima informacija
- Sloboda okupljanja i organizovanja
- Jednakost pred zakonom i pravo na suđenje prema zakonu
- Pravo na privatno vlasništvo i privatnost
- Obrazovanje koje građane upućuje u njihova prava i građanske obaveze
- Široko i duboko utemeljeno građansko društvo
- Sistem međusobnog nadzora među granama vlasti

LIBERALNO-DEMOKRATSKE ZEMLJE

- 1. Tradicionalne demokratije:** uglavnom zapadnoevropske zemlje, SAD, Japan, Australija, Novi Zeland
- 2. Novoformirane demokratije:**
 - Zemlje trećeg sveta (Indija...)
 - Zemlje Južne Amerike (Čile, Kolumbija)
 - Tranzicione - bivše socijalističke zemlje: bivše republike Sovjetskog Saveza, Jugoslavije...

POPULARNOST LIBERALNE DEMOKRATIJE

RAZVOJ TRŽIŠNE EKONOMIJE

Tržišna ekonomija se pokazala uspešnijom od komunističkog režima, kada privatno vlasništvo nije postojalo, nego je država imala monopol u svim privrednim granama.

Konkurentnost ideja, programa...

GLOBALIZACIJA DRUŠTVENIH AKTIVNOSTI

- “Ubrzava širenje ideja van granica nacionalnih država i dovodi do **aktivnijeg učešća građanstva u političkim događajima** u mnogim delovima sveta”

FRENSIS FUKUJAMA (FRENCHIS FUKUYAMA) “KRAJ ISTORIJE”

Liberalna demokratija je politički oblik koji je “savršen i jednom ustanovljen, postojan i da će se onog trenutka kad se ostvari, zaustaviti negativni trendovi istorije i sama njena dinamika”

- “Više nema opštih alternativa, već je još jedino moguća liberalna demokratija”

PARADOKSI LIBERALNE DEMOKRATIJE – E. Gidens

- „S jedne strane, demokratija se širi po celom svetu, s druge strane, u zemljama sa dugom demokratskom tradicijom javlja se veliko **razočarenje demokratskim procesima.**“
- Napredak informacionih tehnologija, omogućio je da ljudi do informacija dolaze mnogo brže i lakše, tako da i vlada i građani imaju pristup gotovo istim informacijama.
- **Fukujama:** „Nemoguć je nasilan sukob između liberalnih demokratija, i dva slično postavljena društva će uvek naći mirno rešenje“

- **Američki sociolog Danijel Bel:**
- **“Vlade nacionalnih država postale su suviše male da bi se izborile sa velikim problemima, a s druge strane, suviše velike da bi se uhvatile u koštac sa malim problemima pojedinih gradova ili oblasti.”**
- **U državama sa brojčano velikim građanstvom samo skromna manjina učestvuje stalno i aktivno u poslovima njihove države ili u masovnim organizacijama - politička apatija**

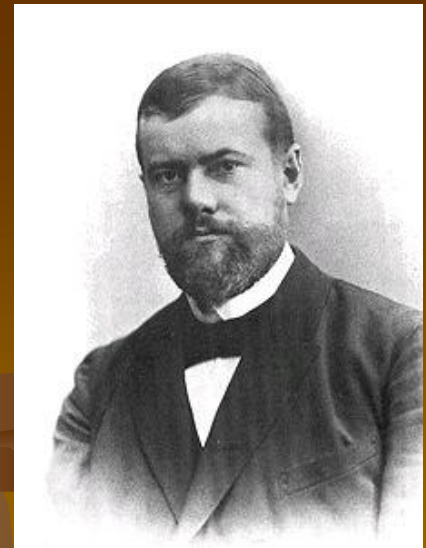
ZAKLJUČAK

- **Uspešno vladanje u doba u kojem živimo zahteva dobro utemeljenu demokratiju i to ne samo na nivou nacionalnih država, nego i na lokalnom i globalnom nivou .**
- **Da li je liberalna demokratija zaista „najbolji i najpoželjniji“ oblik vladavine? Šta dokazuje sadašnja svetska finansijska i ekonomska kriza?**
- **Fukujama je ipak prerano pisao o kraju istorije, jer niko nije u stanju da predvidi kako će izgledati budući ekonomski, politički i kulturni poredak u svetu .**

Disfunkcija birokratije

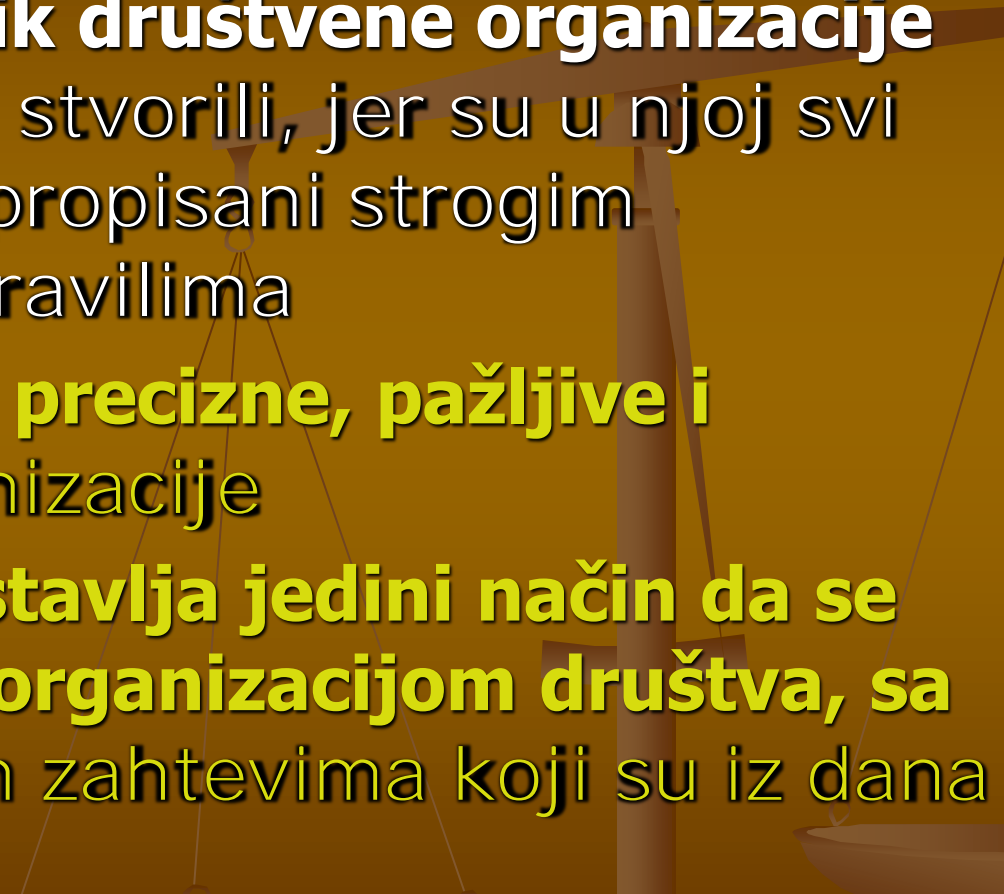

Birokratija

- Začetnik diskusije:
Maks Veber (1864–1920)
- Vladavina činovnika
- Reč **birokratija** skovao je Degurne 1745. godine dodavši na reč "biro" koja na francuskom znači kancelarija i sto, grčku reč "kratos" vladavina
- **Birokratija je procvat doživela u modernoj epohi**

Pozitivna mišljenja o birokratiji

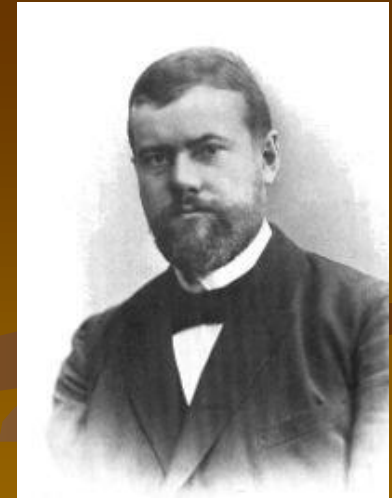
- **Najefikasniji oblik društvene organizacije** koji su ljudi ikad stvorili, jer su u njoj svi zadaci precizno propisani strogim proceduralnim pravilima
 - **Poželjni obrazac precizne, pažljive i delotvorne organizacije**
 - **Birokratije predstavlja jedini način da se izađe na kraj sa organizacijom društva, sa administrativnim zahtevima koji su iz dana u dan sve veći**
-

Negativna mišljenja o birokratiji

- Preterana administracija
- Neefikasnost zadovoljavanja **potrebe društva**
- Gubljenje vremena

Veberov idealan tip birokratije

- Postojanje jasno definisane hijerarhije autoriteta
- Pisanim pravilima određuje se ponašanje službenika na svim nivoima organizacije
- Službenici rade puno radno vreme i primaju platu za svoje angažovanje
- Javne dužnosti službenika u organizaciji odvojene su od njegovog privatnog života
- Nijedan član organizacije ne poseduje materijalna sredstva sa kojima radi

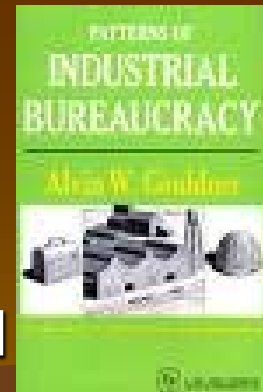
Disfunkcija birokratije

Zaključci Roberta K. MERTONA [1910 - 2003]

- **Birokrate su obučene da striktno poštuju pisana pravila i procedure. Nisu naviknuti na fleksibilizam i sopstveno mišljenje sto dovodi do *birokratskog ritualizma*.**
- **Slepo pridržavanje birokratskih pravila je postalo bitnije od ostvarivanja osnovnih ciljeva organizacije**

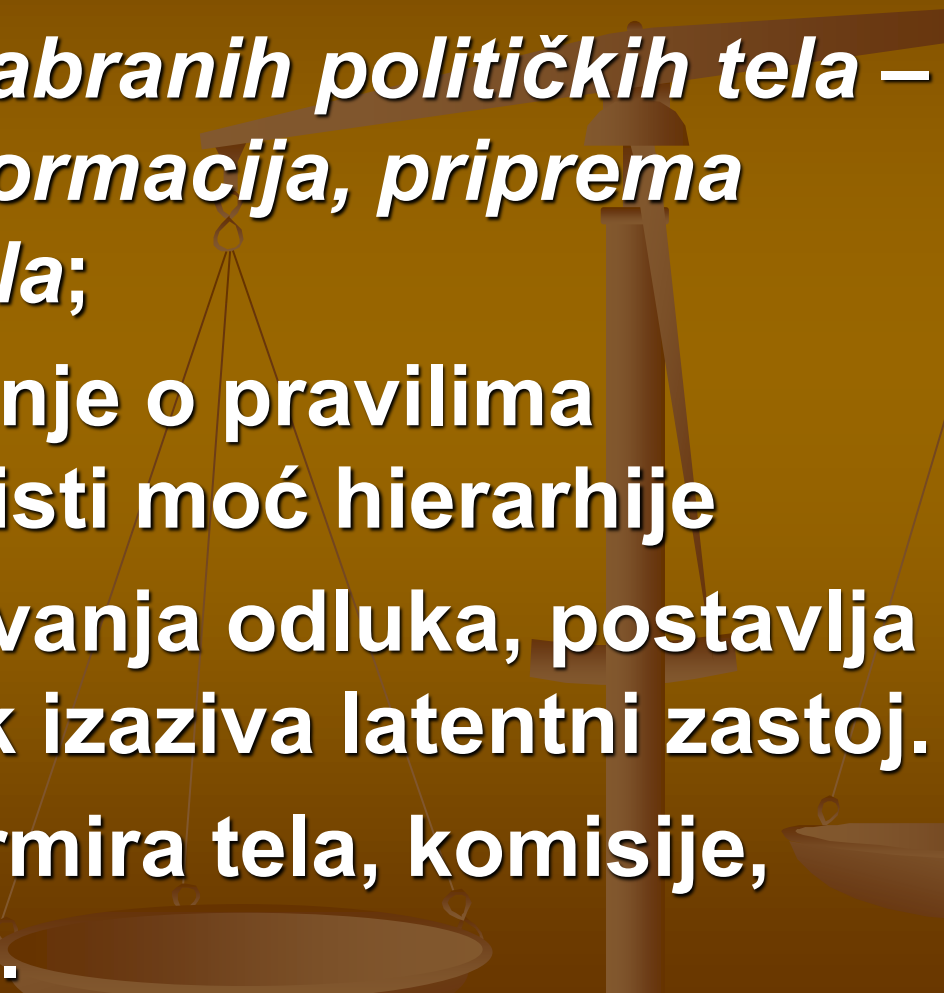

MICHEL CROZIER

- Birokrata nije u stanju da menja svoju delatnost niti svije greške, jer time bi izgubila uticaj i vlast... **Industrijska birokratija je posebno štetna.**
- Alvin Ward Gouldner (1920 – 1980) profesor sociologije SAD: birokratija se vrti oko (*circulus vitiosus*) propisa-kontrole, pa kontrolo-propisi itd. *Sve je to bezlični odnos prema društvu.*

Politički uticaji

- Uticaji za vreme političke kampanje;
 - *Manipulacija izabranih političkih tela – selektiranje informacija, priprema radnih materijala;*
 - Selektira saznanje o pravilima ponašanja; koristi moć hierarhije
 - Prilikom izvršavanja odluka, postavlja prioritete ili pak izaziva latentni zastoј.
 - Komplikuje: formira tela, komisije, reorganizira itd.
-

AUTORITARNI REŽIMI

AUTOKRATIJA (SAMOVLAĐA)

- suprotnost demokratiji koju odlikuje “vladavina većine”
- grč. *Auto* – sam, *kratein* – vladati
- sužen krug upravljača ili upravljač koji vlada celim društvom

KARAKTERISTIKE AUTOKRATIJE

■ tzv. “sindrom šest tačaka”
(Friedrich and Brzezinski, 1963):

1. Zvanična ideologija
2. Jednopartijska država, obično predvođena svemoćnim vođom
3. Policijski sistem terora
4. Monopol nad sredstvima masovne komunikacije
5. Monopol nad sredstvima ratovanja
6. Državna kontrola svih oblika privrednog života

VRSTE AUTOKRATIJE

- **Stvarana autokratija – formalno postojanje demokratskih institucija koje deluju prema zahtevima vladajuće nekolicine**
- **Formalna autokratija – nepostojanje formalnih demokratskih institucija**

ISTORIJSKI POJAVNI OBLICI AUTOKRATIJE

- Despotija
- Tiranija
- Apsolutna monarhija
- Diktatura
- totalitarizam

DESPOTIJA

- organizovanje vlasti po kom nekolicina ili jedan vođa ima apsolutnu vlast nad svim stanovnicima jedne države koje smatra svojim apsolutnim podanicima tj. robovima
- Postoje: srednjovekovni despotizam i orijentalni despotizam
- Primer: faraon Ramzes II

TIRANIJA

- **Apsolutna vlast nad ljudima u nekoj državi**
- **javlja se u antičkoj Grčkoj**
- **Tirani su najčešće bili iz redova aristokratije koji su preuzimali vlast u svoje ruke prethodno potpuno narušavajući ustavna uređenja polisa**
- **danas reč tiranin označava represivne režime**
- **primer: Pizistrat**

APSOLUTNA MONARHIJA

- **Monarhijski oblik vladavine gde monarh ima svu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast koja nije ograničena nikakvom državnom institucijom**
- **Apsolutne monarhije su bile prisutne u najvećem obimu u Engleskoj, Francuskoj i Španiji u periodu poznog feudalizma i ranog kapitalizma**
- **Primer: kralj Luj XIV**

DIKTATURA

- **Najtipičniji oblik autokratije**
- **Pojavni oblici diktatura:**
 1. **Prosta diktatura – pojedinac ili nekolicina vlada bez ikakvih ograničenja koristeći se sredstvima prinude (vojska, policija...)**
 2. **Cezaristička diktatura – diktator vlada uz pomoć izmanipulisanih masa**

TOTALITARIZAM

- Totalitarizam = savremeni vid diktature
- lat. *totus* – ceo; celo društvo trpi teror koji se ogleda u indotkrinaciji i vojnoj prinudi
- Karakteristike totalitarizma:
 1. umesto parlamenta postoji monopol jedne partije
 2. Tržišnu privredu zamenjuje komandna ekonomija
 3. Umesto zakona odlučujuća je ideološka samovolja elite
 4. Umesto nepristrasnog sudstva odlučuje tajna policija
 5. Ne postoje slobodni građani, već ideološki sledbenici i tzv. “državni neprijatelji”
- Primer: Hitler, Musolini i Staljin

SAVREMENI AUTORITARIZAM

- **U savremenim uslovima autoritarni režimi se javljaju kao posledica zakasnele modernizacije**
- **vladajuća elita da bi pokrenula modernizaciju prisvaja veći deo narodnog dohotka**
- **demokratski režimi ne mogu ubrzati modernizaciju jer vode ka preraspodeli dohotka, što dalje vodi većoj potrošnji i manjim investicijama npr. Indija – nac. dohodak per capita je ispod 400\$**
- **Komunistički režimi, uvođenjem državne svojine, pokazali su se neefikasnim i još više izolovali državu i zaostali za Zapadom**

SAVREMENI AUTORITARIZAM

- **Uspešnu ubrzanu modernizaciju su izveli zahvaljujući svom povoljnom geografskom položaju i bili bitan faktor u rušenju komunizma – npr. Tajvan i Južna Koreja**
- **ove zemlje su godišnje dobijale od SAD 200-365 miliona dolara, a 40% njihovog izvoza je išlo u SAD**
- **autoritarni režimi zasnivaju razvoj na uvećanju radne snage, a demokratski režimi na boljoj iskorišćenosti što dovodi do veće produktivnosti i plata**
- **“meki” autoritarizam – primer Singapura**

Hvala na pažnji

GLOBALIZACIJA

-Uticaj globalizacije na čoveka-

**Reč globalizacija potiče od francuske reči
“*global*” što znači *celina* ili *sveukupnost*.**

Sinonimi za globalizaciju su:

- 1. “univerzalizacija”**
- 2. “internacionalizacija”**

Definicija globalizacije

Univerzalan proces koji donosi razvitak tehnologije, proširenje tržišta, veći profit, lagodniji život, naučni napredak, liberalizam, raspad diktatorskih režima i potrošačku kulturu.

ili

Prevlast (kolonijalizam i imperijalizam) SAD-a i Evropske Unije nad malim narodima u svim aspektima života: ekonomiji, nauci, politici, kulturi...

Uticaji globalizacije

1. Odnosi se na stanovništvo, demografiju

a.) Čovek je počeo svesno da utiče na svoje reproduktivno ponašanje.

U savremenom svetu **problem humane reprodukcije i reproduktivnog zdravlja** postaje sve prisutniji i značajniji.

Danas, čak i visoko razvijene zemlje sveta tragaju za načinima za savladavanje negativnih posledica narušene demografske ravnoteže i za nalaženje takvog modela reprodukcije koji će istovremeno omogućiti samorealizaciju pojedinca i osigurati biološki i kulturni društveni kontinuitet.

b.) Svetski migracijski tokovi, liberalizacija protoka radne snage.

2. Drugi uticaj je saobraćajna globalizacija, a do nje je došlo kada je pronađeno plovilo kojim se obilazi svet - veliki jedrenjak. Saobraćajna globalizacija omogućila je globalizaciju u trgovini, kulturi, tehnologiji, ali i globalizaciju mnogih zaraznih bolesti.

Danas preovladava masovna migracija i prevoz avionom...

3. Globalizacija u komunikacijama koju je omogućio pronalazak telegrafa, a kasnije: radija, telefona, filma, televizije i kompjutera koji su istovremeno značili i informatičku globalizaciju.

Danas putem interneta, smo blizu mogućnosti da sva znanja tj. sve informacije postanu dostupne svakom čoveku

4. EKONOMSKA GLOBALIZACIJA

- Predstavlja proizvod delovanja tržišnih zakona, međunarodnih ekonomskih politika, država i međunarodnih ekonomskih ustanova i organizacija kao i transnacionalnih i multinacionalnih kompanija.
- Postoje **dva glavna ciklična toka globalne ekonomske integracije:**
 - 1. Međunarodni tokovi kapitala/novca/investicija (MMF)*** eliminacijom povlastica, subvencija za lokalne preduzetnike i proizvođače
 - 2. Međunarodni tokovi trgovine robe (STO)*** kroz slobodnu trgovinu, umanjnjem ili eliminacijom carinskih stopa; olakšavanjem uvoznih režima; stvaranjem slobodnih carinskih zona, smanjenjem troškova transporta

5. Globalizacija i kulturološki razvoj

Karakteristike statičkih kultura ili društva nesklone progresu	Karakteristike progresivne kulture sklone razvoju
Zaštićena tržišta	Globalizacija i konkurencija
Bitna makroekonomija	Bitna mikroekonomija
Povezanost sa vođama na vrhu	Produktivnost na nivou firme
Bitan fizički/finansijski kapital	Bitan ljudski kapital/znanje
Hijerarhija i rigidna organizacija	Fleksibilne meritokratske organizacije
Ekonomija obima	Migracione strategije
Zavisnost od stranih partnera	Fleksibilnost
Reaktivan pristup	Proaktivan pristup
Vlada kao glavni strateg	Zajednička vizija i strategija
Redistribucija bogatstva	Stvaranje bogatstva
Paternalizam	Inovacije

Izvor: Mariano Grondona i Lorens Harison

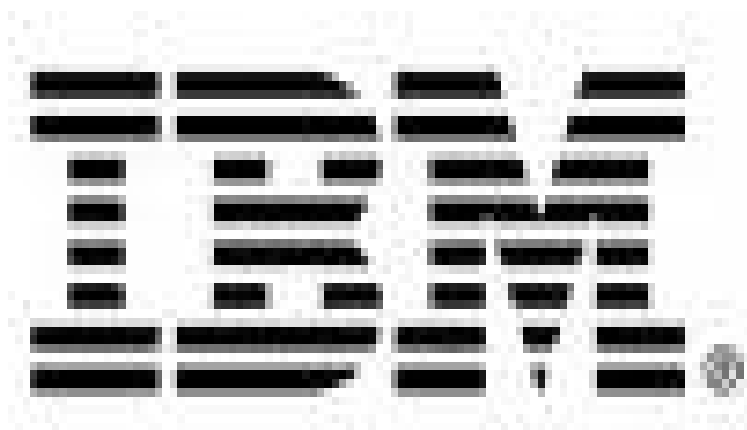
Poznati ruski kritičar Aleksandar Ignjatov uočio je sledeće vrste globalizacije:

- 1. “Mentalna” ili kulturno** – ideološka globalizacija - zahvata tradiciju, religiju, kulturu i ideologiju
- 2. Teritorijalna globalizacija** - proces ukрупnjavanja državnih i naddržavnih organizacija
- 3. Ekonomska globalizacija** - nosi u sebi sjedinjena dva procesa – globalizaciju tržišta i globalizaciju ekonomskih formi
- 4. Informaciono – komunikaciona globalizacija** - predstavlja najizrazitiji primer integracionih procesa
- 5. Etnička globalizacija** sastoji se iz dva osnovna procesa – rast opšteg broja stanovništva planete i uzajamna asimilacija različitih etničkih grupa.

Ključnu ulogu u globalizaciji imaju MULTINACIONALNE KOMPANIJE.

Međunarodni monetarni fond nadzire kredite i time i budžet zaduženih zemalja u razvoju.

Multinacionalne kompanije posluju širom sveta, uz sve veća međuzavisnost nacionalnih ekonomija sa svetskom privredom. Ovakve kompanije imaju sedište u jednoj zemlji, a posluju u mnogo zemalja (General Motors, IBM, General Electric, Toyota).

Pozitivni uticaji globalizacije su:

- 1. Kreativnost glavnih nosilaca, dobra organizacija rada, razvoj novih tehnologija i tehnika proizvodnje, racionalizacija i razvoj novih sirovina.**
- 2. Drugu grupu pozitivnih uticaja čine prestrukturiranje proizvodnje gde se radno intenzivna proizvodnja locira u zemlje u razvoju jer je jeftinija radna snaga, a kapitalno intenzivna proizvodnja se locira u područjima razvijenih zemalja.**
- 3. Treću grupu pozitivnih uticaja čini međuzavisnost koja se odražava kroz regionalna udruživanja, prenos znanja, prenos tehnologije, edukovanje radnika...**

Negativni uticaji globalizacije izražavaju se preko opštih uticaja:

- 1. Nametanje običaja i shvatanja** od strane razvijenih, odnosno potiskivanje domaćih/nacionalnih tradicionalnih vrednosti,
- 2. Nesolidarnost** sa siromašnima i zemljama u razvoju,
- 3. Dovode do neravnomerne zaposlenosti, finansijske dominacije** razvijenih zemalja (jer oni imaju kapital),
- 4. Ograničavanje** od razvijenih zemalja na polju kulture, obrazovanja, korišćanja jezika.

Aberkrombi i Vard ističu da se u naučnoj literaturi mogu prepoznati **tri pogleda na savremene globalizacijske procese**:

1. **Globalni entuzijasti** vide u globalizacijskim procesima neograničene mogućnosti za proširivanje granica slobode čoveka i "slobode trgovanja". Kosmopolitska tendencija, koja vodi "svetskom društvu bez ratova i drugih oštrijih konflikata između pojedinih društava. Vide globalizaciju kao "utopiju bez granica"
2. **Globalni pesimisti** vide globalizacijske procese kao nazadujuć proces, koji je mnogo sličan srednjovekovnom poretku; pre svega, po tome što on vodi slabljenju društava i pojedinačnih država. U srednjem veku feudi su bili jači od države, baš kao što su danas "Microsoft" i "CocaCola" "jači" od društva; u srednjem veku su nicali gradovi, koji su bili moćniji od društva, baš kao što danas nastaju "moćni" megalopolisi Njujork, Tokio, London
3. **Globalni skeptici** smatraju da su preterani univerzalni pogledi na savremene društvene procese. Ekonomskim pokazatelji pokazuju rast socijalnog razlika i siromaštva. Na osnovu tih pokazatelja nastoje da uvere "opponente" tako što ističu da ima vrlo malo pravih internacionalnih kompanija.

- **Zagovornici globalizacije** tvrde kako bi ukidanje carina i drugih ograničenja dovelo do jačanja tržišne utakmice, odnosno pojave kvalitetnijih roba i usluga.
- **Antiglobalisti** – globalizacija će u svom nekontrolisanom obliku cementirati nejednakost u svetu, učiniti siromašne države zavisnim od bogatih i sprečiti ih da razviju vlastite ekonomije.

Nakon dolaska Džordža W. Buša na vlast u SAD, razvio se antiglobalizacijski pokret kao reakcija na globalizaciju.

AG
Latvijas
Antiglobālisti

ZAKLJUČAK

- **Globalizaciju ne možemo zaustaviti jer upravljanje tim procesom je u rukama najmoćnijih kompanija.**
- **Većina ljudi misli o globalizaciji jednostavno kao o odvlačenju moći ili uticaja iz lokalnih zajednica i nacija prema globalnom tržištu.**
- **Nacije gube deo svoje ekonomske moći koje su nekada posedovale, jer kontrolu svetske trgovine robe i kapitala ne mogu pratiti.**

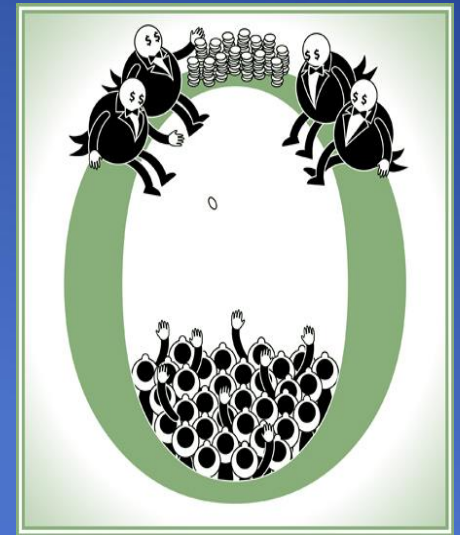
Globalization
by Global

“ГВОЗДЕНИ ЗАКОН ОЛИГАРХИЈЕ”

ДА ЛИ СУ ТО ТАЈКУНИ?

- **Један од основних облика Аристотелове власти**
- **Олигархија** (грчки *oligos* – мало и *arkhê* – владање) је облик владавине у којој се власт налази у рукама мањег дела становништва, које свој супериорни положај стиче на основу порекла, материјалног богатства или политичког утицаја.
- Аристотел: “изопачење аристократске владавине”
- **Користио овај термин да означи мале и привилеговане групе људи које су користиле своју моћ да делују у корумпиране сврхе**

- Сложени политички системи са више кругова моћи која је концентрисана и специјализована складно домену моћи (економска, правна, религиозна, војна, технолошка)
- **Изражавање: дискретно и колегијално**
- Свој политички утицај најчешће остварују посредно (нпр. радије контролишу већи део економије него да се јавно прихвате престола, представништава, вођења Народне скупштине и сл.)
- **Обично говоримо о доминантним породицама за које је политичка позиција заправо део наследства (нпр. породице Буш и Кенеди у САД)**

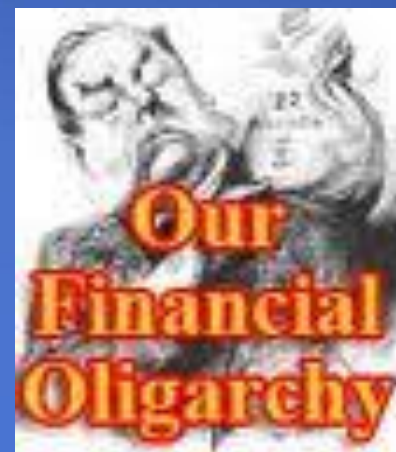

- Творац “Гвозденог закона олигархије” је Роберт Михелс (1876.-1936.)
- Немачки социолог и члан немачке Социјалдемократске странке
- Студирао је у Енглеској, Паризу, Минхену, Лајпцигу, Торину...
- Предавао је економију, политичке науке и социологију
- 1911. “Политичке странке” – “Гвоздени закон олигархије”
- *“Ко каже организација, каже олигархија”*

ROBERT MICHELS

- **Демократске организације бивају предвођене малом групом људи** који су заузели водеће позиције у организацији.
- Ова група људи **временом постаје занесена својим владајућим позицијама**, све више и више су наклоњени доношењу одлука које искључиво штите њихове сопствене интересе, верују да су неопходни организацијама и да поседују више знања од онима којима служе
- “бирографија и демократија не иду заједно”

Разлози за настанак олигархије:

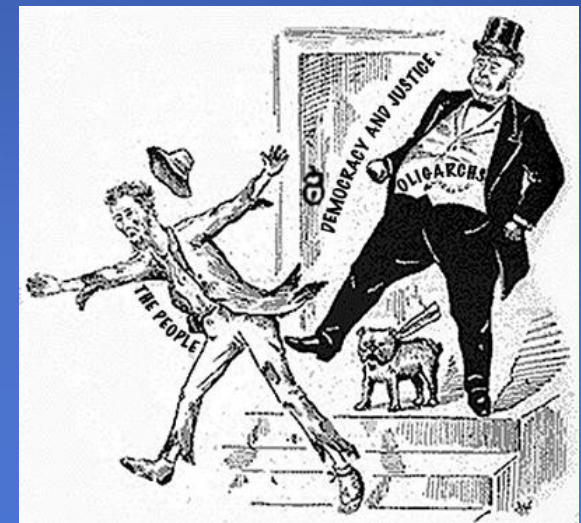
1. **Техничка неопходност руководства у условима ндовољне политичке културе**
2. **Тенденција лидера да се организују и да консолидују своје интересе и финансијску моћ**
3. Специјализација руководиоца, развој њихових знања, вештина и ресурса
4. **Захвалност/оданост лидерима**
5. Манипулација и психологија масе.

Докле год постоје отворене линије комуникације и заједничко доношење одлука, олигархија не може лако да се развије.

Примери олигархије:

- Немачка Социјалдемократска странка
- Спарта
- Јужна Африка
- Мексико
- Шри Ланка
- Северна Кореја
- Русија
- САД

- И у демократским државама се објављују листе најбогатијих породица, најутицајнијих појединаца, твораца јавног мњења.
- У земљама које теже демократији, ове групе људи још израженије.
- **Олигрхија и у Србији постепено и извесно уобличава у последњих двадесетак година.**
- Соцолошка истраживања показују да су бракови међу припадницима политичке и пословне елите (унутар олигрхије) све чешћи.

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!

Kvalitet života

- ekonomska i sociološka pojava -

Teorijski pristup

ARISTOTELES – eudaimonia – sreća

- ▶ **KVALITET ŽIVOTA ili KONCEPCIJA DOBROBITI**
- ▶ **INTERDISCIPLINARNI PROBLEM**

FAKTORI SU OBJEKTIVNI I SUBJEKTIVNI - DIMENZIJE KOJE JE NEMOGUĆE „KUPITI”

- ▶ **OBJEKTIVNI USLOVI ŽIVOTA +**
- ▶ **SUBJEKTIVNA ISKUSTVA**

Lennart Nordenfeltovo otkriće: međuzavisnost zdravlja i kvaliteta života

- ▶ **Globalno doživljavanje:**

kvalitet života / merljiva sreća

- ▶ **Svakodnevno:**

**to je zadovoljstvo /nezadovoljstvo sa životnim
uslovima ili šansama**

Kvalitet života u politici – sredstvo kampanje

- ▶ Johnson - predsjednik SAD 1964-godine u kampanji objavljuje Great Society program:
„Ostvarivanje naših ciljeva nemožemo meriti preko bankovnih računa, nego samo poboljšavanjem kvaliteta života naših građana”

- ▶ Kvantitativni dobrobit - welfare
- ▶ Immaterialne dimenzije dobrobiti -well-being

KVALITET ŽIVOTA U NAUCI – INTERDISCIPLINARNI PRISTUP

- ▶ **SOCIOLOGIJA** – ponašanje čoveka, porodice, raznih društvenih slojeva (obrazovanost, preduzetnička sklonost, migracije...pripadnost zajednicama)
- ▶ **EKONOMIJA**
 - makro nivo: mogućnosti stabilnog razvoja
 - mezo nivo: regionalni razvoj, infrastruktura
 - mikro nivo: zarada, potrošačke navike
- ▶ **PSIHOLOGIJA** – subjektivno mišljenje o načinu života, stepen zadovoljstva, motivacije, predstava o budućnosti, šansama
- ▶ **MEDICINA** – kvalitet zdravlja i životne sredine

Istraživački modeli

▶ **Skandinavski model**

- *u centru pažnje su ekonomski resursi i faktori kvalitetnog života* - prirodni resursi i održivi ekonomski razvoj

▶ **Američki model**

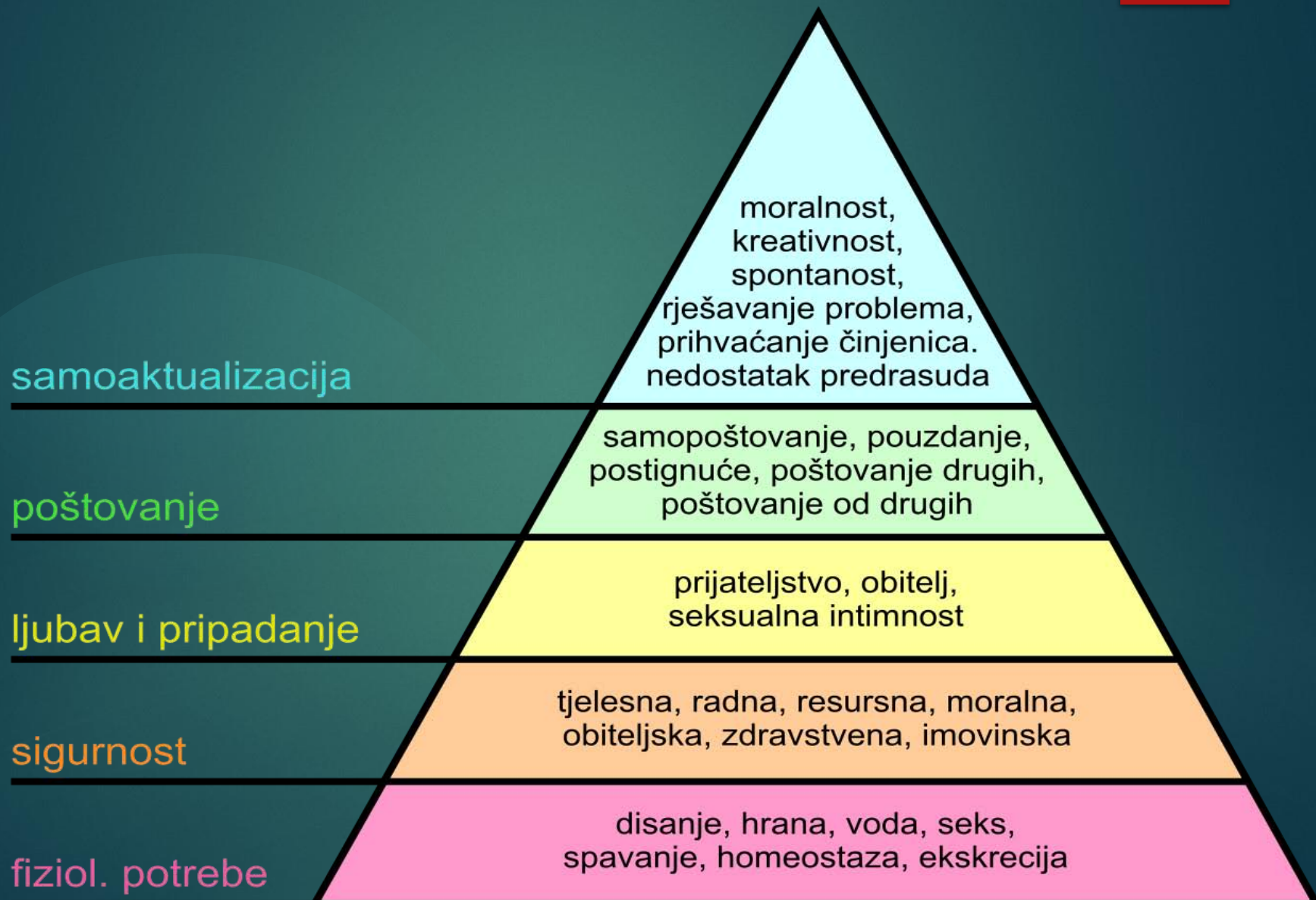
- *u centru pažnje je subjektivna procena građanina i porodice o kvalitetu svog života* - kupovna moć i potrošačke navike, zadovoljstvo

▶ **Ujedinjene Nacije**

- *Istovremeno merenje objektivnih faktora i subjektivnog iskustva*

Maslowljeva piramida potreba (1943)

- hijerarhija potreba

Erik Allartov model kvaliteta života

- ▶ Allartov hierarhijski model potreba
- ▶ Nasuprot Maslowu – zadovoljavanje potreba teče paralelno: ispunjenje potreba na višem stepenu nije uslov zadovoljavanje nižih potreba
- ▶ Allertov *having–loving–being* model ili tri nivoa objektivnog i subjektivnog doživljavanje dobrobiti

Allertov model kvaliteta života

	Objektivni indikatori	Subjektivni indikatori
<u>HAVING</u> Materijalne potrebe	1. Objektivno merenje životnog standarda i životne sredine	4. Subjektivni doživljaj uslova života – stepen zadovoljstva
<u>LOVING</u> Socijalne potrebe	2. Objektivno merenje kvaliteta ljudskih odnosa	5. Zadovoljstvo sa odnosima sa ljudima
<u>BEING</u> Potrebe razvoja ličnosti	3. Objektivno merenje odnosa sa društvenom i prirodnom okolinom	6. Subjektivni doživljaj otuđenosti ili kreativnosti

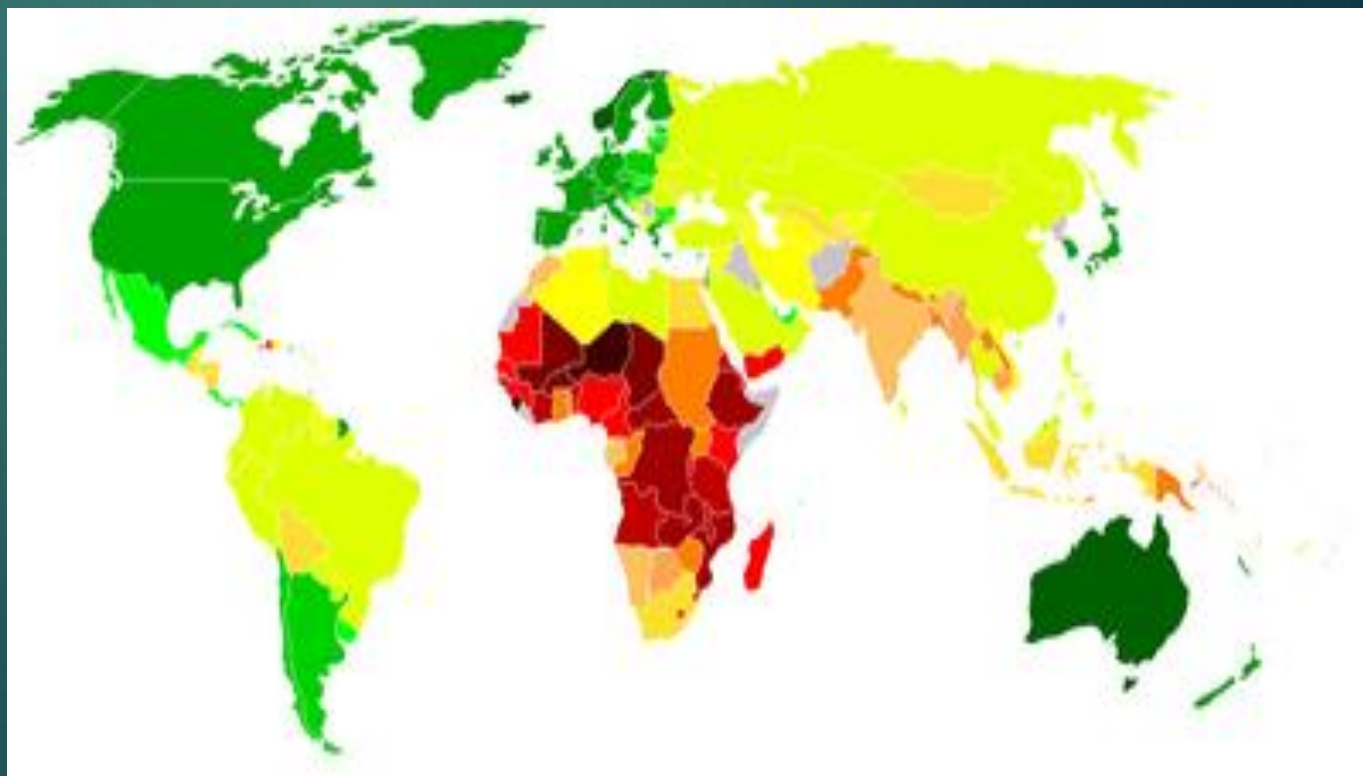
POKAZATELJI KVALITETA ŽIVOTA

Svake 2-3 godine se objavljuju podaci UN:

Human Development Index

HDI mapa zemalja sveta (UN-2003) preko tri promjenljive: životni vek, obrazovni nivo i dohodak (rangiranje: 1. Norveška, 2. Australija, 3. SAD)

Srbija 2012. god. bila na 64. mestu

Merenje nejednakosti je složen statistički zahvat:

1.) Odnos S80/S20 je odnos ukupnog ekvivalentnog prihoda 20% populacije jedne zemlje sa najvišim prihodima, prema ukupnom ekvivalentnom prihodu 20% populacije sa najnižim prihodima. Što je veći ovaj odnos, veće su nejednakosti.

2.) Gini koeficijent je praćenje nejednakosti u raspodeli prihoda, ali cele populacije (ne samo 20%). Kreće u rasponu od 0 do 1.

Kada je vrednost 0, znači da je postignuta idealna jednaka raspodela prihoda i da svi stanovnici imaju isti prihod.

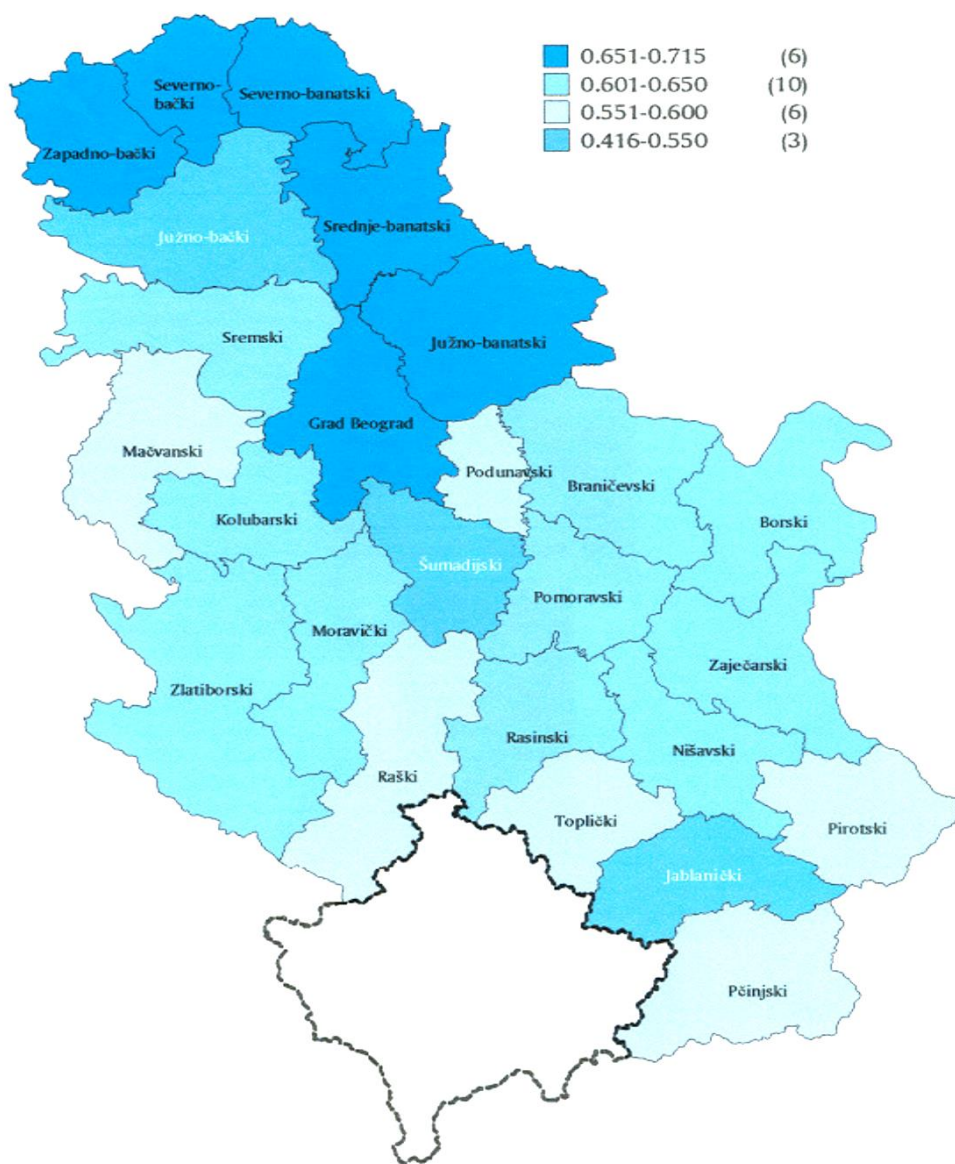
Kada bi Gini bio 1, jedna osoba prima sav raspoloživi prihod u jednoj zemlji, da je postignuto stanje savršene nejednakosti

Gini koeficijent je u korelaciji sa relativnim siromaštvom. U proseku, zemlje manjih nejednakosti imaju i manje stope siromaštva i obrnuto.

Ekosocijalna mapa ima nekoliko podсистema i indikatora, a to utiče na održivi razvoj i životni standard stanovništva

GDP Index by District, Serbia 2002

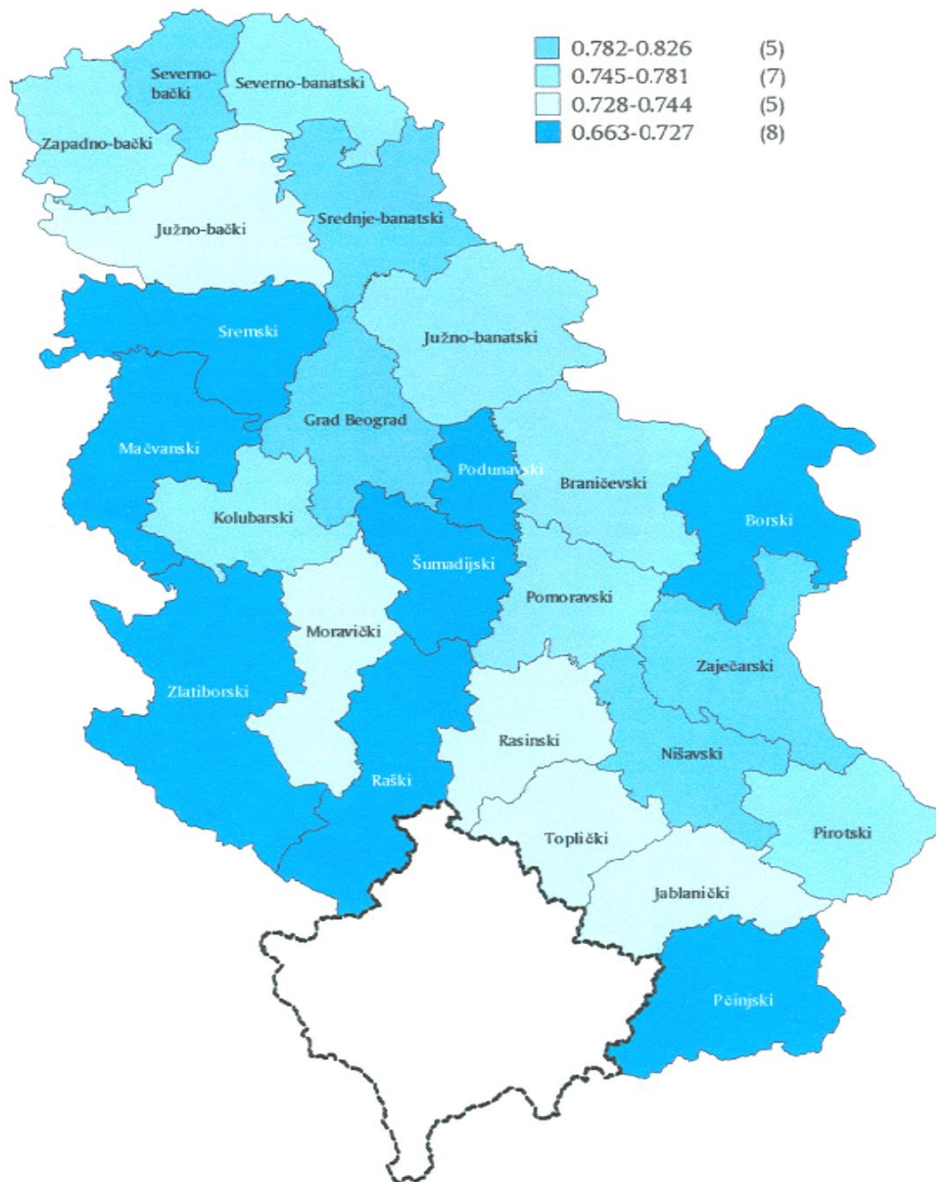

GDP index je najveći u:

Beogradu
Banatu na Severu Bačke

To se ne slaže sa stepenom kvaliteta života!

HDI by District, Serbia 2002

HDI index je najveći u:

Beogradu,

na Severu Bačke,

Srednjem Banatu, Zaječarskom

i Niškom okrugu

Life Expectancy Index by District, Serbia 2002

Dužina
očekivanog
životnog veka je
bolji u
nerazvijenim i
na manje
zagađenim
područjima:

Banat, jugoistok
Srbije

RZS: Anketa o potrošnji domaćinstava (2017.)

3.3. Структура личне потрошње домаћинства – сва домаћинства

Zaključci

- **valiteta života građanina Srbije pokazuju subjektivno nezadovoljstvo**
- **GDP/capita je oko 5.900 dolara godišnje (2017.)**
- **Potrošačka korpa pokazuje velik nivo neadekvatne zarade i potrošnje (60%: hrana, stanovanje, transport)**
- **Zbog prevazilaženja problema akutnog siromašenja srednjeg sloja potrebno je izraditi strateške planove razvoja, zapošljavanja, preduzetništva i socijalne pomoći (zdravstvo i obrazovanje) u društvu.**

HVALA NA
PAŽNJI!

SIROMAŠTVO

UVOD

- Jedan od najvećih problema u svijetu jeste siromaštvo.
- statistički podaci ukazuju na proces narastajućeg siromaštva.
- Nezdrav način života, pothranjenost, nizak dohodak, nezaposlenost, smanjenje radne sposobnosti, socijalna i psihološka zavisnost sve su to odrednice niskog kvaliteta življenja koje dovode do siromaštva.

ŠTA JE SIROMAŠTVO ?

- **VIŠEDIMENZIONALNI FENOMEN KOJI PORED NEDOVOLJNO PRIHODA ZA ŽIVOT PODRAZUMEVA I :**
 - NEMOGUĆNOST ZAPOŠLJAVANJA
 - NEADEKVATNE STAMBENE USLOVE
 - NEADEKVATAN PRISTUP SOCIJALNOJ ZAŠTITI, ZDRAVSTVENIM, OBRAZOVNIM I KOMUNALNIM USLUGAMA
- **OSTALI KLJUČNI ASPEKTI SIROMAŠTVA SU:**
 - NEOSTVARIVANJE PRAVA NA ZDRAVU ŽIVOTNU SREDINU I PRIRODNA BOGATSTVA (ČIST VAZDUH, VODA)

RASPOREĐENOST RESURSA U SVETU

- **Polovina čovečanstva na zemlji (oko 3 milijarde) živi sa manje od 2 dolara dnevno.**
- Potrošačka korpa 48 najsiromašnijih nacija je manja od vlasništva 3 najbogatija čoveka na zemlji.
- Najbogatija nacija na svetu ima najviši jaz između siromašnih i bogatih
- Nekoliko stotina milionera na zemlji poseduje koliko 2.5 milijardi najsiromašnijih ljudi.
- 50% najbogatijih ljudi u razvijenim zemljama drži 82% izvoza i 68% stranih investicija u svetu.
- 20% stanovnika razvijenih zemalja troši 86% svih dobara u svetu

2 pristupa siromaštvu:

- apsolutno i
- relativno

- **Apsolutno siromaštvo** predstavlja preživljavanje ljudi, koji se zadovoljava hranom, krovom nad glavom i odjećom
- Uobičajena tehnika za mjerenje apsolutnog siromaštva jeste **granica siromaštva**, koja se zasniva na cijeni osnovnih dobara koji su potrebni za ljudski opstanak u određenom društvu
- U sklopu **relativnog siromaštva** smatra se da ljudske potrebe nisu svugdje iste. Ono što se smatra neophodnim u jednom društvu u drugom može biti smatrano luksuzom

- Istraživači smatraju da **mjerenje siromaštva** isključivo **na osnovu prihoda** umanjuje prvi stepen oskudice među domaćinstvima sa niskim prihodima
- **Piter Tausend** smatra da zvanična mjerenja siromaštva nisu odgovarajuća. Umjesto statističkim podacima Tausend se bavio **subjektivnim shvatanjem** (doživljajem) siromaštva

Sloj siromašnih – hendikepirani slojevi

- **Nezaposleni**, oni koji rade s pola radnog vremena ili su im radna mjesta nesigurna,
- **stariji, bolesni, invalidi**,
- **deca**, članovi velikih porodica ili porodica sa samohranim roditeljima
- **etničke manjine** imaju veće šanse da budu siromašni (npr. romi)

Objašnjenja siromaštva...

“smatra se da su pojedinci sami odgovorni za svoje siromaštvo što se dobrim delom može i prihvatiti kao ispravno, ali ipak strukturalne sile u društvu dovode do siromaštva”

UZROCI SIROMAŠTVA u SRBIJI

Uzroci siromaštva

- **Sudbinski**
- **Nasleđeni**
- **Lični**
- **Opšti**

Sudbinsko siromaštvo

- je posledica delovanja više sile, verovanje da je njegovo otklanjanje vrlo teško ili nemoguće.
- U narodu se veruje da je ovakvo siromaštvo usud ili kazna za sopstvene grehe ili grehe predaka počinjene u prošlosti.

Nasleđeno siromaštvo

- Ovakva vrsta siromaštva je bila vrlo prisutna u Srbiji i činila većinski deo siromaštva.
- “Bekstvo” iz ovakvog siromaštva se odvijalo u više pravaca: menjalo se mesto boravka, zapošljavalo se, obrazovalo, štedelo, mukotrpno radilo, odlazilo u bogatije krajeve.

Republički zavod za statistiku (2016.)

- **Stopa siromaštva u Srbiji 25,5%**
- **Stopa rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti je 38,7%**
- **Rizicima od siromaštva najizloženiji su:**
 1. **deca i mladi**
 2. **domaćinstva sa više dece (49,8%) i jednočlana domaćinstva (40,1%)**
 3. **punoletni nezaposleni (48%)**
 4. **penzioneri (15,4%)**

Opšti razlozi za siromaštvo

- Posledica prirodnih katastrofa, ekonomskih kriza, ratova ili nepogodnih političkih događaja...

Lični uzroci siromaštva

- U ove uzroke spadaju: nerad, lenjost, neodgovornost, rasipništvo, alkoholizam, kockanje...
- Za ovakvu vrstu siromaštva nema se razumevanja i rašireno je verovanje da takvim pojedincima ne treba pružati nikakvu vrstu materijalne pomoći jer je to uzaludan posao.

Siromaštvo u Srbiji

- **Ratovi, izbeglice, razaranje privrednih resursa i opšti pad standarda...**
- **Neorganizovanost, nestabilan politički i ekonomski sistem...**
- **Korupcija**
- **Nezaposlenost**
- **Neetičnost i nemarnost...**
- **Uticaj svetske krize...**

Etničko siromaštvo:

-preko 80% dece koja žive u Romskim naseljima je siromašno

- Samo 13% romske djece završi osnovnu školu
- Stopa smrtnosti odojčadi i dece do 5 godina tri puta je veća među Romskom decom nego među ostalom populacijom

ZAJEDNIČKE ODLIKE SIROMAŠTVA

- **NEADEKVATNA ZARADA I NEMOGUĆNOST :**
 - **ZADOVOLJENJA OSNOVNIH EGZISTENCIJALNIH POTREBA**
 - **ZAPOSLENJA VAN STRUKE**
 - **ŠKOLOVANJA DECE**
 - **OBEZBEĐENJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE**
- **NEOBRAZOVANOST**
- **NEREŠENO STAMBENO PITANJE**
- **NEPOZNAVANJE MODERNIH TEHNOLOGIJA**
- **NEMOGUĆNOST AFIRMACIJE MLADIH OBRAZOVANIH**
- **NEADEKVATNA SOCIJALNA POLITIKA.**

ŠTA ČINITI?

- **OSTVARITI ZAŽIVLJAVANJE PRAVNE DRŽAVE**
- **OMOGUĆITI ADEKVATNU SOCIJALNU ZAŠTITU**
- **IZRADITI PROGRAME:**
 - **ZAPOŠLJAVANJA, PREKVALIFIKACIJE**
 - **REVITALIZACIJE SELA**
 - **SMANJENJE SIROMAŠTVA MARGINALNIH GRUPA**
 - **POSPEŠIVANJA OŽIVLJAVANJA ZADRUGARSTVA**
 - **KREDITIRANJA PROFITABILNIH MINI PROJEKATA**
 - **STIMULACIJE BIZNISE MALIH PRIVREDNIKA**
 - **OBNAVLJANJA ZANATSTVA**
 - **KORIŠĆENJA PRIRODNIH RESURSA**

17. oktobar je svetski dan borbe protiv siromaštva

Šta svako od nas može uraditi da bi se siromaštvo sprečilo?

Fotografija je osvojila "Pulicerovu nagradu" 1994. Pustinja u Sudanu, lešinar čeka umiruće dete koje puzi ka kampu za hranu UN-a, kilometar dalje. Fotograf Kevin Carter je izvršio samoubistvo 3 meseca kasnije zbog depresije. Ostavio je poruku: "O moj Bože, nikada više neću bacati hranu, koliko god bljutava bila..."

Masovni mediji

Informatičko društvo

Definicije medija

Naziv mediji potiče od latinske reči *medium* što znači sredina, centar, posrednik.

Jedinstvena definicija medija ne postoji.

Medije možemo okarakterisati kao termin koji se koristi za strukture u društvu, čiji je cilj komunikacija ili kao “delatnosti koje se obavljaju uvek pred licem javnosti, gde je potrebna maksimalna odgovornost za ono što će se reći, za ono što će se učiniti i za ono kako će se ponašati”

(Žak Gone)

Povezanost medija i društvenih nauka

- Istorija-proučava pojavu i uticaj medija od nastanka pa do danas.
- Sociologija, socijalna psihologija-proučava ponašanje učesnika i primalaca u komunikaciji.
- Lingvistika, pragmatika, semiologija-proučavaju znakove, simbole, forme, sadržaje, značenja i oblik komunikacije.
- Ekonomija, političke nauke-proučavaju odnose između medija i tržišta, medija i politike.

Tipovi medija

1. Autonomni mediji-ne traže nikakvo spajanje sa nekom posebnom mrežom(knjige, novine, ploče)
2. Difuzni mediji-funkcionišu uz pomoć određenih talasnih frekvencija ili kablova (tv, radio)
3. Komunikacijski mediji-omogućavaju uspostavljanje interaktivnosti, čiji je prvi simbol bio telefon.

Istorijski razvoj prenosa informacija

Nekada...

Prvi oblici prenosa informacija su se obavljali licem u lice na lokalnom nivou (1600. god.). Termin medija se počeo koristiti sa ubrzanim razvojem radija i novina.

Dnevne novine su prvi masovni mediji koji potiču iz 1700. godine. Broj čitalaca se smanjuje sa pojavom tv-a 30-ih godina 20. veka.

Danas...

Razvojem mobalnog telefona 90-ih godina 20.veka, prenos informacija i komunikacija su podignuti na još viši nivo, pre svega zbog njihove rasprostranjenosti, pristupačnosti, lakoće rukovanja....Pojavom interneta krajem 20. veka komunikacija prestaje da bude ograničena daljinom i granicama među ljudima.

**Masovna komunikacija = iz jednog izvora
informacija istovremeno dopire do velikog
broja ljudi/publike**

(Komunikator - Poruka - Primaoci)

**Vrste: letak, štampa (dnevne novine, časopisi),
radio, film, TV, video, internet...**

**„kreiranje javnog mnjenja” (Habermas)
Formiranje jedinstvenog informativnog
poretka**

Funkcije masovnih medija su:

- ***Informativna funkcija:*** širenje informacija čiji je sadržaj saznanje o svetu i događajima - građaninu pruža sigurnosti, važno da mogu delovati u društvu
- ***Distraktivno-rekreativno-estetska funkcija:*** emocionalni ili zabavni ton omogućava doživljavanje informacija.
- ***Promotivne poruke,*** deluju zabavno i rekreativno, podstiču na akciju.
- ***Funkcija ubeđivanja:*** naglašava dobitak koje građanin može dobiti posedovanjem informacije, predmeta ili usluge.
- ***Doprinos društvenoj koheziji:*** masovni mediji povezuju ljude u zajednice, poruke stvaraju zajednički identitet.
- ***Edukativna funkcija:*** informativni programi, učenje stranog jezika, komunikologija itd.

Novine

1. 18. vek - štampani pamfleti i letci

2. kraj 19. veka – pojava dnevnih novina u SAD (Njujork Tajms (New York Times) , Londonski Tajms...) – vesti, tekući događaji, informacije, reklame, zabava, politička poruka...

3. Danas:

- korporacije (vlasnici desetine dnevnih listova u regionu Npr. Njuz Korporejšn (Rupert Merdok) vodi 130 dnevnih listova u Australiji i “kontrolise nebo” preko TV mreže

- senzacionalističko novinarstvo

- cenzura - medijska etika

- Kompjuterski sistemi i mašine za fotoslog olakšali su dramatično smanjili troškove

Radio

- 1920. godine pojava radija na srednjim talasima
- preraspodela frekvencija
- informisanje ljudi za vreme rata do pojave TV
- edukativna funkcija ili prepuštanje komercijalnoj eksploataciji (vesti, reklama)

Televizija

- od 60-tih godina glavno sredstvo masovne komunikacije – danas je ima svako domaćinstvo
- audio-vizuelni uticaj na čoveka (glas+slika)
- državna TV ili privatne TV mreže
- liberalizacija programa – izbor kanala i žanra (oko 200 kanala SAD)
- socijalizacija preko TV: imitacija, takmičenje, nasilje i kriminal – sklonost dece i mladih ka agresivnosti,
- manipulacija=selektiranje neobjektivnih, neblagovremenih vesti, iskrivljeni komentarisani podaci

Razvoj medija i masovne komunikacije

1. 70-tih godina – **vertikalna komunikacija**, državne medijske kuće (štampa, radio, bioskop, TV), tržište
2. 80-tih – **fuzionisanje** medijskih oblika, globalno tržište (20-tak svetskih multinacionalnih kompanija)
3. 1999. god. – **David Held: “novi medijski poredak”**
 - **koncentracija vlasništva**- medijski konglomerati
 - **komercijalizacija**, privatizacija medijskih kuća
 - **transnacionalne kompanije** – međunarodno tržište
 - **diverzifikacija** (muzika, vesti, filmovi, štampa, TV)
 - **merdžer** = udruživanje medijske kompanije, proizvođača softvera/hardvera, kreatora, novinara...

Globalizacija

“medijski imperijalizam” – moć uticaja na ekonomske i političke tokove, kontrola mase i vlasti

- gubljenje lokalnog identiteta - amerikanizacija
Svetske kuće: **SAD** (AOL /Tajm Vorner, Disni/Ej-Bi-Si, VIAKOM), **Japan** (Sony), **Nemačka** (Bertelsman), **Australija**

Da li mediji manipulišu čoveka?

Manipulacija nastaje kada jedna ili više osoba, često nesvesne toga, bivaju iskorišćene zarad ciljeva druge osobe – manipulatora.

Ti ciljevi se nekada ne poklapaju sa stavovima ili ciljevima osobe koja je meta manipulacije.

Teorije o medijima:

1. Rane teorije: Harold Inis i Maršal Mekluan (Kanada):

“medij je poruka” nekad kao hijeroglifi, danas štampa koja se deli ili elektronski medij - Rezultat: svet je “globalno selo”

2. Jirgen Habermas (Nem.): “industrija kulture” = organizovana zabava, komercijalizacija umetnosti, šo-programi

-javna sfera društva je kao javna arena, debata,

-manipulacijom formiranje stavova javnog mnjenja pre nego što većina izgradi lični stav

3. Žan Bodjjar (Fr.): postmodernista

-TV ne pokazuje stvarni svet, nego artikuliše naše stavove o svetu = “hiperrealnost” ili nova stvarnost.

Npr. 1991 “Rat u Zalivu se ne može desiti...” “Rat u Zalivu se nije desio...” jer su prikazali montirane akcione filmove

4. John Thompson (Engl.)

John B. Thompson je profesor sociologije na Univerzitetu u Kenbridžu. Njegova dva najpoznatija dela su: Mediji i moderno društvo (1995) i Politički skandal (2000).

Džon Tompzon je analizirao odnos između medija i razvoja industrijskih društava. Od najranijih oblika štampe pa sve do elektronske komunikacije mediji su imali odlučujuću ulogu u razvoju modernih institucija.

Osnivači sociologije (Marks, Weber, Dirken) pridavali su malo značaja ulozi medija u oblikovanju razvoja modernog društva.

Thompson 90-tih godina govori o odnosu medija i razvoja postindustrijskih društava

Tri tipa interakcije ljudi:

1. Interakcija licem u lice – sve manje
2. Posredovana interakcija – često (pismo, telefon, e-mail)
3. Kvazi-interakcija – najčešće i najviše gledajući iste emisije, povezani smo i izmanipulisani istim komentarima i informacijama

Mediji=ideologija (nametnut stav ili “lažna svest”) =moć u društvu i zato ih koristi i vlast

Tipovi interakcija

TIPOVI INTERAKCIJA

Karakteristike interakcije	Interakcija licem u lice	Posredovana interakcija	Posredovana kvazi interakcija
Konstitucija prostora i vremena	Kontekst uzajamne prisutnosti; zajednički prostorno-temporalni referentni sistem	Razdvojenost konteksta; veća dostupnost u prostoru i vremenu	Razdvojenost konteksta; veća dostupnost u prostoru i vremenu
Raspon simboličkih signala	Višestruki simbolički signali	Sužen raspon simboličkih signala	Sužen raspon simboličkih signala
Orijentacija delanja	Orijentisanost prema konkretnim osobama	Orijentisanost prema konkretnim osobama	Orijentisanost prema neodređenom broju potencijalnih primalaca poruke
Dijaloška/monološka	Dijaloška	Dijaloška	Monološka

Izvor: John B. Thompson, *The Media and Modernity*, Polity, 1995.

**Rodger Fidler, teoretičar medija: *mediamorphosis*,
odslikava stanje medija, njihove promene i kretanja.
Transformacija komunikacijskih medija obično nastaje
složenim preplitanjem opaženih potreba,
konkurencijskih i političkih pritisaka i društvenih i
tehnoloških inovacija.**

Medijska etika je:

- sloboda informisanosti, nema cenzure
- ali zaštita privatnosti, poslovnih tajni...

**Neprofesionalno ponašanje: nehotična ili smišljena,
neopravdano pohvalna ili razorna informacija koja
dovodi do uspešne, neopravdane karijere, obavljanja
velikih poslova, uspona ili padova**

**Npr: predstava o lideru je televizijska slika a ne realna
slika čoveka**

Važnost uticaja sredstava masovnog komuniciranja

- **Bel (Daniel Bel)**, na prvim stepenima razvitka dizajn ljudske zajednice mediji su podstakli igre ljudi protiv prirode, zatim igre ljudi protiv prerađene (fabrikovane) prirode, da bi u savremenim okolnostima *dizajn društva određivala* igra između pojedinaca (Bell, 1976, str. 117).
- **Razvitak civilizacije presudno se oslanjao, prvo na eksploataciju sirovina, zatim energije, a danas sve očiglednije zavisi od posedovanja i korišćenja informacija.**

„Moralna panika“ *Kenet Tomson* (*Kenneth Tomson*)

- **Moralna panika za medije** može biti zabavna, ali ne donosi ništa dobro. Izvrće percepciju problema i kompromitira efikasnost mera koje bi je trebale ukloniti.
- Nakon štetnih analiza nužno slede i **štetne intervencije**: ‘štetni’ sadržaji u novim formama masovne kulture utiču vidno negativno na generacije koje su u najosetljivijem dobu.
- **Društvena realnost se doživljava kroz jezik, komunikaciju i sliku.**

Internet = globalnom sistemu međusobno povezani kompjuteri

- 1969. godine ARPA mreža 500 kompjutera smešteni u vojnim laboratorijama Pentagona

- 1992. god. - elektronska pošta, sobe za časkanje, onlajn usluge i biblioteke softvera, World Wide Web

- ogromna uloga u masovnoj edukaciji

Dejstvo interneta na pojedinca i društvo:

1. Negativni efekat:

- novi oblik društvene izolacije,
- elektronska interakcija je bezlična,
anti-socijalna
- neprekidan tok “radnog vremena”
- u poslovnom svetu partneri su neodgovorni

2. Pozitivni efekat:

- brzina obaveštavanja
- međusobno povezan svet
- ogromni poslovni dinamizam
- ušteda vremena i novca

Regulacija medija:

1. Od strane države:

Zakon o telekomunikacijama

cenzura = izveštavanje po naredbi države - direktno određuje šta i kako može biti objavljeno

- prevelika moć medija lako može da se otrgne kontroli demokratičnosti

Npr. Nuklearna tragedija u Černobilu pre 20 godina

2. Autoregulisanje medija

- u cilju podizanja kvaliteta i gledanosti

- zastupanja interesa vlasnika medija

- izbor žanra, standardizovane emisije

Statistički podaci

- Prema izveštaju Svetske zdravstvene organizacije (1998) današnja beba će do 2025. godine trepnuti 415 miliona puta, isplakati 65 litara suza, zasladiće se sa 160 kilograma čokolade, provesti 2,5 godine uz telefon i **GLEDAĆE TELEVIZIJU 12 GODINA!!!**

SPAS

“Mogućnost uticaja na medijski prostor, za jednog izolovanog pojedinca, skoro je nikakva. Najviše što on može da učini jeste da odluči da izbegava medije, a šanse za uspešno bekstvo od ovakvog ili onakvog medijskog zasipanja sasvim su neizvesne.

Ali, zato on ipak može sam za sebe da pokuša da preduzme određene korake kako bi bolje shvatio svet u kojem živi, i to tako što bi počeo opštim sagledavanjem svoga okruženja, umnožavanjem uglova posmatranja, savladavanjem nepoverenja, distanciranjem prema onome što veruje da zna, i, između ostalog, priznajem da najpre treba da preispita svoj vlastiti odnos prema medijima”

(Žak Gone)

Hvala na pažnji!

REGULACIJA MEDIJA

REGULACIJA JE STANDARDIZOVANJE SISTEMA VREDNOSTI U MEDIJIMA

Kroz medije ne šaljemo samo poruke nego formiramo stavove i opredeljenja građana stvarajući zajedničko kulturno okruženje, vrednosne sisteme o dobru i zlu, o lepom i o ružnom, o pravilnom ili devijatnim postupcima.

Time stvaramo aktuelne vrednosne stavove, upućujemo čoveka na aktuelno na moderno...

4 faktora utiču na delovanje medija

1. medijski potrošači – javno mnjenje

2. medijska politika države

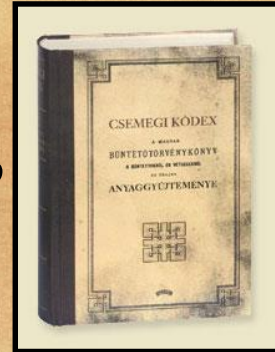
3. zakonsko regulisanje medija –
medijsko pravo

4. medijski etički kodeks
novinara profesionalaca

Medijska politika su normativizirani standardi koje propisuju državni organi radi regulisanja javnih interesa

Medijski javni servis: od strane vlade finansirane, održavane i regulisane medijske kuće

Dokumenti **koji regulišu medijski prostor**

1. [Kodeks novinara Srbije](#)
2. [Zakon o izmenama i dopunama Zakona o radiodifuziji](#)
3. [**Pravilnik o načinu privatizacije lokalnih medija**](#)
4. [Zakon o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja RS](#)
5. [Zakon o javnom informisanju RS](#)
6. [Zakon o radiodifuziji RS](#)
7. [Zakon o telekomunikacijama Srbije](#)
8. [Evropska konvencija o ljudskim pravima](#)

NAČIN REGULISANJA MEDIJA:

- 1. *Unutrašnja regulacije* u medijskim kućama (cenzura, profesionalizam)**
- 2. *Spoljašnja regulacija* (pravo, etički kodeks, javno mnjenje)**

Razlog regulisanja medija

- **Veliko medijsko potrošačko tržište**
- **Potreba da država javno funkcioniše – transparentnost**
- **Stvaranje nelojalne konkutrencije među medijskim kućama**
- **Manipulisanje neistinama**
- **Neetičko i neprofesionalno izveštavanje**

Aspekti opravdanosti medijske regulacije

- zaštita ljudskih prava
- zaštita privatnosti
- zaštita principa javnosti
- zaštita državnih interesa i integriteta zemlje
- zaštita poslovnih interesa.

HVALA NA PAŽNJI!

